

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 49 (2940)
8 снежня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

БУДУЧЫЯ ХАРЭОГРАФЫ (навучэнкі Гродзенскага культасветвучылішча).

Фота Я. КАЗЮЛІ.

П Е С Н Я

Радкоў лясная ўсхваляванасць,
Слоў распагоджаная даль.
Зноў растрывожаны світанак
Сваю расу траве аддаў.

Хусцінку выпелага лета
На голаў ціха апусці.
Што перадумана-апета,—
Не за плячыма—
у жыцці.

І постаць светлая Радзімы,
Мой новы дзень
на скразняку,—
Усё стаіць перад вачыма,
Падпёршы кулаком шчаку.
Валянціна КОУТУН.

«Цаліна» кліча да новых перамог

Задачы партыйнай арганізацыі Беларусі па далейшаму ўдасканаленню партыйна-палітычнай і гаспадарчай дзейнасці ў святле палажэнняў і вывадаў кнігі таварыша Л. І. Брэжнева «Цаліна» абмеркаваў 4 снежня рэспубліканскі сход партыйнага актыву.

У выступленні кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КП Беларусі П. М. Машэрава адзначалася, што новая кніга таварыша Л. І. Брэжнева, па-сапраўднаму ёмістая па ідэйнаму і маральнаму зместу, поўная высокага аптымізму і вялікай мабільна-зуючай сілы, стала важнай з'явай у грамадска-палітычным і духоўным жыцці краіны. У ёй натхнёна і эпічна паказана ўражальная панарама адной з самых легендарных старонак у летапісе гераічных здзяйсненняў і слаўных перамог ленинскай партыі і савецкага народа.

Гэты сумленны і мужны, страсны і глыбока хвалюючы сэрцы людскія расказ аб пакарэнні і пакарыццях цаліны, што стаў цяпер у адзін рад з «Малой зямлёй» і «Адраджэннем», складае разам з ім адзінае цэлае, своеасабліваю энцыклапедыю народнага жыцця, у якой адлюстраваны памятныя этапы, крутыя рубяжы баявой і працоўнай гісторыі нашай Айчыны.

Велізарную грамадскую значнасць, магутную сілу ідэйна-палітычнага, эмацыянальнага ўздзеяння гэтым выдатным творам, падкрэслівалася на сходзе, надае тая акалічнасць, што яны напісаны не проста відавочцам, а самым актыўным удзельнікам, іх непасрэдным арганізатарам і кіраўніком, сапраўдным сынам свайго народа, які на роўных падзяляў з ім нечуваную нягоды ваеннага ліхалецця і шчасце доўгачаканай перамогі, неймаверныя цяжкасці вялікай пары адраджэння і велізарнай перагрузкі першапраходцаў цаліны.

Прамоўцы — першы сакратар Брэсцкага абкома КПБ Я. Я. Сакалоў, рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» пісьменнік А. Х. Асіпенка, былы цалінік, механізатар калгаса «Чырвоны сцяг» Гродзенскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы Г. І. Ткачук і іншыя адзначалі, што «Цаліна», усе яе палажэнні, вывады і рэкамендацыі служаць для нашых

кадраў невычэрпнай крыніцай натхнення, выдатным падручнікам ленинскага стылю кіраўніцтва, палымяным заклікам да барацьбы за дасягненне максімальна высокіх якасных і колькасных вынікаў ва ўсіх сферах гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

Удзельнікі сходу гаварылі аб тым, што першы і бяспрэчны ўрок, які неабходна атрымаць з кнігі рэспубліканскай партыйнай арганізацыі, — гэта навучыць кадры з яшчэ большай эфектыўнасцю, з поўнай аддачай выкарыстаць растучую ўраджайную сілу зямель Беларусі, грунтоўна вырашыць у рэспубліцы збожжавую праблему, ад якой у многім залежыць поспех ажыццяўлення іншых аграрных задач, у прыватнасці, задачы рэзкага павышэння прадуктыўнасці жывёлагадоўлі.

Удзельнікі сходу партыйнага актыву ад імя камуністаў, усіх працоўных рэспублікі выказалі сардэчную ўдзячнасць і шчырую падзяку таварышу Л. І. Брэжневу за створаную ім новую выдатную кнігу ўспамінаў, якая з'яўляецца натхняючым гімнам працоўнаму падзвігу ленинскай партыі, падзвігу савецкага народа — народа-працаўніка, народа-першапраходца, народа-пераўтваральніка.

У прынятым з вялікім уздымам прывітальным пісьме Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварышу Л. І. Брэжневу ўдзельнікі сходу запэўнілі, што беларускі народ, які сустракае сваё вялікае, светлае і радаснае свята — 60-годдзе БССР і Кампартыі Беларусі, цвёрда ідуць шляхам Леніна, шляхам Кастрычніка, генеральным курсам нашай партыі, зробіць усё для паспяховага выканання п'яцігодкі, гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС.

У рабоце рэспубліканскага сходу партыйнага актыву прынялі ўдзел таварышы І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, В. А. Гвоздзеў, М. М. Зайцаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Мікуліч, У. Ф. Міцкевіч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, Л. С. Фірысанаў, В. С. Шавялюха, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова.

БЕЛТА.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ АБ ПЛЕНУМЕ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

У Мінску адбыўся XIV пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

Пленум абмеркаваў задачы партыйных арганізацый рэспублікі па выкананні рашэнняў лістападаўскага (1978 г.) Пленума ЦК КПСС і ўказанняў, змешчаных у выступленні на Пленуме Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева.

З дакладам па гэтым пытанні на пленуме ЦК КПБ выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі таварыш П. М. Машэраў.

Пленум заслухаў таксама даклады намесніка старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР, старшыні Дзяржплана БССР В. А. Гвоздзева «Аб праекце дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1979 год» і міністра фінансаў БССР Б. І. Шацілы «Аб праекце дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР на 1979 год».

У спрэчках на пленуме выступілі таварышы У. А. Мікуліч — першы сакратар Мінскага абкома КПБ; С. М. Шабашоў — першы сакратар Віцебскага абкома КПБ; Ю. М. Хусаінаў — першы сакратар Гомельскага абкома КПБ; В. В. Прышчэпчык — першы сакратар Магілёўскага абкома КПБ; К. В. Мацюшэўскі — старшыня выканкома Брэсцкага абласнога Савета народных дэпутатаў; Г. Г. Барташэвіч — першы сакратар Мінскага гаркома КПБ; П. А. Мендраў — першы сакратар Гродзенскага гаркома КПБ.

Па абмеркаваных пытаннях пленум ЦК КП Беларусі прыняў пастанову.

Пленум выслабаны ад абавязкаў загадчыка аддзела гандлю і бытавога абслугоўвання ЦК КПБ М. А. Сташэнкава ў сувязі з яго ўходам на вучобу.

Пленум зацвердзіў загадчыкам аддзела гандлю і бытавога абслугоўвання ЦК КПБ Л. Л. Лапо.

С Я Б Р Ы СУСТРАКАЮЦА ЗНОЎ

Беларускую і літоўскую літаратуры звязвае даўняя і плёная дружба, якая ўзыходзіць да часоў нашых першадрукароў Францыска Снарны і Марцінаса Манвідаса. Сяброўства Цёткі і Іонаса Білюнаса, Янікі Купалы і Людаса Гіры... Сумесныя дэнады і тыдні, узаемныя пераклады... Восі і летася выйшла двухтомная анталогія «Літоўская савецкая паэзія» — першае выданне такога тыпу на іншай, нелітоўскай мове. Многія прадстаўлены ў ёй паэты на чале са старшынёй праўлення Саюза пісьменнікаў Літвы А. Малдонісам зусім нядаўна, у красавіку гэтага года, гасцілі ў Мінску, выступалі на вялікім літаратурным вечары. І вось — паездка ў адзін літоўскі налегі арганізавалі «Свята беларускай і літоўскай паэзіі». На яго былі запрошаны старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленін-

скай прэміі М. Танк, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР А. Вярцінскі, паэты В. Вітна, А. Пысін, А. Разанаў. На беларуска-літоўскай граніцы іх гасцінна сустралі літоўскія пісьменнікі на чале з А. Малдонісам. Кожны з удзельнікаў свята атрымлівае прыгожа выдадзены буклет. Адкрываецца ён сардэчнай прадмовай Э. Матузівічуса. Далей ідуць вершы М. Танка, П. Панчанкі, В. Віткі, А. Вярцінскага, Г. Бураўкіна, А. Пысіна, А. Разанава, перакладзеныя А. Дрылінгам. Пераклады суправаджаюцца партрэтамі паэтаў. На вокладцы — здымак, зроблены дваццаць гадоў назад, у час пісьменніцкай сустрэчы ў Беларусі. Сімвалічна, што буклет надрукаваны ў Вевісе — тым самым гістарычным Еўі, дзе ў пачатку XVII стагоддзя існавала беларуская друкарня. Пра даўнія традыцыі нашай дружбы, пра сьвіняшнія планы ішла зацікаўленая размова на

сустрэчы ў Саюзе пісьменнікаў Літвы. Гаспадары інфармавалі гасцей, што ў сувязі з хуткімі юбіляямі яны выдадуць аднатомнікі паэзіі Янікі Купалы і прозы Якуба Коласа. У серыі «Сузор'е» выйшаў зборнік А. Куляшова «Зіма ўцякае намечамі», перакладзены А. Жукаўскасам.

А вечарам у Белай зале Палаца работнікаў мастацтваў Літоўскай ССР адбылося вялікае свята паэзіі. Гасцей вітаў уступным словам А. Малдоніс. Ён жа выказаў ім падзяку за анталогію «Літоўская савецкая паэзія», адрадагаваную В. Віткам. Ухвалявана гаварыў пра даўнюю дружбаў нашых літаратур М. Танкі. Лаўрэат Ленінскай прэміі Э. Межэлайціс прыгадаў, як у свой час літоўскія, беларускія і латышскія пісьменнікі сумесна распрацоўвалі ў літаратуры тэму будаўніцтва ГЭС «Дружба народаў». Сёння, працягваю народны паэт Літвы, недалёка ад граніцы Беларусі і Літвы, у маладым горадзе, які носіць імя Антанаса Снечкуска, расце новая электрастанцыя —

«ЧАС ВЫБРАЎ НАС»

Творчае аб'яднанне «Тэле-фільм» кінастудыі «Беларусь-фільм» завяршыла работу над пліцсерыйным тэлевізійным мастацкім фільмам «Час выбраў нас». Новая кінастужка, створаная рэжысёрам-пастаноўшчыкам М. Пташуком па сцэнарыі А. Петрашэвіча і У. Халіпа, прысвячаецца слаўнаму юбілею рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі. Дэманстрацыя фільма неўзабаве пачнецца па Цэнтральным тэлебачанні і будзе адной з юбілейных сустрэч усеагульнага гледача з гераічным і мужным жыццём беларускага народа.

Адзін з аўтараў сцэнарыя, кандыдат мастацтвазнаўства У. Халіп напярэдадні прэм'еры фільма сказаў нашаму карэспандэнту:

— Галоўным героем фільма мы абралі моладзь, тое пакаленне, якое ў 41-ым толькі ўступала ў жыццё. У юнакоў і дзяўчат былі свае жыццёвыя планы, але час выбраў іх для найвялікшага выпрабавання.

Нашы героі глядзяць на ворага не толькі праз проразы прыцэла, але і ўступаюць з ім і ў маральны пал'дымак. Сутычна Івана Варанецкага, аднаго з галоўных герояў фільма, з фашыстамі ў засценку СД — ма-

ральная перамога нашага героя, а значыць, і ўсяго маладога пакалення Краіны Саветаў.

Перад пачаткам работы над фільмам было многа роздуму аб тым, як яго пабудаваць. Узяць канкрэтна-гістарычны падзеі? Падзеі жа гісторыі намасольскай барацьбы, якія маглі легчы ў аснову фільма, надзвычай многа, напрыклад, барацьба моладзі Асінторфа. Обаля... Мы вырашылі пайсці шляхам мастацкага абагульнення. У аснове фільма — канкрэтны падзеі. Аднак яны абагульнены, асэнсаваны з пазіцыі сённяшняга дня. Нам хацелася, каб за гераімі чыталіся не канкрэтныя персанажы вайны, а былі, пазнаваліся многія.

У фільме тры галоўныя героі. Сакратар райкома намасола Іван Варанецкі, лейтэнант Чырвонай Арміі Аляксей Небыловіч і рабочы хлапчун з Алтая, які выпадкова аказаўся напярэдадні вайны ў Беларусі — Пецька.

На іх характарах мы стараліся прасачыць вытокі мужнасці нашага народа, паказаць, што гэтыя якасці закладзены ў самой аснове нашага грамадства, у нашым ладзе жыцця.

атаманная. На яе будаўніцтва працуюць прадстаўнікі розных народаў. Дык чаму б, прапаювае Э. Межэлайціс, беларускім, літоўскім і латышскім пісьменнікам зноў не сабрацца разам, не абмеркаваць надзённыя пытанні нашай паэзіі, не напісаць новай творы пра «будоўлю атамнага веку»? Бурнымі апладысмантамі сустракаецца гэта прапанова.

Доўга ў той вечар гучала паэзія. На беларускай мове, літоўскай, рускай. Са сваімі вершамі і перакладамі выступілі В. Вітна, В. Пальчыніскайтэ, А. Вярцінскі, К. Корсанас, В. Рэймерыс, Э. Матузівічус, А. Пысін, А. Балтаніс, А. Дрылінга і іншыя. А. Разанаў з поспехам прачытаў пераклады сваіх вершаў на літоўскай мове.

На вечары прысутнічалі намеснік старшыні Савета Міністраў Літоўскай ССР А. Часнавічус, загадчык аддзела культуры ЦК КП Літвы С. Шымнус, вядомы грамадскі дзеяч і пісьменнік Ю. Палеціс.

На развітанне кожны з гасцей атрымаў вялікі пакет з лі-

тоўскай перыёдыкай апошніх дзён.

Гартаю газеты, знаходжу багата матэрыялаў пра дружбу нашых літаратур. У «Ціесе» і «Кам'юніма ціесе» — пераклады вершаў М. Танка, П. Броўні, А. Куляшова, М. Лужаніна, А. Вярцінскага, П. Панчанкі, М. Калачынскага, С. Законнікава. У штотыднёвіку «Літаратура і рмянас» — інтэрв'ю з галоўным рэдактарам выдавецтва «Мастацтва літаратура» А. Марціновічам. У «Савецкай Літве» — артыкул А. Дрылінгі «Садружнасць братніх літаратур». «Свята прайшло ў наш дом, — піша ў заключэнне вядомы паэт і перакладчык. — Дык няхай яно прынясе не толькі радасць ад сустрэчы з цудоўным, але і ўзбагаціць нас новымі планами, якія будуць ператвораны ў сапраўднасць».

Літоўскі друк падірэслівае, што свята прайшло ў значна-нальняны дні — напярэдадні 60-годдзя ўстаўлення Савецкай улады ў Літве і Кампартыі Літвы, 60-годдзя БССР і КПБ.

Адам МАЛЬДЗІС.

Адкрыты партыйны сход, які на мінулым тыдні праходзіў у Доме літаратара, абмяркоўваў пытанне аб удзеле пісьменнікаў у стварэнні «Летапісу народнай славы» — у вялікай, сапраўды ўсенароднай рабоце, што разгортваецца ў рэспубліцы. З дакладам выступіў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч. Ён нагадаў, што кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў у сваёй прамове на XXVI з'ездзе камсамола Беларусі паставіў задачу перад пісьменнікамі, журналістамі, гісторыкамі, краязнаўцамі запісаць расказы ўсіх без выключэння ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, партызанскага руху і патрыятычнага падполля, усіх відавочцаў ратных і працоўных подзвігаў нашых людзей у гады ваеннага ліхалецця. «Гэтыя неацэнныя сведчаныя памяці сэрцаў чалавечых, — гаварыў П. М. Машэраў, — будуць пакладзены ў аснову летапісу народнай славы. Ні адно імя воіна, партызана, падпольшчыка, ні адно імя жанчыны або дзіцяці, якія сталі ахвярай фашызму, не павінна быць абдызена, прапушчана або забыта.

Гэта будзе першы сапраўды народны летапіс самога народа аб сваіх гераічных справах. Няхай праз гэту высакароднейшую з усіх работ пройдзе цэлае пакаленне моладзі і навучэнцаў. Мы ўпэўнены, што нашы юнакі і дзяўчаты, сутыкнуўшыся з жывой гісторыяй подзвігу і самаахвяравання сваіх бацькоў і дзядоў дзеля жыцця на зямлі, стануць яшчэ больш высакароднымі, яшчэ чысцейшымі, яшчэ мацнейшымі і больш мужнымі».

Так узнікла ідэя стварэння вельмі значнага па маштабах, унікальнага па ахопу падзей, пэўнае адлюстравання людскіх лёсаў збору кніг, таксама як і па коле аўтараў, яго стваральнікаў. Вось ужо дзе сапраўды — летапісец увесь народ! І тут пісьменнікам ёсць дзе прыкласці сілы, талент, майстэрства.

Цяпер ставіцца задача не толькі ўвекавечыць подзвігі, здзейсненыя нашымі людзьмі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, — гаворыць А. Л. Петрашкевіч. — Летапіс павінен адлюстравать удзел працоўных Беларусі разам з працоўнымі ўсёй краіны ў падрыхтоўцы і здзяйсненні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, у абароне заваёў Кастрычніка і будаўніцтва сацыялізму на ўсіх этапах, раскрыць масавы гераізм савецкіх людзей у гады грэмдзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, аддаць усенародную даніну павагі светлай памяці мільёнаў грэмдзян, якія аддалі жыццё ў барацьбе з ворагамі Савецкай улады.

Летапіс будзе складацца па кожнаму раёну Беларусі, па кожнаму гораду рэспубліканскага і абласнога падпарадкавання, па кожнаму абласному цэнтру і гораду-герою Мінску. Асноўнай крыніцай для яго стварэння павінны быць дакументальныя матэрыялы, якія захоўваюцца ў архівах і музеях, а таксама тыя, што маюцца ў распараджэнні асобных грамадзян, гэтакаса як публікацыі ў кнігах і перыядычных выданнях, мемуары і запісы ўдзельнікаў і відавочцаў. Усе матэрыялы, сабраныя шырокім актывам, канцэнтруюцца ў камісіях, якія створаны або павінны быць створаны на грамадскіх пачатках у кожным раёне і горадзе з партыйных, савецкіх, камсамольскіх і прафсаюзных работнікаў, супрацоўнікаў мясцовых газет, работнікаў школы, навуковых устаноў, актывістаў-краязнаўцаў і г. д. Для аказання дапамогі гарадскім і раённым камісіям па летапісе народнай славы ўжо створаны пастаянна дзеючыя групы з пісьменнікаў, журналістаў, кансультаў-гісторыкаў. Агульнае метадычнае кіраўніцтва ўсёй работай па стварэнні летапісу народнай славы даручана Галоўнай рэдакцыі БелСЭ.

Дакладчык паведаміў, што ў рэспубліцы ўжо накоплены значны вопыт у гэтай справе. Найбольш плённую работу па падрыхтоўцы летапісу народнай славы па сваёму раёну правяла камісія Шумілінскага раёна, якую ўзначальвае Н. С. Сянчур, першы сакратар райкома партыі. Шумілінцы сабралі багаты, цікавы матэрыял.

Добра папрацавала ў Шумілінскім раёне рабочая група, якая была створана ЦК КПБ з пісьменнікаў, журналістаў, рэдактараў выдавецтваў і гісторыкаў у дапамогу мясцовай камісіі. З іх актыўным удзелам увесь матэрыял сістэматызаваны, апрацаваны, і зараз ён рыхтуецца да друку ў часопісе «Маладосць».

На жаль, яшчэ не ўсе пісьменнікі актыўна ўключыліся ў гэтую пачэсную, высакародную і вельмі адказную работу. Рабочыя групы ў дапамогу мясцовым камісіям створаны больш чым два гады назад, усе літаратары размеркаваны па гэтых групах. Прычым размеркаванне праводзілася па зямляцкаму прынцыпу, г. зн. улічвалася жаданне кожнага працаваць у родным раёне ці ў той мясціне, да якой у чалавека найбольш ляжыць душа і сэрца. І прынцып гэты правільны. Цяпер толькі не трэба чакаць запрашэння з раёна, а ехаць туды, уключацца ў работу, кансультаваць, дапамагаць словам і справай.

Трэба спышацца з гэтай работай. Жыццё ёсць жыццё. Многія ветэраны — пажылыя людзі. Пакідаючы нас, яны ўносяць з сабой неацэнны скарб успамінаў і боль свай-

го сэрца. А ўсё гэта яны павінны пакінуць людзям.

Далей дакладчык звярнуў увагу на неабходнасць захавання дакладнасці запісаў, на тое, каб запісы былі як мага больш поўныя, каб яны не прыгладжаліся, не стылізаваліся. Гэта настолькі важная справа, што нельга дапусціць, каб рабілася яна павярхоўна, абы-як. Таму ўсю работу павінна ўзначальваць раённая камісія, і толькі праз гэту камісію, толькі па яе даручэнню, толькі пад яе кантролем павінны працаваць тыя, што будуць запісваць, асабліва маладыя энтузіясты, камсамольцы, школьнікі, якія павінны весці запісы пад кіраўніцтвам сваіх настаўнікаў. Трэба мець на ўвазе, што няўдала, павярхоўна запісаўшы расказ чалавека, мы можам назаўсёды страціць саму магчымасць запісаць.

Дакладчык даў шэраг практычных парадаў, хто будзе збіраць матэрыялы для лета-

ЛЕТАПІСЕЦ— УВЕСЬ НАРОД

З АДКРЫТАГА ПАРТЫЙНАГА
СХОДУ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

пісу народнай славы. У прыватнасці, раіў карыстацца магнітафонам як найбольш дасканалым прыборам у запісанні жывых расказаў. Трэба збіраць пісьмы воінаў, партызан, падпольшчыкаў, якія захаваліся. Для збору матэрыялаў даваеннага часу трэба вывучаць падшыўкі мясцовых, раённых і абласных газет, якія захоўваюцца ў рэспубліканскай бібліятэцы імя У. І. Леніна, ва ўрадавай бібліятэцы імя Горкага, у партыйным архіве. Калі ж некаторых падшывак ці нумароў газет не акажацца на месцы, трэба ехаць у шчадрынскую бібліятэку ў Ленінград, у Маскву ў бібліятэку імя У. І. Леніна — там захоўваюцца ўсе газеты. Акрамя таго, раіў друкаваць падрыхтаваныя матэрыялы ў мясцовым друку — з аднаго боку, для папулярызацыі, а з другога — для апрабавання пэўных стонаў, раздзелаў летапісу, што дазволіць своечасова выявіць недахопы і фактычныя недакладнасці: людзі, прачытаўшы, заўсёды нешта падкажуць, нешта ўдакладняць.

На сходзе, цёпла сустрэтая прысутнымі, выступіла першы сакратар Шумілінскага райкома партыі, старшыня раённай камісіі па стварэнні летапісу народнай славы Н. С. Сянчур. Яна расказала аб слаўных традыцыях шумілінскай зямлі, падзялілася вопытам арганізацыі справы па збору матэрыялаў для летапісу, вопытам работы сваёй камісіі. Камісію стварылі ў 1976 годзе. Складаецца яна з шаснаццаці чалавек — прадстаўнікоў усіх галін народнай гаспадаркі раёна, райкома партыі, работнікаў культуры, народнай асветы, прафсаюзаў, друку і г. д. Створаны былі і раённыя актыўныя камісіі з сакратароў партыйных і камсамольскіх арганізацый, настаўнікаў і іншых катэгорый інтэлігенцыі, саветы па летапісу пры кожным сельсавеце, за якімі замацаваны адказныя з раённай камісіі. Распрацавана была памятка — што і як збіраць, запісваць. Разбілі на ўчасткі кожную вёску, пасёлак, замацавалі іх за пэўнай групай запісвальнікаў...

З 1976 года пачалася карпатлівая работа. Што запісвалі? Калі чалавек загінуў, запісвалі ўсё, што можна было даведацца: калі і дзе нарадзіўся, які ён быў, як жыў, чым займаўся — усё, што гаварыла пра яго як асобу. Збіралі звесткі пра людзей яшчэ з дзярэвлюцыйнага часу — пачынаючы з рэвалюцыі 1905 года. Уміліншчына багатая на падзеі, тут шмат удзельнікаў Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, тут вельмі паспяхова праходзіла калектывізацыя... Асабліва шмат герояў дала шумілінская зямля ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Усё гэта будзе адлюстравана ў летапісе народнай славы раёна.

Калі былі складзены спісы тых, хто павінен быць упамянуты ў летапісе народнай славы, пачалі пісаць артыкулы, нарысы і друкаваць іх у раённай газеце «Герой працы». Практычна ўсе матэрыялы прайшлі праз раённую газету, а гэта дазволіла многае ўдакладніць і правярць з дапамогай чытачоў.

Усхвалявана, з усведамленнем усёй адказнасці за ажыццяўленне вялікай задачы, пастаўленай партыяй перад народам, выступалі беларускія пісьменнікі. Надзвычайную важнасць пытання, якое абмяркоўваў сход, падкрэсліў у сваім выступленні народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін.

— Нас чакае велізарнейшая і адказнейшая работа, — сказаў ён. — Патрэбна выявіць усіх герояў, каб ніхто і нішто не было забыта. А гэта не так проста зрабіць нават з дапамогай сведкаў, якіх цяпер быў вельмі цыжка знайсці, сваякоў і блізкіх, якія мала што ведаюць, бо ў нас, на жаль, няма традыцыі весці ў сям'

радаслоўную, гісторыю сям'і або роду. Дык, можа, хоць цяпер увесці ў звычай гэтую традыцыю, якая калі-небудзь прынясе карысць? — прапанаваў ён.

Другое, што нагадала прамоўцу абмеркаванне на сходзе пытання аб летапісе народнай славы, — гэта ідэя стварэння помніка дзецям-ахвярам фашызму абавязкова трэба стварыць, а для гэтага, магчыма, варта абвясціць усенародны збор сродкаў. Справа, вядома, не ў саміх сродках, а ў тым, каб кожны мог далучыцца да гэтай святой справы.

А. Вярцінскі гаворыць пра атмосферу шумілінскай зямлі, якая дыхае гераікай, пра заканамернасць таго, што менавіта адсюль пачынаецца летапіс народнай славы; пра дыстанцыю часу, якая надае важкасць, асаблівы кошт інфармацыі, якую цяпер даводзіцца здабываць з вялікімі цяжкасцямі. Ён звяртае ўвагу на тое, што тэма памяці мае аспект і чыста творчы, і ставіць пытанне, пераводзячы праблему ў дзелу пісьменнікаў ва ўсенароднай справе ў практычнае рэчышча: якая ж канкрэтная роля пісьменніка, «прыкамандзіраванага» да той ці іншай раённай камісіі?

Як заўважыў затым У. Юрвіч, сход набыў характар творчай размовы аб метадалагічных прынцыпах той вялікай і адказнай работы, у якую гатовы ўключыцца ўсе пісьменнікі. У сувязі з гэтым ён выказаў пажаданне, каб сустрацца з тымі, хто заняты падрыхтоўкай летапісу на месцах, каб узгадніць пазіцыі, высветліць, у чым канкрэтная будзе заключацца ўдзел пісьменнікаў.

Пра важнасць для пісьменніка знайсці сваё месца ў гэтай справе гаварылі многія, у тым ліку і адказны сакратар бюлетэна «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» М. Гарулёў, які таксама, зыходзячы з уласнага вопыту, звярнуў увагу на складанасць апрацоўкі, выверкі ўспамінаў і запісаў на гістарычную тэму.

— Мы сёння гаворым аб справе звышважнай і звышвысакароднай, — падкрэсліў у сваім слове М. Лужанін. — Нездарма Якуб Колас гаварыў неаднойчы, што каб мы запісалі ўсё тое, што расказваюць удзельнікі вайны, што перажыў вайну, то цераз сто гадоў мы мелі б неацэнныя дакументы... Шумілінская методка збору матэрыялаў увогуле добрая. Але ёсць пэўная насцярога: самы добрасумленны запісвальнік можа нешта ўпусціць. А хацелася б, каб усе матэрыялы былі асветлены эмацыянальна, каб у іх захаваліся слёзы і боль.

Сваімі думкамі, турботамі падзяліўся А. Жук — намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць», якому даручана першая публікацыя летапісу народнай славы Шумілінскага раёна. Прамоўца паведаміў, што ў рэдакцыі створана творчая група з пісьменнікаў, журналістаў, мастакоў і фатографіаў, якая рэдагуе матэрыялы, думае аб тым, як іх размясціць і аформіць. Непакоіць жа яго тое, што некаторым матэрыялам нестасе канкрэтных, агульных звесткі, якія прыводзяцца ў іх, часам не падмацаваны фактамі.

У многіх выступленнях выказвалася пажаданне, каб першая кніга летапісу народнай славы была не толькі змястоўнай, багатай на факты, але і разнастайнай па жанравых формах, чытабельнай. І. Грамовіч прапанаваў запісваць і ўключыць у гэтыя кнігі легенды, народныя паданні, звязаныя з гераічнай дзейнасцю савецкіх людзей, расказваць пра ворагі і іншыя сведчаныя барацьбы з воражым нашэццем у аддаленыя часы. Усё гэта ўпрыгожыць кнігі. У сваю чаргу У. Ліпскі і М. Кругавых падзяліліся вопытам пошуку новых герояў, расказалі, якія нечаканасці, якія адкрыцці прыносіць часам само жыццё... С. Шушкевіч ухваліў думку дакладчыка пра тое, што абавязкова трэба выкарыстоўваць матэрыялы мясцовага друку мінулых год — гэта дазволіць паўней раскрыць гісторыю. У іншым аспекце закрануў гэтае пытанне Л. Левановіч, які зазначыў, што раскрыць гісторыю таго або іншага раёна — значыць прасачыць радаслоўную подзвігу. Ён звярнуў таксама ўвагу на тое, што трэба паспяшацца запісаць расказы жыхароў так званых перспектывічных вёсак, якія ў свой час былі важнымі цэнтрамі партызанскага руху; на правільнае напісанне назваў населеных пунктаў, адносна чаго існуе вялікая разнабой. Я. Садоўскі расказаў сходу пра вопыт работы грамадскай камісіі па стварэнні летапісу Капыльскага раёна, у якой ён прымае ўдзел.

Было выказана пажаданне правесці рэспубліканскі семінар-нараду па летапісе Шумілінскага раёна, калі кніга будзе апублікавана ў часопісе «Маладосць». Вырашана таксама шырэй прапагандаваць метады і формы работы, вопыт шумілінскіх летапісцаў, дзе ёсць шмат станоўчага і павучальнага. Больш увагі гэтаму павінны ўдзяляць часопісы «Полымя» і «Неман»; часопіс «Беларусь» адкрывае спецыяльную рубрыку, пад якой будзе рэгулярна змяшчацца матэрыялы летапісу; бюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» падрыхтуе нумары, цалкам прысвечаныя гэтай тэме; на гэтую важную і адказную тэму падрыхтуе вялікую перадачу рэспубліканскае тэлебачанне...

Па абмеркаванаму пытанню сход прыняў адпаведную пастанову.

А. ІГНАТОВІЧ.

КАБ ВА ЎСЁЙ МОЦЫ І КРАСЕ...

Ужо, як кажуць, не за гарамі стогадовыя юбілейныя песьнірыю беларускага народа — Янкі Купалы і Якуба Коласа. І сёння ўжо трэба думаць над тым, як найлепшым чынам адзначыць гэтыя знамянальныя даты, якія зрабіць захадзі, каб яны сталі новымі і прыкметнымі вехамі ў далейшым асваенні шматграннай, надзвычай глыбокай і змястоўнай творчай спадчыны двух тытанаў нашай літаратуры, у асобе якіх так магутна ўвасобіўся народны гений.

Вось чаму ў Саюзе пісьменнікаў БССР з такой увагай паставіліся да запланаваных у выдавецтве «Художественная литература» юбілейных выданняў выбранных твораў Янкі Купалы ў трох тамах і ў чатырох — Якуба Коласа. На пашыранае паслядзясне сакратарыята СП БССР, якое выйшла ў навукова-практычную канферэнцыю, былі запрошаны прадстаўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР літаратурных музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа, Дзяржаўнага выдавецтва БССР, рэдакцыйных калегій выданняў.

На паслядзясні быў абгавораны змест новых выданняў нашых песьняроў на рускай мове. Свае меркаванні на гэты конт выказалі навуковы сакратар Літаратурнага музея Якуба Коласа М. Пратасевіч і дырэктар гэтага музея Д. Міцкевіч, дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы А. Кулакоўскі і яго навуковы сакратар Ж. Дакіноўскі, а таксама іншыя ўдзельнікі нарады. Слушна гаварылася пра тое, што да зместу гэтых выбранных твораў трэба падыходзіць з асаблівай адказнасцю, вельмі прадумана, з тым разлікам, каб увайшло ў іх самае іржае, самае характэрнае і прадстаўнічае.

Асноўная праблема, якая хвалала ўдзельнікаў нарады, — гэта мастацкі ўзровень, якасць перакладаў.

— Вельмі важна, — падірэсліў першы сакратар праўлення СП БССР І. ШАМЯКІН, — каб карыфэй нашай літаратуры выйшлі ў перакладах якасных, якія б адпавядалі сучаснаму

ўзроўню перакладу і разумення паэзіі. Прычым мяне асабіста ў гэтым сэнсе Купала хвалюе больш, таму што ён наогул «цяжэйшы» для перакладу. Да таго ж яго раней, чым Якуба Коласа, пачалі перакладаць, і Купала менш аўтарызаваў.

Справядлівае гэтае слоў пацвердзілі іншыя прамоўцы. Выявілася, аднак, што многія пераклады і з Якуба Коласа не могуць задаволяць сёння патрабавальнага чытача. Напрыклад, у слаўтай паэме «Сымон-музыка» перакладзена толькі сюжэтная канва пра лёс беднага хлопчыка Сымонкі, а лірычны адступленні, алегорыі, у якіх заключаны філасофскі сэнс, эстэтычны змест, апушчаны. «Пры падрыхтоўцы параўнальна невялікага зборніка вершаў Якуба Коласа «Мой дом», — каментыраваў М. ЛУЖАНІН, — мне прыйшлося адмаўляцца ад многіх перакладаў, якія належыць нават тым, хто мае добрую славу паэта і перакладчыка». Па яго словах, і Купала, і Колас перакладзены ў значнай частцы «на народніцкім узроўні».

Я. СЕМЯНЮК, В. РАГОЙША, Ю. ПШЫРКОВ, А. ЯСКЕВІЧ паказалі гэта на канкрэтных прыкладах.

І. Шамякін, які вёў паслядзясне, прапанаваў распрацаваць рэкамендацыі для выдавецтва, што знайшло падтрымку сярод прысутных, — у прыватнасці, існасці рэкамендацыйны спіс твораў, якія належыць перакласці нанова, вызначыць кола найбольш таленавітых паэтаў, якім будзе даручана працаваць над перакладамі, і інш. Вырашана для стварэння спрыяльных умоў падрыхтоўкі новых выданняў трымаць пастаянную і сталую сувязь з выдавецтвам «Художественная литература».

Думаецца, тыя дзелавітасць, канструктыўнасць і зацікаўленасць, якімі вызначалася гаворка на пашыраным паслядзясні сакратарыята СП БССР, прынясуць свой плён, і шырокі рускі чытач да юбілею песьняроў атрымае магчымасць убачыць іх творы ва ўсёй непаўторнасці і красе.

У. АНІСКОВІЧ.

НЕСЦІ ЛЮДЗЯМ РАДАСЦЬ

Вялікае шчасце — служыць тэатру, несці людзям радасць, справядлівае, дабро. Дарога артыста нялёгка, няроўная. Будуць радасці творчых перамогаў, будуць сумненні і пошукі, будуць на гэтым шляху і горычкі няўдач.

Такія словы сказала народная артыстка БССР Зінаіда Браварская, адкрываючы вечар «Дэбютанты 1978 года», вечар пасвячэння ў артысты. І прызначаліся гэтыя словы тым, хто сёлет закончыў спецыяльныя навучальныя ўстановы.

Учарашнія студэнты сёння сталі членамі творчых калектываў рэспублікі, атрымалі першыя самастойныя ролі. А зараз яны сабраліся ў рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў, каб пачуць цёплыя, сардэчныя пажаданні на дарогу старэйшых таварышаў па прафесіі, прадстаўнікоў іншых творчых саюзаў, гледачоў.

«Бойся будзённасці, бяскрылага і бясплоднага рамяства, захавай надоўга маладосць і хваляванне першай сустрэчы з тэатрам...» Гэта вытрымка з па-

свячэння, якое ўручалася маладым артыстам на вечары, перадае характар наказаў, якія гучалі і ў жартаўлівых віншаваннях, і ў сур'ёзных выступленнях народнага артыста БССР рэжысёра Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР С. А. Штэйна, лаўрэата Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады Віктара Сінайскага, маладых журналістаў, вучоных.

Маладыя артысты паказалі прысутным свой дыпломны канцэрт.

МАЛАДАЯ ГВАРДЫЯ КРАІНЫ САВЕТАЎ

Хвалючай і знамянальнай падзеі ў жыцці моладзі — 60-годдзю Ленінскага камсамолу — прысвечана адкрытая ў Цэнтральнай выставачнай зале Масквы Усесаюзная мастацкая выстаўка «Маладая гвардыя Краіны Саветаў».

Шырока прадстаўлены на ёй і творча багатыя атрад майстроў Беларускай ССР — у выстаўцы ўдзельнічаюць мастакі з Мінска, Віцебска, Бабруйска, Маладзечна, Барысаве.

Тэме слаўнага рэвалюцыйнага мінулага і свяшчэннай для Беларусі тэме Вялікай Айчыннай вайны прысвечаны жывапіснае палатно А. Кузняцова «Пісьмо на полю. З жыцця Веры Харужай» і акварэль «Трафальгарская плошча» з серыі «Па ленінскіх мясцінах» С. Абрамава, палатны «Сінас пра Навагрудан» В. Сумарова і «Паміць» А. Пашкевіча, скульптурная кампазіцыя з дрэва «Маці і сын» Л. Давідзенкі і літаграфія «Безыменная вышыня» У. Вальнова.

Высокая духоўнасць і маральная чысціня прываблівае ў «Партрэце Галіны Арцімовіч» заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР А. Малішэўска. Цікавае кампазіцыйна пабудаванае палатно В. Яўсеева «Аўтобус». Увагу шматлікіх наведвальнікаў выклікаюць работы жывапісцаў Б. Казанова, М. Кірзева, Ю. Багушэвіча.

У раздзеле графікі вылучаюцца выкананыя ў тэхніцы лінаграфіі ілюстрацыі «Новую песню выплакуту», «Чылі» і «Мінулае з памяццю не выкіраціць, яно жыве, яно баліць» М. Басалыгі да зборніка песьні І. Лучанка «Мы ідзем па зямлі» і афарт Л. Марчанкі «Вясна» з серыі «Мой азёрны край».

Дастойна выступаюць на усесаюзным аглядзе беларускія прыкладнікі: У. Васюк, М. Байрачны, В. Буціна, І. Кузняцова, А. Федаркова, В. Крывашева.

Многія работы мастакоў Беларусі розных пакаленняў прадстаўлены ў экспазіцыях філіялаў выстаўкі ў залах цэнтральнага Дома Савецкай Арміі і Тэатра на Малой Броннай.

Выстаўка, якая ярка дэманструе грамадзянскую і творчую пераемнасць пакаленняў у савецкім мастацтве, прадоўжыцца два месяцы.

А. КАСЯНКОУ.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА

24 лістапада ў актавай зале БДУ імя У. І. Леніна сабраліся пісьменнікі і выкладчыкі ВДУ сталіцы, студэнты, прадстаўнікі працоўных і творчых калектываў, аматары паэзіі на аўтарскі вечар вядомага беларускага паэта Ніла Гілевіча.

Вяла вечар загадчык кафедры беларускай літаратуры філалагічнага факультэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт В. Казлова. Слова пра творчы шлях паэта сказаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР празаік В. Быкаў.

Цёпла сустрэты прысутнымі, з творчай справаздачай выступіў Н. Гілевіч.

С. ФУРСА.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзясцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў артыстку Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горькага народную артыстку Беларускай ССР АБУХОВІЧ Ганну Браніславаўну ордэнам Дружбы народаў.

У ІМГНЕННЯХ—ЛЁС РЭСПУБЛІКІ

Гістарычныя этапы ў жыцці нашай рэспублікі — ад станаўлення Савецкай улады і развіцця народнай гаспадаркі ў гады першых пяцігодкаў да сённяшніх дзён — знайшлі сваё адлюстраванне на рэспубліканскай юбілейнай фотавыстаўцы, прысвечанай 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Выстаўка адкрылася ў мінскай Палацы мастацтваў.

Сорак восем аўтараў — прызнаных майстроў і фотаамаатараў рэспублікі — прадставілі каля 400 сваіх работ.

Экспазіцыя выстаўкі, якая адлюстроўвае даваенны перыяд, складзены з фотадакументаў Дзяржаўнага музея БССР. Работы старэйшых фотамайстроў, удзельнікаў Вялікай Ай-

чыннай вайны В. Арнашова і У. Лупейні раскрываюць баявы подзвіг беларускага народа ў гады вайны. Шэраг цікавых здымкаў вядомых фотажурналістаў М. і А. Ананьіных, Л. Папковіча, А. Нікалаева, М. Амельчанкі, У. Кашкана і многіх іншых расказваюць аб працоўных буднях нашай рэспублікі, даюць яркае ўяўленне аб нашых сучасніках — будаўніках камуністычнага грамадства.

Прырода, зямля, чалавек на гэтай зямлі — у горы, радасці, клопатах — вось асноўная тэма юбілейнай выстаўкі. Каля 400 імгненняў, схопленых фотакameraй, у сваёй сукупнасці, злітаюцца ў адзіны здымак рэспублікі, гістарычныя этапы яе вялікага і гераічнага шляху.

ПЕРШЫЯ ГАСТРОЛІ ў СССР

Гэты камерны аркестр з Лісабона існуе 17 гадоў. Заснаваны ён на сродкі, завешчаныя багатым мецэнатам Гульбенкінам. Ён і завецца «аркестр Гульбенкіна». У практыцы калектыву — запрашэнне вядомых дырыжораў. Вось і праграма, з якой аркестр прыехаў у Савецкі Саюз, была падрыхтавана галоўным дырыжорам Венскай оперы Густавам Кунам (на здымку). Госці з Партугаліі ўпершыню наведалі нашу краіну, і самы першы іх канцэрт адбыўся ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. У высокапрафесійным выкананні гучала музыка Моцарта, Сантаса, Стравінскага...

Вісарыён ГАРБУК

Просьба інваліда

Айчыннай вайны

Вы нас
шкадаваннем сваім
не губіце,
У Дзень Перамогі
на плошчы нясіце,
У натоўпы народа,
пад сцягі,
пад неба.
На вочы свае
ўсё пабачыць
нам трэба:
Наш
плён перамогі,
нашы смутак і гора.
Вы нас пранясіце
на родныя гоні,
У зялёнае мора,
дзе мы
падрасталі,
На месцы,
дзе нашы Хатыні
паўсталі...
Хай сэрца ад стрэсаў
ўзарвецца гранатай,
Адзін у нас гонар —
застацца салдатам.

Ш п і т а л ь

Ю. С. ПШЫРКОВУ
Старэюць салдаты,
нямогласць згінае,
А кожны салдацкі
свой лёс ўспамінае:
Той час, калі мелі
і рукі, і ногі,
Калі з Эверэст
не ўставалі парогі,
Калі не душылі іх
астмы і спазмы,

УЛЮБЁНЫ ў ЖЫЦЦЕ

Сёння я прадстаўляю да друку вершы Вісарыёна Сцяпанавіча Гарбука. Яшчэ не ўсім вядома гэта імя, не ўсе чытачы знаёмы з яго творчасцю, хоць Гарбук ужо выдаў два націцаць кніжак для дзяцей.

Хто быў на вайне, той ведае, хто такі сапёр. Пад бомбамі, пад кулямі ён будзе пераправы, наводзіць умацаванні. Ад роднай Беларусі да Берліна прайшоў Вісарыён Гарбук дарогамі Айчыннай вайны. Разам з усімі ён святкаваў перамогу, марыў аб вучобе, аб мірным жыцці.

Толькі здарылася інакш. Не прайшлі бяспследна марозныя ночы ў акопах ля Віслы, на морым перадвясеннім снезе каля Одэра. Цяжкая хвароба моцна і назаўсёды прыкавала яго да шпітальнага ложка. Не дні і не месяцы — доўгія гады цягнулася барацьба за жыццё. Перамагаючы нясперны боль, сціснучы зубы, каб не стагнаць, ён упарта паўтараў:

— Хлусіш! Не возьмеш! Буду жыць!
І воля чалавека перамагла. Няхай засталася нерухомым цела, знявачаны хваробай рукі і ногі. Але ж гэтыя рукі могуць трымаць аловак, а ў грудзях б'ецца ўлюбёная ў жыццё сэрца, і вочы радасна глядзяць на свет. І ён пачаў пісаць вершы і апавяданні. Творы яго — гэта не сумлівыя скардзжанні на жыццё, а яны адзіныя да вайны і шчырае любоў да чалавека.
Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

А кроў віравала
касмічнаю плазмай.
З палаты ды ў сад —
як ад Волгі да Шпрэе.
І шквал агнявы ўсё роўна шалее
У ранах, увеччах
удзень і уночы.
Наш час без спагады
— не лечыць, не хоча.
А мы ўсё гвардзейцы
ў сваёй перамозе,
Мы здатны яшчэ
не на нейкую дробязь.

Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», якая была прынята шэсць гадоў назад, аказала надзвычай дзейсны ўплыў на далейшае развіццё гэтай важнай галіны літаратурнай дзейнасці, паспрыяла павышэнню пачуцця адказнасці як саміх крытыкаў, так і работнікаў рэдакцый літаратурных выданняў, супрацоўнікаў выдавецтваў.

Разам з тым, нельга не заўважыць, што поруч з агульным ажыўленнем беларускай крытыкі і літаратурнааўтэнтаў яшчэ, на жаль, назіраецца пэўнае адставанне іх асобных жанраў, у прыватнасці — рэцэнзіі. І ў літаратурна-мастацкіх часопісах «Полымя», «Маладосць», «Беларусь», «Неман» і ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» не з'яўся прачытаць рэцэнзію, якая б вызначалася глыбінёй роздуму аўтара над творам, у якой бы адчувалася імкненне суаднесці гэты твор з агульным станам літаратуры. Некаторыя рэцэнзіі пішуцца суха, схематычна, у ацэнным плане.

Надзённыя пытанні, звязаныя з бягучым рэцэнзавааннем, патрабуюць свайго самага неадкладнага вырашэння, бо ад гэтага залежыць агульны стан літаратурнага працэсу, выхаванне шырокага чытача.

«Беларуская літаратура і яе рэцэнзаваанне ў перыядычным друку» — гэтаму пытанню было прысвечана паслядзённае прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. На яго былі запрошаны крытыкі, літаратурнааўтэнтаў, празаікі, паэты. Тон гаворкі, яе скіраванасць задаў кандыдат філалагічных навук М. Мушынскі, які выступіў з грунтоўным дакладам.

Крытык са шматгадовым стажам, літаратурнааўтэнтаў, які цікавіцца таксама і гісторыяй самой крытыкі (успомнім яго манаграфію «Беларуская крытыка і літаратурнааўтэнтаў. 20—30-ыя гады»), ён зірнуў на стан бягучага рэцэнзаваанна з вышнімі патрабаваннямі дня, тых задач, што стаяць перад літаратурай у час навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, у эпоху развіцця сацыялізму.

Рэцэнзія займае асноўнае месца ў крытыцы. Гэта, па сутнасці, тое першае слова, якое чуе пісьменнік пра свой твор ці кнігу, слова, што дапамагае яму асэнсаваць і свае набыткі, і свае пралікі, у пэўнай меры зразумець перспектывы свайго далейшага творчага развіцця.

На думку М. Мушынскага, па-ранейшаму сваім прафесійным узроўнем прыкметна вылучаецца рэцэнзія на старонках часопіса «Полымя». Гэта адчуваецца і ў падборы аўтараў, і ў свядомай арыентацыі на лепшае, што ствараецца нашымі пісьменнікамі. У «Маладосці» стала добрай традыцыяй рабіць агляды маладой прозы, паэзіі (і не толькі беларускай, але і з іншых саюзных рэспублік). Вельмі патрэбнай, удалай з'яўляецца рубрыка «Палытай у кнігарні». Набірае моцы рэцэнзія на старонках «Немана».

Дакладчык адзначыў і адчувальныя зрухі ў рабоце штотыднёвіка «Літара-

тура і мастацтва». І падбор аўтараў рэцэнзіі, і выбар кніг для рэцэнзаваанна, і пастаянная падборка «Кнігарні» — усё гэта скіравана на тое, каб даць чытачу больш поўнае ўяўленне аб сучасным літаратурным працэсе, сарыентаваць яго, дапамагчы звярнуць увагу на кнігі, якія варта прачытаць у першую чаргу.

Разам з тым у дакладзе не без трывог прагучала пытанне, чаму шырокая грамадскасць сёння ўсё ж не задаволеная агульным станам бягучай крытыкі, чаму, наогул, добрая, з веданнем справы напісаная рэцэнзія становіцца ледзь не дэфіцытнай рэччу? Колькасць жа кніг мастацкай літаратуры, якія выпускаюцца нашымі выдавецтвамі, з кожным

чы на пэўныя пралікі, кніга атрымалася цікавай.

Большая свежасць у падачы матэрыялу, большая жывасць пісьма заўважаецца ў маладых крытыкаў, аднак ім часам не хапае тэрэтычнай падрыхтоўкі. Значыць, неабходна клапаціцца аб прыходзе ў літаратуру новых крытычных сіл, выходцаў будучых рэцэнзентаў, аказваць ім падтрымку. Найлепшы шлях тут шырэй і ахвотней друкаваць маладых. Добра было б, каб крытыкі ўзялі шэфства над творчай моладдзю, час ад часу выступалі ў друку, скажам, з аглядам творчасці пэўнага маладога крытыка. Ды і падобныя абмеркаванні ў Саюзе пісьменнікаў варта праводзіць часцей—

дыялог, рэцэнзія-фельетон, памфлет. Усе гэтыя формы цікавыя. На жаль, яны — з'ява вельмі рэдкая на старонках часопісаў і газет.

А хіба можна лічыць нармальным той факт, калі крытык піша рэцэнзію па «заказу» самога аўтара кнігі? Шкодзіць крытыцы і аглядкасць, жаданне не пакрыўдзіць пісьменніка ці аўтара, які займае пэўную пасаду. Усё гэта далёка ад сапраўднай літаратуры, яно наносіць шкоду яе паспяховаму развіццю.

У адносінах да новых твораў, у ацэнцы мастацкіх вартасцей іх крытыкі часам разыходзяцца. У такім разе найлепш было б даць у друку некалькі думак, некалькі меркаванняў. Аднак ахвотнікаў паспрацаваць, падыскаваць знайсці не проста.

Наогул, рубрыкі «Палеміка», «Творчая трыбуна», «Дыялог» і іншыя амаль зніклі са старонак літаратурных выданняў. А іх жа з вялікай цікавасцю чакае самы шырокі чытач, ды і сам ён з задавальненнем прыняў бы ўдзел у гаворцы пра тое, што хвалюе сёння і пісьменнікаў, і чытачоў.

А апэратыўнасць рэцэнзаваанна? Тут таксама яшчэ не ўсё добра. Часта здаецца, што першы водгук пра кнігу з'яўляецца праз некалькі месяцаў, а то і праз год пасля яе выхаду з друку. Калі-нікалі тут больш апэратыўныя сталічныя газеты і часопісы. Асабліва спазнаецца рэцэнзаваанне перакладных кніг.

Стэрэатып мыслення многіх рэцэнзентаў праяўляецца і ў тым, што яны рэдка калі адыходзяць ад зместу канкрэтнага твора і зусім забываюць пра мову — першаэлемент літаратуры.

Рэцэнзія — перш за ўсё ацэнка твора. Аднак не трэба забываць і пра другую функцыю гэтага крытычнага жанру — прапаганда літаратуры. І тут шмат могуць дапамагчы кароткія рэцэнзіі, невялікія анаталіі, якія таксама яшчэ рэдка змяшчаюцца ў перыёдыцы. Трэцяя задача, што стаіць перад рэцэнзіяй, — фарміраванне стэтычнага густу чытача. Вырашыць іх, безумоўна, можна толькі тады, калі ад агульных разважанняў перайсці да канкрэтнай справы.

Зрабіць гэта трэба як мага хутчэй. Рэдакцыя літаратурна-мастацкіх часопісаў, штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» чакаюць ад крытыкаў, літаратурнааўтэнтаў, пісьменнікаў цікавых, апэратыўных рэцэнзіі, артыкулаў, напісаных, як кажуць, па гарачых слядах падзей літаратурнага жыцця. Усё гэта патрэбна нашай літаратуры, патрэбна чытачу, які верыць ёй, любіць яе, сочыць за яе развіццём.

Аб неабходнасці ўважлівага стаўлення да бягучага рэцэнзаваанна, актывізацыі крытычных сіл рэспублікі гаварыў на пасяджэнні першы сакратар праўлення СП БССР, народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін.

На ажыццяўленне гэтых надзённых задач скіравана і разгорнутая пастанова, што прынята прэзідыумам.

ГЭТЫ ВАЖНЫ ЖАНР— РЭЦЭНЗІЯ

годам павялічваецца. Чытачы, натуральна, чакаюць дапамогі ад прафесіяналаў, для іх рэцэнзія становіцца тым своеасаблівым кампасам, які паказвае правільны кірунак у кніжным моры. Чытач, урэшце, хоча часам сваю думку звернуць з меркаваннем аўтарытэтнага крытыка.

Асабліва трывожнае становішча з рэцэнзавааннем дзіцячай і перакладной літаратуры, збораў твораў і выбранных, а таксама тых, што змяшчаюцца ў часопісах, у тым ліку і ва ўсесаюзных.

Гэта — па-першае. Па-другое — прафесійны ўзровень крытыкі. Дакладчык гаворыць пра глыбока ўсвядомленую, прынцыповую немагчымасць змяшчаць у друку матэрыял, які па свайму выкананню ніжэй узроўню, ужо замацаванага папярэднікамі, узроўню, які стаў пэўнай нормай. Гэта норма павінна быць засвоена крытыкам унутрана, засвоена як непахісны маральны прынцып.

На жаль, у нас яшчэ багата рэцэнзіі, напісаных нібыта адной рукою — настолькі яны аднастайныя, безаблічныя. Гэта сведчанне таго, што рэцэнзенты вельмі ж прывыклі да старых, выпрабаваных шаблонаў, амаль не адыходзяць ад своеасаблівай рэцэнзіі-схемы, у якой усё ад пачатку да канца выверана, расстаўлена, як кажуць, па палічках.

Такое ў нашай крытыцы назіраецца яшчэ часта, асабліва ў бягучым рэцэнзаваанні. Многія аўтары рэцэнзіі не імкнуцца мысліць самастойна, яны прывыклі да трафарэту. У выніку спачатку ў рэцэнзіі гаворыцца пра поспехі аўтара, у заключэнне ж — некалькі заўваг з трывяльным удакладненнем, што, нягледзя-

не толькі тады, калі паўстае пытанне аб прыняцці пэўнага аўтара ў рады пісьменніцкай арганізацыі. Варта было б часцей праводзіць і рэцэнзаваанне самой бягучай крытыкі, каб своечасова і правільна ацэньваць яе пошукі, ускрываць недахопы, падтрымліваць новае. Калі толькі крытыкаваць іншых, а сябе як бы ставіць па-за ацэнкай, — гэта наўрад ці спрыяе паляпшэнню спраў у літаратурна-крытычным цэху.

Заслугоўвае ўвагі думка і аб тым, што не варта празмерна захапляцца разглядам твораў па жанравых адзнаках. Патрэбны і агульна-літаратурныя, тэматычна-праблемныя агляды. Іншы ж раз бывае так, што аўтар артыкула, разглядаючы творы пэўнага жанру, не цікавіцца іншымі, так сказаць, сумежнымі жанрамі. Вось і атрымліваецца, што разважанні аб агульным стане літаратуры бываюць няяснымі, неакрэсленымі.

Варта падумаць і аб прыцягненні на старонках друку сталых літаратурных аглядальнікаў, якія б рэгулярна каменціравалі навінкі.

Гаворка, распачатая М. Мушынскім, была працягнута В. Рагойшам, С. Андрэюком, А. Клышам, Р. Шкрам, В. Бельчанам, Я. Крыганом, П. Місько, Ю. Канэ, А. Асіпенкам, Я. Семянонам, А. Мальдзісам, В. Вітам, М. Татурам, А. Карлюком. Выступленні іх налілі канкрэтны, дзелавы, у сім-тым спрэчны характар, але ў адным прамоўцы былі аднадушныя — сённяшняй бягучай рэцэнзія па сутнасці прадстаўлена толькі адной формай. А ёсць жа яшчэ адкрыты ліст, рэцэнзія-разважанне, рэцэнзія-

забіцца. Надта многа яно для самога значыла. І вялікай цаню — абкрадзеным дзяцінствам — было аплачана. І незвычайна трывала злучалася з усім, што не адным перажыта, і не толькі равеснікамі, а ўсім народам.

І пазней, калі прыйшоў час усё гэта зразумець і ўсвядоміць — «в первы раз содрогнулась от муки защищенная детством душа» (А. Жыгулін). І стала нясцерпна балюча, не т. за сябе, як за іншых, за тых, на каго вайна абрынулася непасрэднымі стратамі і вялікім горам.

Чым больш сталаў, тым больш вярталася ўспамінаў і ўзрасталі іх значэнне і сэнс: вельмі важнымі становіліся яны для ўсяго, чым жывём і да чаго імкнёмся.

Асабліваю ж выразнасць і сілу гэтыя ўспаміны набылі тады, калі сталі з'яўляцца творы аб вайне пісьменнікаў гэтага пакалення.

Чытаў вершы Сцяпана Гаўрусёва, Ніла Гілевіча, Еўдакіі Лось, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Янкі Сіпакова, Юрася Свіркі і іншых паэтаў гэтага пакалення, і сэрца поўнілася балючым хваляваннем, і многае пачынаў яшчэ мацней і паўней адчуваць, зразумець.

Дыстанцыя паміж вершамі і жыццём знікала, вершы запалалы сілай жыццёвага, суровай праўды, якая мела ўсенародны абсяг і веліч.

Я неаднойчы думаў, як многа значаць для нашай літаратуры, для грамадзянскай і маральнай свядомасці гэтыя творы. Адночы ж гэта адчуў і перажыў так, што хвалюся і цяпер, калі прыгадваю...

У КРАСАВІКУ 1975 ГОДА даваўся быць у Салігорску. Наступіла цудоўная пара года. Усё было ў вясновым руху і ў ціхай спакойнасці. Сыходзілі снягі, пачынала пазначацца маладая трава. Неба лягло сінявою па шыбы і ваду, і здавалася, сама зямля люстрылася ў небе. Светла, сонечна, святочна.

Але ва ўсім нас, хто прыехаў тады ў Салігорск, было асаблівае хваляванне. Быў прэдадзены 30-годдзя Перамогі, і мы павінны былі выступаць тут з лекцыямі, прысвечанымі гэтай даце.

І вось пачалося: у шахцёрскай сталовай, на трыкатажнай фабрыцы, у дзіцячым універмагу, у школе... Я раскаваю пра беларускую паэзію, пра яе ўдзел ва ўсенародным подзвігу, пра паэтаў... чыё дзяцінства было абпалена вайною. Галоўнае ж — чытаю творы.

У шахцёрскай сталовай я пачаў з верша Рыгора Барадуліна «Бацьку». Гэты верш помняць, мабыць, усе, хто калі-небудзь яго прачытаў. Прачытаць яго няўважліва, абьякава, пэўна, немагчыма. Але зараз твор слухаюць людзі, якія вершаў звычайна не чытаюць.

Не выйшаў ты і ў гэты раз Мяне спаткаць, паднесці рэчы...
Ля весніці толькі зноў твай вяз Крунаў галінамі за плечы.

Ты мне не падасі рукі,
Глядзіш удалы з-за шкла партрэта...
Ці бачыш, вырас сын які?
Скажы хоць слова для прывета.

А я... чакаў з усіх дарог
Цябе ў сорак чацвёртым...
летам.

Калоны ні адной не мог
Я прапусціць з ахапным кветам.

Хачелася пачуць: «Сыноч...»
І крыкнуць радаснае: «Тата!»
Бацькоўсім быў мне кожны крок...

Усё ішло, ішло салдатам...

Гэты верш нельга разрываць на часткі, тут немагчыма адлучыць радок ад радка або слова ад слова. Але ўсё ж я прыпынюся тут, як амаль што прыпыніўся тады: некалькі жанчын (старэйшыя і нават маладыя) плакалі, проста заліваліся слязамі. І ў мяне пачаў перарывацца голас, я ўжо не ведаў, ці змагу дачытаць верш да канца. Той боль, што выка-

(Заканчэнне на стар. 5).

ЛІСТЫ З БЛАКНОТА

НА ўсё жыццё

ХВАЛЮЮСЯ, ЯШЧЭ НІЧОГА НЕ СКАЗАУШЫ, і адно баюся: скажу не так і не ўсё. Але штосьці дарагое, святое, што жыве ў душы, — просіць слова, быццам належыць не мне аднаму.

Няма тут пачатку, не будзе канца — усё гэта ўвайшло ў жыццё, лёс, свядомасць ад ранняга дзяцінства. Ніколі не пакідае і ніколі не знікне. Здаецца, колькі жыў і сябе помню, увес час ведаў і ўсёй істотай адчуваў злавеснае і горкае слова: вайна.

Мабыць, так было ў кожнага, чыё дзяцінства яна заспела, ад большых, падлеткаў, да самай малай дзітвы.

«...Вайна помніцца як агромністы адрэзак жыцця, такі ж бясконы, як дзяцінства. Магчыма, таму, што ў майго пакалення дзяцінства і вайна ўвайшлі, увагнаны адно ў другое...», — пісаў Аляксей Адамовіч.

У Рыгора Барадуліна ёсць радкі:

Век мой,
Не дужа багаты падземі,
Ад сінізны
І да сінізны
Рэзна
На два адрэзкі
Падзелены:
Вайна —
І пасля вайны.

Я яшчэ амаль нічога ў жыцці не разумеў і ніхто не мог бы мне растлумачыць (двух-, трох-, чатырохгадоваму), але неяк само даходзіла: не так было б холадна, голадна, адзінотна (бацька — на фронце, маці — у партызанах, а я — адзін між чужых людзей), не так было б страшна, калі б не вайна. Пасля, калі ўсё гэта мінула, нейкі час здавалася, што гэта толькі сон (а сны навалваліся страляйнай, брэхам фашысцкіх аўчарак, пагрозлівым спякотным полымем).

Але такое не магло мінуцца.

НА ўсё жыццё

(Заканчэне.

Пачатак на стар. 5).

заў паэт, тут сустраўся ў сэрцах з такім жа болям. Г была дрыготка, напаята цішыня. І на мяне таксама нахлынула, каб зноў і зноў вяртацца пасля...

Успомнілася мне першая пасляваенная цішыня, пра якую аднойчы пранікнёна напісаў Янка Сіпакоў: «Людзі, нядаўнія партызаны і салдаты, удовы і сіроты, інваліды і вязні канцлагаў, усё яшчэ аглушаныя вайною, асцярожна абывкаліся ў ёй, у гэтай мірнай цішыні. Ніхто пакуль не ведаў, што пройдзе і год, і дзесяць, і пяцьдзсят гадоў, а яна, вайна, усё яшчэ доўга і настойліва будзе ўмешвацца ў іхняе жыццё...». Ваеннае яшчэ абступала адусюль: людзі пакутавалі, раны смелі, працягваліся незваротныя страты. Загінуў, падарваўшыся на міне, самы блізкі таварыш майго маленства Сярожа Нальгачоў. «Вайна ж, пазалёгшы за кожным кустом, глядзела навокала позіркам немым...» — гэта сказана зноў жа Рыгорам Барадуліным. Многа яшчэ было балючага, і яно назаўсёды запомнілася, як запомніўся смак варыва з крапівы, лебяды і шаймораву (так называлі ў нас гнілую перазімавалую бульбу).

І паўстаў перада мною школьны таварыш і бліжэйшы сусед Мікола Кепец, ён і яго сям'я. Іх было трое бязбацькавічаў, і маці выбівалася з апошніх сіл. Галечка і голад не пакідалі іх хаты... І яшчэ раз апякло: колькі ж сіроцтва і бяды было навокал. На нашым пасёлку ў Тальцы, уласна, толькі ў дзвюх ці трох сем'ях былі бацькі. Побач жа без бацькі раслі: Мікола Трызна, Жора Паўловіч, Стась Тамковіч... Гэта ж і іх пачуцці, іх боль, іх надзея і безнадзейнасць выгаворваліся ў вершы «Бацьку» Рыгора Барадуліна.

Каторы раз сыходзіў снег...
Дамоў вярталіся суседзі.
Я кожнаму насустрач бег
і чуў кароткае: «Прыедзе...»

Калі ж у крыўдзе мне сябры
Гразіліся падчас бацькамі,
Тады хацелася наўзрыд
Заплакаць шчырымі слязамі.

Не плакаў я — усім на злосць,
Бо ў хаце быў адзін мужчына...

Як мне помніцца, яны ўсе не раз плакалі. Плакаў і Мікола Кепец. Ён быў горды, і калі не мог адпомсціць за абразу ці крыўду, наварочваліся слёзы. А крыўда была яшчэ і ў тым, што ён, на некалькі гадоў старэйшы і сталейшы за нас, вучыўся на клас ці два ніжэй: так часта было пасля вайны.

Адзін паэт напісаў пра гэта: «Дети долгой войны, к тишине привыкали мы долго. Потому опоздание нам выпало, словно удел». Школьныя гады позніліся, а ён, Мікола, ужо адчуваў абуджэнне ў сабе духоўнасці і спрабаваў пісаць вершы... Аднойчы ён даверыўся мне, і мы разам даводзілі да ладу радкі. Сярод іншага было нешта такое:

Хіба магу я быць шчаслівым
На гэтай сонечнай зямлі,
Калі у незваротны вырай
Усе пакуты не сплылі...

Паслаў у дзіцячую рэдакцыю і атрымаў адказ: верш несамастойны, а пра пакуты выдуманна...

Так, яны ўсё-такі плакалі, але яны раслі сапраўднымі мужчынамі, рана бралі на сябе дарослы клопат. У сэрцах іх было многа і пяшчоты, і радасці — гэта асабліва адкрылася, калі ў іх саміх з'явіліся дзеці. А Мікола Кепец трагічна загінуў на цалінных землях, спаўняючы свой грамадзянскі абавязак.

Чытаю верш «Бацьку» да канца:

Не йшоў ты...
Маці маладоць
Глыбей заворвалі маршчыны.

І зараз — еду я здалём,
Чакаю ўсё — зайду, а маці
Мне скажа: «Пазнаеш, сыноч?
Вось наша ўся сямейна ў хаце...»

Паверыць цяжка мне таму,
Што больш не прыйдзеш ты дадому.
А шапку я заўжды здыму
Перад магілай незнаёмай...

Спыняюся і маўчу. І доўгая ўсхваляваная цішыня пануе ў зале. Потым будуць яшчэ наступныя вершы, новае хваляванне...

Я ніколі не стану аналізаваць верш «Бацьку». Тут пра боль сказана балюча і гэта — галоўнае. Але я не раз спрабаваў разабрацца, у чым яшчэ лірычная сіла гэтага верша. Адчуваецца ўнутраная напоўненасць. Лаканізм. Амаль баладная стрыманасць. Усё пададзена ва ўсталяванай за многія гады звыкласці (колькі разоў і спадзяваўся, і пры кожным вяртанні дадому зноў думаў пра бацьку, і яшчэ, яшчэ ўсё ўспамінаў на такой душэўнай хвалі!). І ўсё вылілася з сілай духоўнага, паэтычнага празэрэння. Сказалася самае важнае, істотнае. І таму сказанае пра сябе стала прыналежным да многіх як іхняе ўжо асабістае і заповітнае. Нават рыфмы гавораць з сэрцам усім зместам сваёй энсавай і пачуццёвай сувязі: тата — салдаты, суседзі — прыедзе, бацькамі — слязамі, маці — хаце...

Увогуле ж кожны душэўны рух вядзе на вялікую прастору жыцця. «Скажы хоць слова для прывета...», «Я кожнаму насустрач бег...». Унутранага драматызму хапіла б на цэлую апошніцу. Тут няма выхаду на публіцыстыку, і апошняе, што сказана, нараджаецца як душэўны ўздых, як натуральнае парыванне: «А шапку я заўжды здыму...»

І зноў жа — з якім болям сказана пра маці. Мабыць, з усяго, што ў нашай паэзіі напісана пра маці, жанчыну-працаўніцу, самую хваляючыя і моцныя словы належаць іменна гэтаму пакаленню. Гэта яно з найбольшай балючасцю працула, перажыло матчыны слёзы і адзіноцтва, яе знясільную працу і гарапашны клопат, яе жыццёвы подзвіг, поўны драматызму лёс.

Цяжка пра гэта сказаць, бо зноў жа — за вершамі паўстае

сапраўднае, жыццёвае. І калі чытаеш верш Янкі Сіпакова «Неадасланы ліст маці» — хіба можаш проста чытаць, калі ведаеш, што ўсё гэта было, і было не наогул, а з самім аўтарам;

А калі ўжо слязою перад смерцю
Ты сіроцтва маё абмывала,
Я дзівіўся, чаму гэта цётка
Не сваіх,
А мяне забавляла.

(«— Супакойцеся, дзетачкі, не плачце, я ж хутка вярнуся — можа і сёння, а можа і заўтра. І тады мы з табою, Іванька, паедзем у Воршу і купім табе ножык складаны...» — хто чытаў нарыс Янкі Сіпакова «Акно, расчыненае ў зіму», той помніць да драбніц, што адбылося: спачатку бацька загінуў у гестапа за сувязь з партызанамі, а потым «з п'янымі песнямі» павезлі тыя ж нелюдзі маці «туды, адкуль яна ўжо ніколі-ніколі не убачыла такой жаданай дарогі дадому, па якой бы яна, здаецца, бегла, бегла і бегла...»). Кожны раз, калі я сустракаю Янку Сіпакова і Рыгора Барадуліна, хочацца пакланіцца ім, паэтам-светлатворцам, якія на вялікім горы ўзраслі і з такой сонечнасцю адкрываюць прыгожае, паэтычнае ў жыцці.

У Генадзя Бураўкіна ёсць верш «Бязбацькавічы»:

З пасівельнымі маткамі поплеч
Працу любую рабілі.
Многія не паспелі
Закончыць дзесяты клас.
Сонца, сівер і слота
Твары ім агрубілі.
Здавалася, што і душы
Агрубіць нялёгкі час.

Вось гэтая неагрубеласць, душэўная чуйнасць на прыгожае, сонечнае палоніць нас у вершах Барадуліна, Сіпакова і іншых паэтаў іхняга пакалення. Колькі б часам мы ні крытыкавалі Барадуліна за слоўны роскід ці паэтызацыю выпадковага, але ніколі не пакідае адчування, што ў яго ўсё і ўсюды творыцца як паэзія, што скрозь, нават там, дзе нешта выглядае слоўным практыкаваннем, існуе адчуванне жывой, шматстайнай сувязі душы са светам рэчаў і з'яў, і немагчыма не адчуць адзуюлівасць успрыняцця і шчодрасць аддачы.

Хай сабе крытык (Янка Шпакоўскі) гаворыць слушна і дакладна: «Ёсць у Барадуліна розная лёгкасць: здабытая руплівай працай, дадзеная вялікім талентам, і ёсць такая, якая таму і лёгкасць, што ўнутры яе пустата...». Можа, мы з гэтым і пагодзімся. Але не забудзеш перакладзеныя Рыгорам Барадуліным радкі Пабла Нэруды, яны вельмі сугучныя яго ўласнай творчасці: «Пакажам... нашае ўмельства і нашу тугу, радасць нашу ад гульні са святлом, для таго, каб праўда маланкай біла...»

Я чытаў тады, у Салігорску, і вершы Анатоля Вяцінскага. Чытаў радкі, прывечаныя маці — і зноў было адчуванне поўнага адзінства і разумення з людзьмі, якія слухалі вершы.

Сні, родная.
Ты мала спала.
Ты неспакойна спала на зямлі,
дзе мала цішыні і ладу мала,
і сны твае трывожныя былі.

Былі нястачы,
крыўды,
непаладкі.
І усё будзіў,
як злы, нядрэмны пёс,
цябе твой лёс —
лёс маткі і салдаткі,
і працаўніцы ніцай лёс.
Сні, родная.
Ты мала спала.
Ты з дня у дзень і з году у год
рук не складала —
мала спала,
нас гадала —
мала спала,
была навала —
мала спала,
навала мінавала —
мала спала...
Ты знала больш бяссонніц і турбот.

Пасля чытаў «Рэквіем па кожным чацвёртым» — твор выключнай публіцыстычнай дзейнасці, дзе публіцыстыка — само жывое пачуццё, з болям, гордасцю, вялікім шкадаваннем, сонечным святлом мірнага жыцця, з вялікай маштабнасцю і тонкай душэўнай канкрэтыкай кожнага перажывання.

Ідучы на наступныя лекцыі, я думаў, што больш ужо не змагу ўсё гэта чытаць — не хопіць сілы. Але чытаў, чытаў... Чытаў верш Петруся Макаля «Ці многа ў маленстве трэба?», дзе трагічнае і паэтычнае зноў жа ўзмацняліся адно другім:

Хлеб здабываў татка.
Ласку дарыла матка.
Казку бабуля адкрыла,
А мара давала крылы.

Бацьку вайна забрала.
Не умела бегаць матуля
Хутчэй, як шалёная куля,
Што сёканула ля плоту
З варажэга самалёту...

Бабуля ўзваліла на плечы
Адна — за бацьку і маці —
Нялёгкі цяжар чалавечы
Штодзённых турбот у хаце...

Яшчэ, яшчэ вершы. Чытаю Сцяпана Гаўрусёва («Я вырастаю гарматымі стваламі», «Ставок вады, ставок вады...»), Ніла Гілевіча («Ластаўка», «Балада колішняй вуліцы»). Здаецца, адчуваю не толькі суперажыванне людзей, але і іх вялікую шчырую ўдзячнасць паэтам, поўную згоду з кожным творам. Урэшце, апошняе:

Ты кажаш, я не ведаю вайны,
Што мне было тады гадоў
замала.

Чаму ж яна мае забрала сны?
На усё жыццё наперад сны
забрала?

Я ведаю: пазбыцца гэтых сноў
Не дапаможа мне ніхто на свеце.

Я буду трызіць імі зноў і зноў,
Яны — мае навек, да самай смерці.

(НІЛ ГІЛЕВІЧ).

ЁСЦЬ ШМАТ ЦУДОЎНЫХ ТВОРАЎ, якія ўраджаюць нас. Наша паэзія мае вялікія багаці. Калі ж я думаю, што трэба лічыць самым істотным, высокім, сапраўды народным, то здаецца так: у першую чаргу гэта тое, што бяруць у сэрца ўсе — і селянін-працаўнік, і студэнт, і рабочы, і кожны чулы душой чалавек. Гэта і ёсць самая выдатная паэзія. Гэта вельмі важна ўсвядоміць і самым маладым паэтам, і некаторым старэйшым. А нам, чытачам, трэба, проста неабходна часцей вяртацца ў такія творы.

Вяртаюся — і зноў мне баліць, баліць, баліць... І адчуваю вялікую адказнасць. І гартуецца душа, і растуць унутраныя сілы. Дзякуй за гэта яшчэ раз паэзіі і паэтам.

Варлен БЕЧЫК.

Кастусю КІРЭНКУ—60

Вядомаму беларускаму пісьменніку, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР і Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужанаму дзеячу культуры Беларускай ССР Кастусю Кірэнку спаўняецца 60 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў рэспублікі надрвала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Канстанцін Ціханавіч!

Сардэчна віншую Вас, выдатнага паэта, заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР, са слаўным юбілеем — 60-годдзем з дня нараджэння.

За Вашымі плячамі яркі, насычаны значымі падзеямі і здзяйсненнямі жыццёвы шлях, шлях паэта-камуніста, паэта-грамадзяніна. Ваша біяграфія — тыповая біяграфія равесніка рэспублікі.

Юнак, пачынаючы паэт, Вы з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны знаходзіліся на фронце, былі карэспандэнтам армейскай газеты, удзельнічалі ў абароне Масквы, у вызваленні Беларусі і Польшчы.

Пасля вайны Вы паспяхова спалучаеце творчую дзейнасць з рэдактарскай працай — працавалі ў рэдакцыі часопіса «Беларусь», галоўным рэдактарам часопіса «Бярозка», апошняй гады рэдагуеце часопіс «Полымі».

Ужо ў першым зборніку Вашых вершаў «Ранак ідзе», які быў выдадзены ў 1945 г., выявіліся найбольш характэрныя рысы Вашага таленту — усхваляваны лірызм, рамантычная ўзнёсласць, грамадзянскі неспакой. Гэтыя рысы знайшлі больш поўнае ўвасабленне ў Вашых наступных кнігах паэзіі — «Пасля навалыніцы», «Мая рэспубліка», «Маякі», «Родны свет», «Любоў і дружба», «Светлая хваля», «Слаўся юнацтва», «Смага», «Жывыя ідуць наперад», «Цёплал радуга», «Кніга ста песень», «Сіні вырай» і інш.

Значнай з'явай нашай літаратуры з'явіўся выхад у сьветнім годзе двухтомніка Вашых выбраных твораў.

Вы паспяхова працуеце не толькі для дарослых, але і для дзяцей. Юныя чытачы палюбілі Вашу паэму «Адвічына школа», кніжкі вершаў «Зялёнае рэха», «Сад пянерсіі», «Урачыстая песня», апавесць «Сум і радасць дзеда Рэпкі».

Ваашаму плуру належаць таксама зборнікі прозы «Ручайны шукаюць ракі», «Вандрунае шчасце», кніга публіцыстыкі «Амерыка здалёку і блізка», якія сведчаць пра шматграннасць Вашага таленту, шырокі дыяпазон Ваших грамадскіх інтарэсаў.

Ваша муза верна служыць савецкаму народу, яго ідэалам і імкненням. Вашы вершы і пазмы — летапіс нашай неспакойнай эпохі, гераічных спраў савецкіх людзей. Вобраз Радзімы ярка паўстае ў Ваших творах, вылікае гарачыя патрыятычныя пачуцці, кіліца да вялікіх і добрых здзяйсненняў.

Ваша творчасць атрымала шырокае прызнанне не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі. Многія Вашы творы перакладзены на рускую мову, на мовы народаў СССР.

Прыемна адзначыць, што за кнігу паэзіі «Смага» Вы былі ўдастоены Літаратурнай прэміі імя Я. Купалы, а за зборнік вершаў «Кніга ста песень» Вы атрымалі званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам, дарагі сябра, моцнага здароўя, новых творчых здзяйсненняў, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Кастусю Ціханавічу цудоўнага сонечнага настрою, доўгіх год жыцця, здзяйснення новых творчых задум.

«Што вылучыць з пройдзенага і ўбачанага на кароткіх старонках аўтабіяграфіі? У якім фокусе сабраліся падзеі твайго жыцця? Што лічыць галоўным і важным, такім, якое гаварыла б нешта і другому чалавеку, знаходзіла б водгук на струнах другой чалавечай душы?»

Я нямала думаў і думаю над гэтым пытаннем, не раз яно паўставала перада мною, бо гэта — пытанне маёй творчасці, мужнасці майго духу, пытанне майго кроку наперад... — з такога вострага, напружанага роздуму над сэнсам жыцця, над здзейсненым і пяздзейсненым пачынаецца аўтабіяграфія Кастуся Кірзенкі, якую ён назваў «Незабыўнае». Не кожны паэт асмеліцца задаць сабе такое пытанне, а Кірзенка, мне здаецца, пранёс яго праз усё сваё свядомае жыццё.

Пра гэта сведчаць яго кнігі.

Самая першая — «Ранак ідзе». Паміж

Яго адзінай марай было як можна паўней і карысней аддаць свае сілы і здольнасці служэнню савецкаму народу». Гэта з упэўненасцю можна сказаць пра іх усіх.

Паэты гэтага пакалення вылучаліся нейкай асаблівай метаімянасцю і шчырасцю, фанатычнай адданасцю літаратуры, з якой звязваліся думкі на будучыню. «Бяссонныя інстытуцкія ночы за кнігамі, — успамінае Кастусь Ціханавіч гэтыя гады, — сяброўскія сустрэчы, гутаркі, спрэчкі і расчараванні... Мы станавіліся дарослымі, а на жыццё насоўвалася хмара ваеннай трывогі...»

Набліжалася вайна. Біяграфія і паэзія пайшлі адной цяжкай дарогай...

Надзвычай моцна, шматгалося гучала ў ворах Кірзенкі ваеннага перыяду тэма Радзімы, якая стала з таго часу адной з галоўных у яго творчасці. Слова Радзіма ён піша з вялікай літары. Радзі-

рэспубліка» (1949). Яна атрымала назву па аднаму з шырокавядомых вершаў («Не завіце маю рэспубліку краінай цёмных лясцоў...»), які яскрава перадаваў увесь пафас творчасці паэта таго перыяду, ёміста раскрываў духоўнае аблічча яго героя.

Гартаючы старонкі яго кнігі (а выйшла іх ужо нямала!) нельга не заўважыць, як мяняецца, развіваецца маральна-этычны воблік героя. Сутнасць яго — высокая ідэйнасць, партыйная прынцыповасць і перакананасць — застаюцца тымі ж самымі, але пашыраецца тэматыка, узбагачаецца разуменне чалавека, з новай сілай вядуцца эстэтычныя пошукі. У мяне такое ўражанне, што чалавечнасць радка, яго інтанацыя пабагацела на новыя фарбы, адценні, стала больш шчыльнай, хвалючай, не страціўшы ранейшага маральнага напору, сацыяльна-этычнай перакананасці.

Ізноў адчуваеш ты,
што ў цемры сядзіш не адзін;
там цягнуцца ў рост кусты
Алешніку і крушын.

Там ціха трызіць рака;
ільсніца зоры ў высі,
А збоку, у лазняках,
Пасуцца ў статку ласі.

Тыпалагічная рыса яго паэзіі — романтичнасць, якую можна растлумачыць многія асаблівасці яго мастакоўскага бачання. Зрэшты, гэта не раз адзначалася крытыкай. Кірзенка-рамантык хараша адчуваецца ў вершах «Караблі», «Конь Даватара», «Перад вясной», «Ля агню», «Слухайце ластавак» і іншых вершах, паэмаў, якія даўно і справядліва лічацца лепшымі рэчамі паэта. Рамантызм, апрача ўсяго іншага, азначае, што паэт не баіцца стыхійнай магутнасці жыцця, смела выходзіць яму насустрач, імкнучыся авалодаць ім, замацаваць у творы.

Чытаючы «Сіні вырай», іншыя кнігі К. Кірзенкі, заўважаеш новыя матывы і ідэйна-эмацыянальныя моманты сённяшніх твораў паэта, новыя грані яго рамантызму. Прыкметна павысіўся болей парог яго лірыкі, умацавалася шчыльнасць любоў да ўсяго жывога, безабароннага, аўтара ўладарна пацягнула ў свет прыроды. Яго паэзія ў лепшых творах — калі ўжыць сучасны выраз — ускрывае «дадатковыя рэзервы» душэўных запасаў паэта.

Гаворачы пра кнігі паэта, нельга не адзначыць такой баявой іх якасці, як публіцыстычнасць.

Публіцыстычнасць — тэматычны і стылявы стрыжань паэзіі К. Кірзенкі. Паэт жыў і жыў на суравей часу, ён не можа быць раўнадушным да вострых пытанняў дня. Ён актыўна закранае іх у сваіх вершах, спрабуе па-новому — тэмпераментна і бескампрамісна — асэнсаваць, дамагаецца відавочных поспехаў. У новых творах умацаваліся праблемны, аналітычны падыход да рэчаіснасці. Хвалючыя інтанацыі роздуму пранікаюць у самую тканіну верша. Паэт стаў больш засяроджаны, удумлівы, разважлівы, абстрагвалася маральнае асэнсаванне жыцця.

Значная падзея сучаснай беларускай паэзіі стала яго паэма «Трыпутнік».

Без мар, без мэт, без спадзяванняў,
Без суцязнення і надзей;
Нібы якісь чужы выгнаннік
Сярод чужых яму людзей;
Спыніўся я на плошчы людной,
Схіліў на грудзі галаву;
І думаў —

горка і няўклюдна:
Куды ісці, нашто жыць?

У гэтым творы аўтар асвятляе складанасць асобы сучасніка. Лірыка-публіцыстычнымі сродкамі ён малюе буйны, хоць і супярэчлівы чалавечы характар, жыццём выхаплены з нашых дзён. Герой — чалавек сталага веку — раптам задумваецца над пражытым і перажытым. Гэта ўласціва натуре моцным і мужным, якія час ад часу вельмі патрабавальна і самакрытычна аглядаюцца на пройдзены шлях, каб упэўніцца ў правільнасці абранага кірунку.

Такая маральная рэспекцыя — у духу паэзіі Кастуся Кірзенкі.

Паэма пазбаўлена вонкавай падзейнасці. Яна ўнутрана канфліктная, дынамічная, уся прасякнута напружаным духоўным, маральным пошукам, пачатак якому паклаў лісток трыпутніку, што расце на шматлюдных вясковых каліянах. Ён нагадаў паэту даўнія гады і паклікаў яго ў маладосць, у той куток, адкуль пачыналася жыццё, дзе знаходзіцца родная вёска, дзе пахавана маці. Адзін на адзін з матчынай магілай ён учыняе сабе бязлітасны суд. Ці ўсё ты зрабіў для людзей? Ці жыў ты ўпэравень з векам? Ці быў ты сынам сваёй маці? — такія пытанні ён адрасуе самому сабе, пакутуе і ачышчаецца імі...

У вобразе сціплага трыпутніку скандэсавана ідэя твора — чалавек, нават будучы пакрыўджаным, не павінен губляць веры ў людзей, быць гатовым, як той трыпутнік, «гаіць чужыя раны, сцішаць агонь чужой бяды».

«Трыпутнік» — пераадоленне супярэчнасцей і парыванне паэта ў новы стан. Твор сведчыць, што паэт зноў і зноў ставіць перад сабой і сучаснікамі пытанне аб сэнсе быцця — тое, з якога мы пачалі гаворку пра яго творчасць.

Гэта — паэма-споведзь сына веку, прыклад таго, як паэт умее па-філасофску ўзняцца над канкрэтнасцю жыццёвай сітуацыі, імкнучыся і дасягаць значных абгульненняў, не абмяняючы складанасці, шматмернасці маральных праблем, якія стаяць перад чалавекам.

Гэта ўзмацняе веру ў яго новыя кнігі.
Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ.

НА СУРАВЕЯХ ЧАСОУ

ёй і першымі публікацыямі паэта пралегла цэлая эпоха — Вялікая Айчынная вайна! Яна паклала сваю суровую пячатку на гэтую кнігу і, трэба сказаць, на ўсю наступную творчасць паэта.

Сёння шмат гавораць і спрачаюцца пра першую кнігу маладога аўтара — якой яна павінна быць, — нярэдка скардзяцца на тое, што востра маўляў, цяперашнія маладыя дэбютуюць не з той сілай, як іхнія папярэднікі. Не бяруцца катэгарычна сивярджаць, што гэта сапраўды так, але першыя кнігі Я. Купалы, М. Багдановіча, М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі і многіх іншых паэтаў з'явіліся выдатнымі з'явамі свайго часу. Вельмі яркай, важкай і, безумоўна, таленавітай аказалася кніга К. Кірзенкі «Ранак ідзе».

З'явілася яна ў 1945 годзе. Рэдактарам быў, здаецца, Максім Танк.

Галоўны яе змест складалі творы, напісаныя ў грозныя ваенныя гады, калі родная зямля была ахопленая агнём. Вайна застала паэта ў арміі, дзе ён праходзіў службу.

Перажытае адбілася ў вершах.

Вайна ў Кірзенкі, пры ўсёй трагічнасці, мае вельмі будзёны выгляд. Вершы, відаць, пісаліся ў палявых умовах, літаральна на хаду. Быў відзён паэт раскаванага стылю, пераважна размоўна-інтанацыйнага ладу, «вуснай» рытмамоладзкі. Ён валодаў гнуткай, пластычнай інтанацыяй, здольнай перадаць працэнтывы складанасць думкі, тонка яе акцэнтаваць, данесці само дыханне часу.

Каля пажараў прыкурвалі,
У касках варылі гарбаты.
Спявалі з вачмі пахмурнымі
Аб нівах сваіх і хатах...
Над брацкай магілай шчырую
Слязінку зганялі без слова.
І цяжка — як птушкі к выраю —
Спяшаліся ў шлях суровы.

Яго вершы, напісаныя ў тыя дні і звернутыя перш за ўсё да тых дзён, даносяць у наша «сягоння» перажыванні савецкіх людзей, што ўзняліся супроць фашыскай навалы, атмасферу напружанейшага змагання і ўсю суровасць абставін той цяжкай пары. Імкнучыся не адстаць ад падзей, паэт раскадваў пра будні вайны, ратную працу салдата, пра дваццаць вострых герояў-панфілаўцаў, аб тым, як «жывыя ідуць наперад», пра смерць салдата-пехацінца на полі бою, пра тое, як рана ў гэты час прыходзіла да людзей сталасць і пакрывава сакроні сівізна.

А былі яны — пакаленне Кастуся Кірзенкі, равеснікі Кастрычніка — маладыя. Іх духоўнае аблічча фарміравалася ва ўмовах савецкага ладу — савецкай літаратурай, мастацтвам, мараллю, усім укладам жыцця. У прадмове да зборніка Леаніда Гаўрылава — сябра свайго юнацтва, які загінуў на вайне — паэт раскадвае, як той «вельмі настольна рыхтаваў сябе да ўступлення ў жыццё».

ма — гэта родная зямля і глыбіні народнай гісторыі, дарагія імёны і подзвігі вялікіх продкаў. Патрыятычныя пачуцці паэта ўзбуджаюцца гістарычнай перспектывай. З'яўленне гістарычных матываў у лірыцы Кірзенкі ваеннага часу ўспрымаецца як умацненне сувязей з гераічным мінулым свайго народа, з «продкамі-салдатамі», што аддана баранілі Радзіму ад чужыццаў. Яго лірычны герой — прадаўжальнік іх справы, пераемнік іх вялікіх гераічных традыцый.

У час вайны Кірзенка-паэт паўней і арганічна, чым да гэтага, праявіўся як асоба. Паказчык наяўнасці асобы — шчырасць яго слова, праўдзівасць, высокі ідэйны пафас і мастацкі ўзровень.

Пасляваенная крытыка фарсіравала пераход літаратуры да «мірнай» тэмы. Не ўсім пісьменнікам гэта адразу ўдавалася. Другая кніга К. Кірзенкі — «Пасля навалы» (1947) — напоўнена водгаласам мінулага. Баі сціхлі, але памяць аб вайне жыла. Тады, адразу пасля вайны, і сгоння. У творчасці паэта па сённяшні дзень гучыць голас салдацкага сумлення, сум па высакароднай франтавой мужчынскай дружбе, вернасці.

Айчынная вайна — скразная тэма беларускай літаратуры, якая раскадвае свету пра свой народ, што не скарчыўся фашызму. Сёння нашы пісьменнікі прапануюць новыя — больш асабовыя — мастацкія падыходы да ваеннай тэмы. «Мая вайна», «Мой полк», «Мой бой» — гэта надзвычай характэрна — менавіта індывідуальны пункт гледжання на падзеі і іх удзельнікаў, «індывідуальная» памяць. Ёю прасякнута лірыка Кастуся Кірзенкі... Горкія, трагічныя, сумныя ўспаміны аб вайне не пакідаюць. Яшчэ доўга вясенні гром будзе нагадваць яму ваенную кананаду. Нават з марознай зімой у яго асацыююцца жорэчкія ваенныя ўспаміны.

Кірзенка першых сваіх кніг — гэта напор страстей, выбух эмоцый, напружанне псіхалагічных сітуацый. Не паменшала гэтых якасцей у яго і зараз, але яны сталі, мне здаецца, больш асэнсаваныя, перайшлі ў маральна-этычны аспект гаворкі. Творчасць паэта ўсім сваім лірычным пафасам сивярджае высокі лад пачуццяў савецкага чалавека, яго ідэйныя і маральныя перакананні, адказнасць перад часам, перад нашчадкамі, грамадзянскаму патрабавальнасць: «Не жывіце—абы...» Ён імкнецца насыціць свой радок духам творчасці, сацыяльнай актыўнасці, чалавечнасці.

Апорныя паніжы яго паэзіі — ранейшыя: Радзіма, маці, родны край, жыццё, чалавек... За гэтымі выключна багатымі па свайму сацыяльна-эстэтычнаму зместу паніжымі для паэта заўсёды стаялі вялікія духоўныя каштоўнасці, якія даводзіліся абараняць і адстойваць у суровых бітвах.

Этапнай рэччу паэта стала кніга «Мая

Імпануе тое, што паэт прыходзіць да вельмі істотнага разумення тых простых маральных каштоўнасцей, з якіх складаецца чалавечы побыт, жыццё, настрой:

Цалуйцеся, людзі, часцей,
Не адладвайце галубіцца.
Будзьце прасцей, будзьце прасцей,
Пакуль любіцца.

Нельга не бачыць, што побач з працасам «пацяплення» лірычнага характару працягваюцца спецыяльныя паглыбляюцца грамадзянскія матывы.

Творчы дыяпазон Кастуся Кірзенкі надзвычай шырокі. Вершы, паэмы, проза, мастацкі пераклад, творы для дзяцей, публіцыстыка, сатыра... Пры ўсім гэтым ён перш за ўсё паэт. Лірыка, інтэнсіўны лірызм — асноўная, усеабдымная стыхія яго творчасці, яго прызванне, стыль, характар, арганічна ўласцівы бадай што ўсім жанрам, у якіх ён выступае. Так ён бачыць і ўспрымае свет.

«...Кожны, хто пабываў на берагах Сажа, згодзіцца са мною, што гэтая зямля — не перабольшваючы — незвычайная. Як бы ні бралася рыба, усё роўна не стрывае рыбака, пакіне вуду, уздыдзе на гару, сядзе на чабаровы грудок між арэшнікамі і соснамі і аддасца ва ўладу малюнкаў, фарбаў і гукаў цудоўнай надсажоўскай зямлі. Цягне мядовым настоем з пакошаных у расцярбах лугавін, над грывамі вучацца лятаць маладзенькія падворлікі. Сож уздыхае на поўныя грудзі пад шчодрым сонцам, а недзе збоку ацяжэлая сцяна жыта пахне маладым, найсмачнейшым у свеце свежым хлебам... Аднекуль, нечакана і зіхотна, з'явіцца перад вачыма рыбака чароўная постаць — казанчая каралева летуцення, празрыстая, як Сажова вада, і бязгучная, як размова прамянеў...»

Гэта — радкі з яго буйнога твора, паэмы ў прозе (я б такім чынам вызначыў яе жанр) «Вандрунае шчасце», у якіх відзён Кірзенка-лірык, яго тонкае і надзвычай дзейснае, «да верху» напоўненае эмоцыямі паэтычнае ўспрыняцце рэчаіснасці, прыроды.

У яго кнігах чутны трывожны пошум лесу і зімовыя завеі, паэт прагна ўсходуваецца і ўглядаецца ў жыццё прыроды, звяроў, птушак. Унутраная патрэба «пакланіцца прыродзе» заўсёды жыла ў яго душы. Ён умее тонка і разам з тым вельмі моцна адчуваць яе шматколорны і шматгалося свет. Паважаць і шкадаваць яе. Адносінны да прыроды звязаны ў паэта з пэўным маральным пачаткам: «Баюся словам лішнім, неўпапад, парушыць дарагое сугалоссе крынічных звонаў і лясных рулад, дыханьня зор і шэпату калосся». У яго вершах прырода поўная таямнічасці. Яна можа ўзбуджаць у чалавеку нейкія нават першабытныя адчуванні, элементы «пралагічнага» мыслення:

У СВАЕ трыццаць тры гады, у «хрыстовым узросце», доктар Барыс Аляксеевіч Лутошкін адчуваў, што не ўсё яшчэ склалася, аформілася ў ягонай душы так, як ён хацеў бы. Незадаволенасць сабой была, бадай, самай галоўнай рысай яго характару. Пасля доўгіх раздумаў, пасля бяссонных начэй ён дайшоў, як яму здавалася, да частковага, няпоўнага разумення сэнсу чалавечага жыцця. Сэнс жыцця ў запаянненні вакууму. Згарэў горад — будуюць, памёр чалавек — нараджаюць новага. І гэтак — навекі. Але навошта, дзеля чаго запаянны гэты вакуум? Тут ён адказу не знаходзіў.

Тры падзеі ўскалыхнулі, уразілі і ашаламілі Лутошкіна: смерць Льва Талстога, здрада жонкі і выпадак, калі мужыкі ледзьве не пасеклі яго на кавалкі сякерамі.

Калі памёр Талстой, яму здалася, што і ў ім нешта памерла. Перад гэтым ён пачытаў кніжку Талстога «У чым мая вера» і жыў ідэаламі ўсёчалавечай любові, душэўнага самаачышчэння, пошукамі шляхоў да рускага селяніна, адзінага захавальніка чысціні і маральнага здароўя. Яму хацелася растварыцца ў народзе, як кропля раствараецца ў акіяне. Зімовым марозным днём ён паехаў у Ясную Паляну на магілу свайго вялікага настаўніка. Ён ішоў пад чорнымі зледзянелымі дрэвамі парку, жмурыўся ад асляпляльнага звонкага снегу, і была нейкая абраза ў гэтай нерэальнай снежнай белі. Снег тут, ля гэтай магілы, ля гэтай невымернай жалобы, павінен быў быць чорным. Віўся над мужыцкімі хацінамі дым, мыкалі галодныя худыя каровы, каркалі ваёны, а вялікі стары спаў.

Жонка пайшла ад яго да адваката Кукушкіна, ружовашчокага лысага панка, які меў каменны дом, свой выезд, багатую кліентуру і акцыі ў Сібірскай пушніннай кампаніі. Самае крыўднае было тое, што збегла яна ў дзень нараджэння Барыса Аляксеевіча Лутошкіна, пакінуўшы яму на сталае бутэльку шампанскага і запіску з наступнымі словамі: «Выпі за маё шчасце. Ужо не твая Леакадія». Потым ён выпадкова ўбачыў яе ў ложы ў тэатры. Яна сядзела вясёлая, прыгожая, побач са сваім адвакатам, і шыкоўнейшы чорнааксамітны собаль атуляў белыя плечы.

Мужыкі ледзь не засекалі яго спякотным летам, калі амаль кожны дзень грукаталі ў Падмаскоўі злыя навалніцы, калі маланка крышыла на трэскі векавыя дубы, паліла саламяныя стрэхі. Ён паехаў да свайго сябра, таксама медыка, у вёску, і там маланка ўдарыла ў маладога мужыка, які касіў на лузе. Мужыкова радня адразу выкапала ямку, па самую шыю замуравала ў зямлю пацярпелага. Барыс Аляксеевіч, якому надарылася быць пры такім здарэнні, пачаў крычаць, што гэта неўцтва, варварства, што яны толькі загубяць хлопца, і што яго трэба неадкладна адкапаць, рабіць яму штучнае дыханне, каб зноў ажыло сэрца. Мужыка адкапалі, і Барыс Аляксеевіч са сваім сябрам пачаў завіхацца над ім, але ўсё было дарэмна. Натойп, даведаўшыся пра смерць аднавяскоўца, дзіка зароў, загуў. Вядома ж, віноўнікамі няшчасця адразу былі прызнаны Лутошкін і ягоны калега.

— Яны чорны парашок у рот усыпалі! Сам бачыў! — закрычаў дзябёлы чорнавалосы мужык. — Бі антыхрыстаў!

— Бі! — з нейкай невядомай Лутошкіну радасцю шматгалоса падтрымаў натоўп. Мужыкі якраз ішлі ў хмызняк высякаць стажары для стагоў і таму адразу выпалілі з-за паясоў сякеры. Ніколі ў жыцці Барыс Аляксеевіч так хутка не бегаў. Мужыкі гналіся за ім па лузе, па балоце, і толькі лес выратаваў уцекачоў. Селянін, якога так любіў і ў якога верыў Леў Талстой, аказаўся, на праверку, не такім ужо бяскрыўдным анёлам.

І ўсё-ткі гэты выпадак не вынішчыў у душы ў Лутошкіна жаданне глыбей вывучыць жыццё народа, што, мяркуючы па сямейных паданнях, у свой час зусім не цікавіла ягонага дзеда. Дзед ягоны, Ерафей Лутошкін, валодаў трыма сотнямі прыгонных душ і жыў са смакам і камфортам, жыццём сапраўднага рабаўладальніка. Мужыкі выслуховалі дзедавы загады, толькі зняўшы шапкі і толькі стоячы на каленях. Меў ён цэлы гарэм прыгонных рабынь і чатырох прыгажунь уласнаручна засек да смерці бізном за здраду. Скончылася тым, што мужыкі ўтапілі яго ў балоце.

Дзедава кроў не перадалася Лутошкіну. Ён саромеўся свайго дваранскага паходжання, ён і ў медыкі пайшоў дзеля таго, каб быць бліжэй да народных пакут. Тое, што ён убачыў, даўшы клятву Гіпакрата, асляпіла і аглушыла. Уся Расія была падобная на чэхэйскую палату № 6. Сухоты, каўтун, сіфіліс, п'янства, цяжкая беспрасветная праца падкошвалі сілы народа, разбуралі ягоную душу. Як свае ўласныя, адчуў Лутошкін і назаўсёды пасяліў у сэрцы някрасаўскія радкі:

От ликующих, праздно болтающих,
Обогрющих руки в крови
Уведи меня в стан погибающих
За великое дело любви.

Але палітыкам не стаў. Перашкаджала мяккасць душы. Ён мог толькі, як і большасць інтэлігентаў, пабурчэць, пакрытыкаваць урад, папкіць з тупой прышыбееўшчыны, і усё. І гэта рабілася цішком, у сваім вузкім асяродку, каб, не дай бог, ніхто лішні не пачуў. Гэта інтэлігентская закулісная гаварыліна раздражняла яго, часам выводзіла з раўнавагі. Ён назваў яе «туалетнай смеласцю», той хлапчукоўскай смеласцю, з якой, заміраючы, халадзеючы сэрцам, пужліва азірваючыся па баках, пішуць на сценах нецэнзурныя словы.

З першых дзён вайны Барыс Аляксеевіч Лутошкін пачаў працаваць у палявым лазарэце. Мора крыві сустрэла яго. Ён адрэзаў сотні чалавечых рук і ног, і яны, акрываўленыя, мёртвыя, непатрэбныя ўжо нікому, пачалі сніцца па начах. Адчай ён заглушаў спіртам.

У час рэвалюцыі пайшоў за салдатамі, хоць бальшавікоў не разумее. У Жан Жака Русо вычытаў ён словы, якія дапамагалі хоць трохі арыентавацца ў імклівай супярэчлівай падзей: «Вы загінеце, калі забудзецца, што плады зямлі належаць усім, але зямля — нікому».

Шмат сутычак было ў Лутошкіна з Ярчаком. Матрос быў чэсны, чалавекалюбівы, але на думку Барыса Аляксеевіча, прамалінейны і з тых, што не дужа прыслуховваюцца да чужых меркаванняў.

І вось няма Ярчака і няма лазарэта. А Барыс Аляксеевіч Лутошкін сядзіць у звычайнай сялянскай фурманцы, на макраватай злямчанай траве і едзе ў невядомым кірунку, у невядомую вёску Чмялі. Чаму ён так хутка згадзіўся з прапановай Антона Радзімовіча, ён і сам не ведае. Пэўна, зноў успомніліся гарачыя парыванні маладосці і захацелася ў народ. А магчы-

выпраг каня, спутаў і пусціў хадзіць на невяліччай лугавіне, што вяла да возера.

Ноч мякка апускалася на зямлю. Закрумкалі жабы. Туман пачаў гусцець і папоўз па лугавіне. Змоўкла шапаценне ветру ў сасонніку. Здавалася, вечер, як і людзі стаміўся за дзень, захацеў паспаць і складвае зараз дзе-небудзь пад кустом свае моцныя празрыстыя крылы.

Калі трохі перакусілі, Прахор спытаўся ў Лутошкіна:

— Вы, значыцца, лечыце?

— Лячу, — адказаў той.

— І каго ж?

— Усіх, хто хварэе.

— А свайей або авечак?

— Гэтых не. Гэтых ветэрынар лечыць.

— Шкада, — уздыхнуў Прахор. — У нашай вёсцы авечак шмат.

Перад сном Прахор пайшоў і прывёў Вільгельма. Распусціў вожкі і прывязаў імі каня да фурманкі — хай будзе пад бокам, пасецца каля людзей.

Леанід

ДАЙНЕКА

ВЯРТАННЕ

Нядаўна я закончыў працу над раманам «Запомнім сябе маладымі». Ён прадаўжае і пашырае тэматычныя абсягі майго папярэдняга твора — рамана «Людзі і маланкі».

1918 год... Уся Беларусь, акрамя яе ўсходніх паведаў, пад жалезнай пятой кайзераўскай акупацыі. Знявечаная, зняволеная, але няскораная Беларусь узнімаецца на ўсенародную барацьбу супроць акупантаў. Гэтая гераічная барацьба прывядзе наш народ у слаўны векапомны дзень на самым пачатку 1919 года, калі ў Смаленску горда ўстаўца сцяг беларускай саветскай дзяржавынасці.

Ваюе за шчасце працоўнага народа Андрэй Вацюта і гне ад бандыцкай кулі. Пакутліва шукае сваю жыццёвую сцяжыну Антон Радзімовіч. Яго сястра Дзіна звязвае свой лёс з лёсам Мішкі Сырамалота, адважнага чырвонага партызана. Людзі, дарогі, лёсы... Надзея і барацьба...

Прапануючы тачкам «ЛіМа» ўрывак з рамана «Запомнім сябе маладымі».

Аўтар.

ма, падсвядома імкнецца ён у цішыню, далей ад стрэлаў і смерці, ад крыві, што цячэ па зямлі, як вада.

Каб не патрапіць на вочы немцам, Прахор трымаўся лясных дарог, стараўся аб'язджаць мястэчкі і буйныя вёскі. Немцы ўжо адабралі ў яго Чумака і ён не хацеў, каб яны адабралі і Вільгельма. Няўключдзіна, гультай несусветны, але ўсё-такі конь.

Край, па якім ехалі, быў разбураны вайной, дужа спустошаны і галодны. Барыс Аляксеевіч успамінаў, што тут праходзілі Карл XII і Напалеон, а яшчэ раней тапталі гэту зямлю цяжкія, закаваныя ў сталь, коні крыжаносцаў. Ён ведаў, што жыве тут славянскі, рускага кораню народ, які называе сябе беларусамі. Гаворка, будова хат і адзенне адрозніваліся тут ад таго, што сустракаў ён, скажам, у Маскоўскай губерні. Народ быў у большасці русавалосы і сінявокі, даволі высокага росту, з неспешліваасцю ў рухах, з адчуваннем уласнай годнасці ў паглядзе. Народ гэты любіў працаваць, любіў вострае дасціпнае слова. І не яго была віна, што, жывучы амаль у цэнтры Еўропы, ён араў зямлю першабытнай сахой і крыў хаты саломай. Не яго віна была і ў тым, што вельмі мала, нават зусім не было на гэтай зямлі прыгожых высочыных збудаванняў з каменю і мармуру, хоць сыны ягоныя мелі залатыя рукі і здавён славіліся ў чужых краях, як знакамітыя дойдзі.

Ехалі моўчкі. Прахор час ад часу пакрываў на Вільгельма, Антон з Лутошкіным думалі кожны пра сваё.

Антон вяртаўся ў Чмялі пасля амаль дзевяцімесячных блуканняў па Беларусі. Нельга сказаць, каб надта шмат радасці было ў гэтым вяртанні. Ён адчуваў, ён прызнаваўся сам сабе, што пацярпеў паражэнне. Вельмі шмат чаго набыў ён за гэты час, але і шмат што страціў. Вядома ж, ніколі не забудзе ён Ярчака, Шуру Аўлукову і Васіля Безручонка. Запомніць і Жолуда, і кучаравага эсэра. Яны, хацеў бы ён ці не, пакінулі ў душы такі след, які не зарастае.

Антон глядзеў на бацьку і быў упэўнены, што той зараз праклінае яго ў душы за Лутошкіна. Не ведае бацька, што вярзе ў сваю хату курыцу, якая нясе залатыя яечкі. Гэтаму доктару цаны не будзе ў Чмялях і Запольцах.

Пра Яніну Антон стараўся не ўспамінаць. І нават не вельмі сябе ўшчуваў. Ну, быў маладзейшы, дурнейшы, хадзіў з ёю, гуляў, але ж, як помніцца, нічога не абяцаў. Яна знойдзе сваё шчасце, можа, з гэтым Васілём; ён, Антон, будзе шукаць сваё. Але не-не, ды і выплывалі ў памяці чорныя гордыя пакрыўджаныя вочы, і дрыготкі голас гучаў: «Бывай, Антон».

Спыніліся пераначаваць у сасонніку над невялікім, круглым, як сярэбраны сподак, возерам. Барыс Аляксеевіч з Антонам расклалі цяпельца. Прахор

Барыс Аляксеевіч Лутошкін ляжаў на фурманцы, падклаўшы пад галаву свой чорны чамаданчык і глядзеў у зорнае неба. З кожным імгненнем усё болей зорак выплывала з бяздоннай далечы, уставала на бяссонную начную вахту над зямлёй. «І з звезда с звездой говорит», — успомніў ён і падалося, быццам сапраўды, калі перастанеш дыхаць, прыслухаеся, даятаюць да цябе далёкія галасы зорак. Адны з іх, як піск камара, другія, як песня сярэбраных бомаў, трэція — як няўлоўны звон ільду, калі пачынае расколваць лёд цёплая вясновая вада.

Ён з дзяцінства любіў глядзець на зоркі. Яны, калі глядзеў на іх, ачышчалі душу. У дзяцінстве маці казалі, што ў кожнага чалавека ёсць на небе свая зорка. І зараз трыццацітрохгадовы, стомлены, ён прагна глядзеў на неба і думаў: «Дзе ж тут, паміж іх, у гэтым хаосе, мая зорка? Можна, гэта, а можа, вось гэта — зеленаватая? Ці вунь тая, што ўвесь час дрыжыць, як асінавы ліст?»

Як толькі ўзышло сонца і ўспыхнула раса на траве лагчыны і на іголках соснаў, прагнуліся. Прахор пачаў запрагаць Вільгельма, а Лутошкін з Антонам пайшлі да возера, скінулі кашулі, абмыліся па полей цёплай крыштальнай вадой.

У Чмялі ўехалі надвечоркам. Прахор падабраўся да вёскі гародамі, каб нікому не кінуцца ў вочы. Ён распрог Вільгельма ў канцы сваёй палосы і баразною павёў на двор. Лутошкін з Антонам ішлі следам за ім.

У душы ў Антона нясцерпна расло хваляванне. Гэта ж зноў ён бачыць сваю вёску, сваю хату! Колькі разоў сніў іх на чужыне. Каля самага плоту заўважыў ён паміж павялага бульбоўніку лапкі жоўта-бурай свежайскапанай зямлі. Тырчала з зямлі рыдлёўка з бліскачай, адпаліраванай ад частага ўжытку ручкай. Значыць, капаюць патроху ўжо бульбу на вячэру. А вось — ён нават прыпыніўся — на пульхай зямлі выразна віднеецца след босай нагі. Матчын след! Ён адчуў, як часта забілася сэрца, яму захацелася пакратаць гэты след рукою.

Аўдоля босая, без хусткі, сядзела на ганку, вылузвала са струкоў фасолі ў гліняную міску. Валасы, дужа пасівелыя, залаціла вечаровае сонца. Ва ўсёй яе паставе, ва ўсёй заглябленасці ў свой няхітры занятак, было столькі міру, цішыні, спакою, што ў Антона пераняло дыханне. Ён спыніўся сярод двара і на нейкія непаўторныя і такія яркія імгненні ўспомніў сябе маленькім, пяці-ці шасцігадовым. Ён успомніў, як хадзілі яны з маці ў суніцы. Маці ва ўсім белым, прыгожая, загорэлая, маладая, збірала ягады ў ядры, ён — у невялікіх кубарык, зроблены з асінавай кары. Травы, помніцца, была тады густая-густая, і, як ён ні ўглядаўся, не знаходзіў суніц. Маці ішла побач, смяялася, казалі:

ПОЛЕ ЯГО ДАБРАТЫ

Чынгізу Айтматаву — 50

Младзісьменныя літаратуры некалі забытых, адсталых малых народаў нашай краіны сёння дасягнулі нябачных раней вышынь у сваім развіцці, зрабішы адразу гіганцкі скачок, здзіўляючы паспранасць і наблізілі да лепшых дасягненняў сусветнай культуры. Творы чунчы Юрыя Рытхэу, нанайца Грыгорыя Ходжара, мансі Ювана Шасталава, ніха Уладзіміра Сангі і многіх іншых добра вядомы не толькі ў Савецкім Саюзе, але і далёка за яго межамі.

І ўсё ж Чынгіз Айтматаў як па значнасці свай творчасці, так і па папулярнасці не мае сабе роўных. Яго чытаюць на сваёй роднай мове англічане і французы, венгры і чэхі, паліякі і немцы, японцы і італьянцы. Пра яго творы напісаны дзесяткі спецыяльных даследаванняў і нааграфій, сотні артыкулаў і рэцэнзій. Яго апавесці параўноўваюць часта з творчасцю такіх значных майстроў сусветнай прозы, як Альфрэд Мюссе, Франсуаза Саган, Томас Ман, а «Джамілю» высока ацанілі і пераклаў на французскую мову сам Луі Арагон.

У чым жа прычына такой папулярнасці? Дзе вытокі гэтай сусветнай славы?

Перш-наперш, безумоўна, у здзіўляючай сіле таленту, у яго здольнасці, застаючыся па духу сваім глыбока нацыянальным пісьменнікам, быць цесна звязаным з усёй сусветнай культурай, творча, панаватарску асэнсоўваюць яе набіткі і тое лепшае, што закладзена ў вусна-паэтычнай творчасці роднага кіргізнага народа. Талент Ч. Айтматава — гэта надзвычайны сінтэз нацыянальнага і інтэрнацыянальнага, гэта ўменне ўзвышацца над пэўнымі з'явамі жыцця, пераходзіць да дыялектычнага абагульнення іх, кожны раз вытлумачваючы сацыяльнае значэнне і сутнасць тых ці іншых падзей, напаяючы лепшыя апавесці свае «рамным» зместам, адкрываючы шырокія далёкія дзверы для сапраўды народнага выяўлення чалавечых характараў.

Айтматаўская проза па магутнасці свай напамінае горы Цынь-Шаня, па прызыстасці і чысціні — воды Ісык-Куля, яе жыццё кіргіскі фальклор, шчодрар фантазія народа, што дала жыццё легендарнаму герою народнага эпасу Манасу.

Цікавае супадзенне: пісьменнік нарадзіўся ў Таласкай даліне, а менавіта тут, у Таласе, як сведчаць паданні, і знаходзіцца магіла Манаса, яго маўзалея, што з цягам часу паглынула зямля.

Учараняе і сённяшняе, узятая з вытокаў народнага жыцця і народнага нае нашай савецкай явай, сацыялістычнай рэчаіснасцю — яно цесна звязана між сабой і ў творчасці пісьменніка. Лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі СССР, Ч. Айтматаў, як ніхто іншы, шукае ў мінулым свайго народа, у яго багатай гісторыі ўсё тое, што найлепшым чынам сведчыць

аб нацыянальным духу, што робіць чалавека чалавекам, прымушае яго заўсёды памятаць — хто ён ёсць і дзеля чаго прыйшоў на гэтую старую і вечна маладую зямлю.

Успомнім казку пра Рагатую маці-аленіку, расказаную добрым Манунам свайму ўнуку ў апавесці «Белы паражод», нагадаем у памяці народнае жыццё гэтага хлопчыка, што прайшло «нібы тая маланка, якая аднойчы бліснула і згасла», услухаемся ў песню пра вярблюдзіцу, якая гучыць у апавесці «Бывай, Гульсары»... І зноў адкрыецца нам свет мастацтва найвялікшай жыццёвай сілы, і стане зразумелай трыюга пісьменніка за лёс кожнага паасобку чалавека і за лёс усёго чалавечтва, і напоўніцца сэрца глыбокай любоўю да ўсяго жывога на зямлі.

Герой Ч. Айтматава прыходзіць у нашу домасць аднойчы, а застаюцца там назаўсёды, на ўсё жыццё. Перачытваючы творы пісьменніка, праглядаючы фільмы, пастаўленыя па іх, наведваючы спектаклі, зноў і зноў прыемна здзіўляешся, наколькі востры і пільны позірк у яго на з'явы рэчаіснасці, як чуйны ён да самых найтанчэйшых пралужэнняў чалавечай душы. І ніяк не можаш пагадацца з тым, што былі дні, месяцы, гады, калі ты не ведаў гэтых добрых, мужных і светлых людзей, цяперашніх тваіх даўніх сбрёў і знаёмых.

Сёння ж, здаецца, дастаткова толькі прагнуць руку, каб адчуць моцны поціск Дзюйшэна, цудоўнага чалавека, які першым настаўнікам стаў не толькі для юнай Алтынай, але і для многіх з нас, бо навучыў самаму важныму ў жыцці — умению ўзвышацца над сваімі асабістымі пацудзіямі, якімі б моцнымі яны ні былі, калі гэта неабходна для шчасця таго, каго ты кахаш.

Недзе поруч жыве Даянір, што песняй без слоў расказвае аб сваёй любові да юнай Джамілі, і яна, песня гэтая, настолькі светлая, чыстая, паэтычная, што становіцца часцінкай і мелодыя твай душы, у якой таксама ёсць шмат нявыказанага, таго, што можа прагучаць толькі ў самай шырай, адкрытай спеводзі.

Дзень добры, Гульсары! Дзень добры, Танабай! — так і хочацца павітацца з героямі яшчэ адной айтматаўскай апавесці. Менавіта з героямі, бо не толькі сам Танабай, але і яго верны конь выпісаны з такім глыбокім псіхалагізмам, што ў памяці нашай яны неадлучны адзін ад другога.

І нястомна ідзе па шырокім мацярынкаму полю мужалы Талганай. Голас яе — голас сумлення, любові, смутку, памяці — звернуты да маці-Зямлі. І да нас з вамі таксама. Да ўсяго чалавечтва. Як напамінае: людзі, дбаючы аб заўтрашнім дні, не забывайце аб учарашнім, крочачы ў будучае — калі-ніколі вяртаюцца ў сваё мінулае.

...Ён — на дзіва сучасны і разам з тым у многім традыцыйны.

Ён — рамантык, але і вялікі праўдалюб.

Ён — тонкі лірык і цвярозны публіцыст, па-фас якога вынікае звычайна з падтэксту сказа-нага.

Ён — вялікі чалавекзнавец, таму што вельмі любіць людзей.

Такім з'яўляецца сёння Чынгіз Айтматаў — адзін з найвялікшых пісьменнікаў сучаснасці. Творчасць жа яго ўяўляецца шырокім, бліжэнным жыццёвым полем, засеяным людскімі трыюгамі і клопатамі, марамі і спадзяваннямі, болей і смуткам, памяццю і вернасцю. І дабротой, зерні якой з кожным годам даюць усё больш друж-ных усходоў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

— Антонка, ты такую вялікую ягаду раздавіў...
Усё гэта пранеслася ў душы, як гарачы вецер, як гаючы дождж. І ён зразумеў: пройдуць, праляцяць гады, скончыцца калі-небудзь жыццё, а гэты ўспамін, такі светлы і такі шчымлівы, будзе нягасна жыць у ім аж да скону.

— Аўдоля, — сказаў Прахор, здымаючы з каня хамут, — ці не спіш ты, чортава баба? Глядзі, каго я прывёў.

Маці ўзяла галаву, убачыла Антона, войкнула і схпілася рукой за сэрца. Потым, перакуліўшы міску з фасоллю, імкліва ўскочыла на ногі, не прабегла, а здаецца, праляцела тры дзесяць крокаў, што аддзялялі яе ад Антона, абшчупіла шыю рукамі. Ён адчуў яе цёплыя, мяккія вусны на сваёй шчацэ.

— Сынок, — заплакала маці, — вярнуўся, вярнуўся...
Некалькі разоў паўтарыла яна адно гэтае слова, і столькі дрыготкага шчасця было ў яе голасе, столькі светлых слёз, што Прахор не стрымаўся, буркатнуў:

— Годзе румзаць. Бач ты яе — усхадзілася, як маладая.
Антон стаяў аглушаны хваляваннем і шчасцем і, нібы сляпы, пальцамі рук лёгка датыкаўся да матчынага твару, быццам хацеў пералічыць усе маршчыны. Шмат было ў маці маршчын.

— А гэта госьць да нас завітаў. Людзей лечыць, — не надта прыязным голасам сказаў Прахор, паказваючы вачамі на Лутошкіна. Барыс Аляксеевіч нізка схліў вялікую сваю галаву, ступіў крок да Аўдолі, узяў яе руку, цёмную, сухую, і пацалаваў.

— Ой, божачка, што гэта вы робіце? — засаромелася, пачырванела Аўдоля і схавала руку за спіну.

— Вельмі рады з вамі пазнаёміцца. Вельмі рады, — зноў пакланіўся Барыс Аляксеевіч. — Мая мама жыве ў Маскве. І, ведаеце, яна нечым падобная на вас.

— Аж у Маскве жыве, — ціха здзівілася Аўдоля.

— Дык і вы, значыцца, з Масквы?

— Карэнны масквіч, — адказаў Лутошкін.

— З самай Масквы да нас у госьці прыехалі. Праходзьце ж, праходзьце ў хату, даражэнькі.

Шчасцем ззялі Аўдоліны вочы, яна памаладзела, пажавела, вось-вось, зайграй толькі музыка, у скоркі пусціцца.

— А я сённяшняй ноччу сон бачыла, — казалася яна, шырока адчыніўшы дзверы, прапускаючы ўсё ў хату. — Быццам іду па запольскай дарозе, а да мяне белы баранчык бжыць, пушысценькі, кучаравенькі. Ды ўсё «бэ», «бэ», падбгае, цягае зубамі мяне за спадніцу. Я розгай махну, трохі адбжыцца і зноў — да мяне. Я й падумала адразу, яшчэ ўва сней: «Прыб'ецца нехта да нашага двара». Аж гэта Антон і вы з Масквы прыехалі. Дзякуй жа богу, дзякуй богу. А як з тваёю ранаю, сынок? Баліць?

— Зажыла рана, — весела адказаў Антон і, па-корпаўшыся ў кішні, дастаў невялічкі вузельчык. — Развяжы, мама... Глян'я...

Аўдоля асцярожна развязала, сказала, са здзіўленнем глядзячы на сына:

— Кулі, здаецца... Дзве... І жалеза кавалачак. Бач ты які войстры.

— Гэтае ўсё жалезе ўва мне сядзела, мама.

Аўдоля ўздрыгнула, адхапіла пальцы, як апёкшыся, ад вузельчыка. Потым, сулакоўшыся, з халодным бляскам у вачах, з непрыхаванай непрыязнасцю доўга глядзела на тое, што прыносіла пакеты яе малодшаму сыну. А тады сціснула ў кулаку вузельчык і, ні слова не кажучы, шыбнула яго ў печ, толькі попел узвіўся.

— Што ты робіш, мама? Хай бы былі на памяць, — глянуў на яе Антон.

— Хай гарыць, сынок, такая памяць, — сцяўшы губы, цвёрда сказала Аўдоля.

У час вярчэрны маці ўсё распытвала Антона, расказвала вясковыя навіны. І паўтарала:

— Добра, што вярнуўся.

Назаўтра, як ні хаваўся, як ні адмоўчаўся Прахор, высветлілася, што ўся вёска ўжо ведае пра вяртанне Антона.

— У людзей, пэўна, на спіне вочы растуць, — пляваўся Прахор.

Перад абедам пад'ехаў да хаты Шмарлоўскі, крыкнуў Прахору, што аплятаў лазою дзіравы кошык:

— Хай твае двое праз паўгадзіны зойдуць да капітана Рэхлінга ў валасную управу.

— Якія двое? — як бы не зразумеў Прахор.

— Не шукай дурных. Твой сын і той, што прыехаў з ім.

Давялося Антону з Лутошкіным ісці ва ўправу. Капітан Рэхлінг спачатку выклікаў з калідора Антона, не запрасіўшы сесці, задаў першае пытанне:

— Ты большавік?

— Не, — глянуў Антон у сінія вочы капітану.

— Добра. Пойдзеш у стражнікі ў маёнтак?

— Я паранены і хачу працаваць з бацькам на гаспадарцы. З мяне дрэнны ваяка.

— Добра, згадзіўся Рэхлінг. — Пакуль працуй. Хоць адным вокам глянеш на лес, у якім хаваюцца большавіцкія бандыты, расстраляем. Можаш ісці.

Антон выйшаў з цяжкім сэрцам.

Барыс Аляксеевіч Лутошкіна капітан Рэхлінг запрасіў сесці, працягнуў пачак французскіх папярос.

— Не куру, — адвесіў капітану лёгкі паклон Лутошкін.

Рэхлінг закурыў сам, смачна, глыбока зацягнуўся, заплюшчыў вочы. Колькі імгненняў сядзеў ён з заплюшчанымі вачамі, адкінуўшыся ўсім целам на мяккую спілку крэсла. Здавалася, ён забыўся пра Лутошкіна. Усё яшчэ з заплюшчанымі вачамі Рэхлінг нарэшце загаварыў:

— Назавіце сваё прозвішча.

— Лутошкін. Барыс Аляксеевіч Лутошкін, — паклаўшы рукі на калені, выпраміўся ў сваім крэсле Лутошкін. — Урач. Скончыў медыка-хірургічную акадэмію ў Пецярбурзе.

— О, — ажывіўся капітан Рэхлінг і расплюшчыў вочы. — Урач. Гэта добра. Вельмі добра. Вы вялікарус?

— Так. Я масквіч.

— Масквіч? — перапытаў Рэхлінг. — Масква сёння — чырвоная сталіца. Там, у Крамлі, сядзіць Ленін. Вы бачылі Леніна?

— Не меў гонару. Ленін з большавіцкім урадам зусім нядаўна, наколькі мне вядома, пераехаў з Піцера ў Маскву. Я ж не бачыў Маскву з чатырнаццаціга года, з таго часу, як пайшоў на фронт.

Капітан Рэхлінг уважліва глядзеў на гэтага рускага велікана-доктара, на яго цяжкія чырвоныя рукі, на запыленыя чаравікі. «Дык вось ён, славянскі інтэлігент, — думалася капітану. — Патэнцыяльны вораг германства. Пагляд у яго не назавеш палахлівым. Надварот, сядзіць, як дзе-небудзь у сваёй рускай карчме».

Капітан Рэхлінг з дваццацігадовага ўзросту быў членам Пангерманскага саюза, канцлера Бісмарка лічыў жывым богам. Ён быў глыбока перакананы, што германскаму народу, народу, створанаму для вялікага лёсу, не хапае жыццёвай прасторы, і таму вайна — біялагічная неабходнасць. Яшчэ са студэнцтва ўрэзаліся яму ў памяць словы аднаго славутага германскага публіцыста: «Мы, як дрэва, што ўрасло карэннямі ў шчыліну скалы. Або мы рассянем камені і будзем расці далей, або супраціўленне акажацца такое моцнае, што мы захірэм, бо не атрымаем у дастатковай колькасці ежы».

— Чаго вы прыехалі сюды? — спытаўся капітан.

— Разумеете, — захвалюваўся Лутошкін, — як вам лепш растлумачыць... Я шукаю сябе. У мяне было ў жыцці нямала расчараванняў... Я рашыў жыць жыццём народа... Я не магу есці белыя булкі, калі народ харчуецца чорнымі сухарамі. У мяне да вас просьба, пан капітан...

— Просьба? — здзіўлена прыўзняў прыгожыя бровы Рэхлінг. — Ну-ну...

— Я хачу лячыць масцовых жыхароў. Але ў мяне ўжо амаль няма медыкаментаў, прасцейшых гігіенічных матэрыялаў: ваты, марлі... Ці не маглі б вы дапамагчы мне набыць іх?

Капітан Рэхлінг колькі імгненняў маўчаў. Зноў успомнілася яму дрэва, якое расце ў шчыліне скалы, і якому не хапае ежы. Ён, Рэхлінг, сядзіць тут, каб здабываць харч для гэтага дрэва. Ён думаў не пра тубыльцаў. Яны наогул могуць нічога не есці, усё роўна лёс іхняй расы — выміранне. А тут просіць даць медыкаменты — і каму...

— Мы заключылі перамір'е з Саветамі, — павольна сказаў капітан, — але не сёння-заўтра зноў могуць пачацца баявыя дзеянні. Ведучы крывожы паход супроць большавізму, мы праліваем свяшчэнную германскую кроў. Так што нічога, як вы можаце здагадацца, я вам не дам. А гэтых людзей вы можаце лячыць. Я дазваляю.

Ён пстрыкнуў пальцамі правай рукі, прыжмурыўшы вочы, сказаў:

— Ці не здаецца вам, што каэфіцыент карыснага дзеяння Дон-Кіхота раўняецца нулю?

— Як вы казалі? — не зразумеў спачатку Лутошкін.

— Я хачу сказаць, што яны, вашы будучыя хворыя, калі яны толькі прыйдуць да вас, не зразумеюць вас. Страшная рэч — няўдзячнасць народа. А народ мясцовы — няўдзячны.

Барыс Аляксеевіч маўчаў. Што ён мог сказаць гэтаму халоднаму прыгажуну, гэтаму юнкерскаму сыну? Ён і так дужа многа сказаў. Сляпая наіўнасць думаць, што пад сукном гэтага мундзіра б'ецца сэрца гуманіста.

— Ці не магу я быць свабодны? — асцярожна пацікавіўся Лутошкін.

— Можце. Але спачатку я стаўлю вам дзве катэгарычныя ўмовы. Першая: ніякай антыгерманскай прапаганды. Другая: ніякіх сувязей з ляснымі бандытамі. Калі ж хто з іх уздумае наладзіць з вамі, як урачом, кантакт, неадкладна паведамляйце мне. Усё. Можце ісці.

Барыс Аляксеевіч выйшаў з валасной управы. Па дарозе да хаты Р. дзімовічаў адчуваў страшэнную пустату ў душы. Яму прапанавалі службу шпіёна. Якая агіда.

Так прайшоў іхні другі дзень у Чмялях. Назаўтра Агапка Шамаль прывяла за руку свайго сына Віцю.

— Палец у яго дужа нарваў, — сказала яна, глядзячы Лутошкіну проста ў вочы. — Зрабіце што-небудзь, даражэнькі доктар. Крычыць хлопец ноччу, не спіць.

Барыс Аляксеевіч глянуў на тоўсты, сінявата-буры палец, зморшчыўся, дастаў баначку з мазю. Змазваючы і перавязваючы палец, павучаў Агапку:

— Такое вы можаце лячыць самі. Цыбулю развараную прыкладвайце, або, лепш за ўсё, алоз. Есць у вас у хаце алоз?

— Не чула пра такое, Ляксеевіч.

Калі толькі паспела выведаць Агапка, як завуць доктара? Лутошкін уважліва глянуў на яе, чырванашчокую, русавалосую, сказаў:

— Расліна такая пакаёвая. У вас яе, здаецца, альясам называюць.

— Як жа, ёсць альяс, — узрадавалася Агапка. — Але ж там, у вас, у Маскве, яго, можа, як-небудзь інакш прыкладваюць?

І такія наіўна-шчырыя, такія агніста-дзёркія былі яе цёмныя вочы.

У КАНЦЫ лістапада ў Мінску на працягу двух дзён праходзіў VII пленум праўлення Саюза архітэктараў СССР, які разгледзеў пытанне аб архітэктурнай прамысловай будынкаў і комплексаў і яе ролі ў фарміраванні гарадоў.

Кароткім уступным словам першае пасяджэнне адкрыў першы сакратар праўлення Саюза архітэктараў СССР Г. М. Арлоў.

З дакладам на пленуме выступіў сакратар праўлення Саюза архітэктараў СССР прафесар М. М. Кім, які сказаў, што пытанні развіцця архітэктурнай горадабудаўніцтва заўсёды былі прадметам штодзённай увагі і клопату Камуністычнай партыі і Саветаў Урада. Добра памятаючы словы Л. І. Брэжнева з прывітання ўдзельнікам XIII кангрэсу Міжнароднага Саюза архітэктараў, які падкрэсліваў, што дзейнасць архітэктараў непасрэдна звязана з рашэннем многіх важных задач нацыянальнага і сацыяльнага развіцця, таму што яны павінны ствараць для шырокіх народных мас найбольш дабратворныя ўмовы працы і жыцця.

Дакладчык падкрэсліў, што кожны год будуюцца сотні прамысловых прадпрыемстваў, на тысячых — праводзіцца рэканструкцыя і пашыраецца існуючы капітальны фонд. Як правіла, на аснове развіцця прамысловасці кожны год узнікае на карце нашай Радзімы каля дваццаці новых гарадоў. І разам з далейшым ростам прамысловай вытворчасці больш востра адчуваецца ўзрастаючая роля архітэктурнай, якая можа садзейнічаць і садзейнічае, удасканаленню тэхналагічных працэсаў шляхам стварэння аптымальнага асяроддзя і павышэння эфектыўнасці капітальных укладаў.

Шматгранная і горадафарміруючая роля прамысловай архітэктурнай. Сёння прамысловасць вызначае структуру групавога рассялення, а архітэктурна шэрагу прамысловых комплексаў і прадпрыемстваў становіцца вытокама характава горада, прадметам гордасці нашых працаўнікоў.

За апошнія гады, сказаў М. М. Кім, у прамысловай архітэктурнай адбыліся значныя змены. Узнікаюць буйныя прамысловыя вузлы, якія займаюць аграмадныя тэрыторыі, — падлік ідзе тысячамі гектараў (прамвузел аўтазавода ў Талыці, Камскага аўтазавода, Табольскага нафтахімічнага комплексу). Мяняюцца карніным чынам аб'ёмна-прасторавыя характарыстыкі збудаванняў, значна вырастаюць іх геаметрычныя памеры; як прыклад, даўжыня галоўнага вытворчага корпуса Волжскага аўтазавода складае 1847 метраў, а ў акружэнні жылой забудовы ў Маскве вырастае вытворча-лабараторны корпус вышынёй 125 метраў. А гэта азначае, што вытворчыя аб'екты ўсё больш уплываюць на сілэт горада, часта выступаючы як архітэктурныя дамінанты ў гарадах.

Прывычнымі становяцца комплексы прамысловых прадпрыемстваў на транспартных магістралях і вуліцах, усё больш рашуча фарміруюць архітэктурнае аблічча горада.

Але, на думку прамоўцы, рашаючая роля іх у фарміраванні гарадоў — гэта не толькі архітэктурна-мастацкі аспект. Ад правільнага рашэння горадабудаўнічых задач у адносінах да прамысловых прадпрыемстваў і іх комплексаў залежаць умовы пражывання людзей у гарадзе, працягласць гарадскіх камунікацый, праблема «транспартнай стомленасці» прамыслова-вытворчага персаналу. Ад рацыянальнага рашэння гэтых задач зале-

жыць, у пэўнай ступені, і горадабудаўнічая эканоміка.

Трэба мець на ўвазе, адзначыў М. М. Кім, што больш як сорак працэнтаў вытворчасці на сённяшні дзень бяшкродныя і могуць размяшчацца на тэрыторыі жыхлых раёнаў. Рабочыя і асабліва работніцы брэсцкіх і віцебскіх прадпрыемстваў, завода электраахлададільнікаў і гадзіннікавага завода ў Мінску з удзячнасцю гавораць аб архітэктарах, якія размясцілі прадпрыемствы ў зоне жылога раёна.

Прывёўшы прыклад выдатнага рашэння гэтай задачы беларускімі архітэктарамі, дакладчык унёс прапанову распаўсюдзіць вопыт Дзяржбуду БССР на адзіначаснаму разгледжанню і зацвярджэнню праекта прамысловага вузла

з гэтых пазіцый.

Ва ўдасканалванні архітэктурнай прамысловых комплексаў і прадпрыемстваў важную ролю павінны сыграць элементы манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. Робяцца толькі першыя крокі ў гэтым напрамку, ёсць цікавыя знаходкі.

Зноў і зноў сур'ёзныя праблемы ўзнікаюць перад архітэктарамі ў сувязі з рэканструкцыяй прамысловых прадпрыемстваў. У многіх гарадах прамысловыя аб'екты і іх пад'язныя шляхі апынуліся ў акружэнні жыхлых забудов. І вось тут якраз і патрэбны, на думку М. Кіма, выразна распрацаваныя перспектыўныя генеральныя планы, пільная ўвага з боку горадабудаўнікоў і практычных інстытутаў прамысловага профілю.

выпадак, скаардынаваных і рацыянальных рашэнняў у цэлым па гораду.

Яшчэ ў 1972 годзе ў рэкамендацыях IV пленума СА СССР было запісана: «Зыходзячы з неабходнасці рашучага павышэння якасці архітэктурнай прамысловых комплексаў, прадпрыемстваў будынкаў і збудаванняў прасіць Дзяржбуд СССР і Дзяржграмадзянбуд разгледзець пытанне аб забеспячэнні адзінага кіраўніцтва справай прамысловай і грамадзянскай архітэктурнай з рашэннем агульных горадабудаўнічых праблем». Але і на сённяшні дзень пытанне застаецца адкрытым.

Садакладчыкам па вынесеным на абмеркаванне пленума пытанні быў сакратар праўлення Саюза архітэктараў БССР

сетка гарадскіх пасяленняў, шырокі выбар зручных пляцовак для размяшчэння вытворчасцей, працоўныя рэсурсы, тэрытарыяльна развітая матэрыяльна-тэхнічная база будаўніцтва дазваляюць эфектыўна вырашаць сацыяльныя і эканамічныя задачы.

Малыя гарады абмяжоўваюць празмерны рост вялікіх гарадоў і актыўна ўздзейнічаюць на развіццё вёскі.

І. І. Боўт засяродзіў увагу ўдзельнікаў пленума на задачы далейшага ўдасканалвання не толькі горадабудаўнічых прыёмаў забудовы прамысловых прадпрыемстваў і іх комплексаў, але і архітэктурнага аблічча збудаванняў, калі прамысловыя аб'екты не толькі выгадныя, эканамічныя, але і прыгожыя.

Эфектыўнасць і якасць архітэктурных рашэнняў у прамысловасці дапускае перш за ўсё стварэнне такога аптымальнага эстэтычна арганізаванага асяроддзя, у якім найлепшым чынам вырашаны тэхналагічныя працэсы і створаны найлепшыя ўмовы для працоўнай дзейнасці чалавека.

На жаль, прызнаў прамоўца, знешняе аблічча, кампазіцыя, інтэр'ер, добраўпарадкаванне, якасць будаўніцтва шэрагу новых, пабудаваных прадпрыемстваў не ў поўнай меры адказвае сучасным запатрабаванням. Архітэктары даўрэа не заўсёды выкарыстоўваюць такія магчымасці, як спалучэнне аб'ёмаў і форм, колер у экстэр'еры і інтэр'еры, элементы манументальнага мастацтва, новыя эфектыўныя канструкцыі, магчымасці сучаснай тэхналогіі і будаўнічай індустрыі.

І. І. Боўт адзначыў, што побач з вопытнымі архітэктарамі ў рэспубліцы паспяхова працуе вялікі атрад таленавітай моладзі, працуе не толькі над архітэктурнай прамысловых збудаванняў, але і над «архітэктурнай зямлі» — над добраўпарадкаваннем тэрыторый і перадавоўскіх зон, якія выконваюць важную ролю ў фарміраванні архітэктурнага аблічча як прадпрыемства, так і навакольнай забудовы.

Падсумоўваючы сказанае, сакратар праўлення СА БССР І. І. Боўт выказаў упэўненасць у тым, што творчыя калектывы беларускіх архітэктараў сумесна са спецыялістамі сумежных прафесій будуць і надалей весці актыўную работу па ўдасканалванні архітэктурнай рэспублікі.

Спрэчкі пачаў член сакратарыята СА СССР М. С. Алфёраў. Пагаджаючыся, што пытанні ўзаемаадносін заводаў і гарадоў з'яўляюцца важнейшай праблемай горадабудаўніцтва, ён спыніўся на неаднолькавым падыходзе да рашэння яе ў гарадах, дзе прамысловасць займае невялікую частку іх тэрыторый, і гарадах, дзе яна складае палову іх тэрыторый, калі цяжка зразумець, што пры кім: завод пры горадзе ці горад пры заводзе.

На думку прамоўцы, і на Урале, і ў іншых раёнах краіны існуе многа заводаў, пабудаваных без удзелу архітэктараў, заводаў, якія будаваліся на працягу многіх гадоў. І пытанні архітэктурнай такіх заводаў цяжка вырашаць нават шляхам рэканструкцыі іх сродкамі архітэктурнай і дызайна. Цяжка і ўсё-такі трэба вырашаць, каб прадпрыемствы не толькі адпавядалі ўзроўню тэхнікі, тэхналогіі і арганізацыі вытворчасці на пэўных этапах, але і па магчымасці павінны адпавядаць астатнім архітэктурна-планіровачным якасцям, апрадэжваючы тэхнічны прагрэс, ствараючы гэтым самым умовы для яго развіцця.

Пра значныя маштабы жылёвага будаўніцтва і імклівы

П Р А М Ы С Л О В А Я А Р Х І Т Э К Т У Р А І Я Е Р О Л Я Ў Ф А Р М І Р А В А Н Н І Г А Р А Д О Ў

З ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА АРХІТЭКТАРАЎ СССР

і праекта генплана горада, бо толькі ў такім комплексным падыходзе — зарука поспеху.

Высокую ацэнку даў дакладчык архітэктурным рашэнням Брэсцкага прамвузла (Белпрампраект), комплексу Волжскага аўтазавода (Прамбудпраект), завода бытавых кандыцыянераў у Баку, (Аз-дзяржпрампраект), металургічнага завода Сібіры (Сіб-прамбудпраект), рабоче дойлідзеў прыбалтыйскіх рэспублік, Масквы і Ленінграда.

У 1977 годзе група архітэктараў і інжынераў удастоена Дзяржаўнай прэміі СССР за распрацоўку і ўкараненне сістэмы уніфікацыі прамысловых будынкаў і збудаванняў, што дазволіла зрабіць вялікі скачок у стварэнні новай галіны прамысловага будаўніцтва, заснаванай на распрацоўцы лёгкіх індустрыяльных канструкцый, іх заводскага паточнага вырабу, комплекснай пастаўкі і хуткага мантажу. А гэта, на думку дакладчыка, новыя перспектывы карнінага ўдасканалвання архітэктурнай прамысловых будынкаў.

Многія і нявырашаныя да сёння праблемы: часта пераходзіць адсутнасць комплекснага падыходу да забудовы прамыслова-камунальных зон. Планіроўка і забудова прамысловых вузлоў, адзначыў М. М. Кім, у шэрагу выпадкаў, ажыццяўляецца без неабходнай «узвязкі» з жыхлымі раёнамі, што вядзе да нерацыянальных выдаткаў на будаўніцтва дарог і іншых транспартных збудаванняў, да парушэння архітэктурнай цэласнасці і хаатычнай забудовы горада — ёсць і такія прыклады...

Урэшце, падзел на грамадзянскую і прамысловую архітэктурну, хоць ён і ёсць, — падзел няправільны. Ёсць адна архітэктурна, і трэба б разглядаць усё праблемы тэорыі і практыкі савецкай архітэктур-

Дакладчык выказаў сваю трывогу, занепакоенасць тым, што ўсё яшчэ існуе, не здымаецца з парадку дня пытанне кадраў архітэктараў. У арганізацыях Галоўпрамбудпраекта Дзяржбуду СССР колькасць дыпламаваных спецыялістаў складае ўсяго 2,5 працэнта ад агульнай колькасці работнікаў.

У 1972 годзе архітэктараў рыхтавалі сорак дзве вышэйшыя навучальныя ўстановы, сёння — каля пяцідзесяці. Парэальна, колькасць выпускнікоў прамысловай спецыялізацыі вырасла ад 180 чалавек да 230. Калі такімі тэмпамі, адзначыў дакладчык, будуць папаўняцца архітэктурныя кадры, праблема будзе вырашана праз 310 гадоў.

І таму самым надзённым клопам Саюза архітэктараў СССР і Дзяржбуду СССР павінны быць пытанні падрыхтоўкі спецыялістаў спецыяльнымі ВНУ і на кафедрах прамысловай архітэктурнай пры архітэктурных і інжынерна-будаўнічых інстытутах, распрацоўкі больш дасканалых вучэбных праграм і планаў, каб горадабудаўнікі былі дастаткова кампетэнтнымі спецыялістамі па планіроўцы і забудове прамысловых прадпрыемстваў ва ўсіх аспектах сучаснай прамысловай архітэктурнай.

Усё яшчэ працягваецца распрацоўка і зацвярджэнне схем генеральных планаў прамысловых вузлоў у адрыве ад генеральных планаў гарадоў.

Прычыну гэтага дакладчык бачыць у тым, што ўся архітэктурная дзейнасць у краіне штучна падзелена: тая, што ўключае галіну жылёва-грамадзянскай архітэктурнай і горадабудаўніцтва, знаходзіцца пад кіраўніцтвам Дзяржграмадзянбуда, а прамысловай архітэктурнай кіруюць Дзяржбуд СССР і ўсе прамысловыя міністэрствы. У выніку такой раз'яднанасці няма, у большасці

тэрытарыяльны рост гарадоў за кошт асваення новых тэрыторый, гаварыў у сваім выступленні старшыня праўлення СА Украіны І. Н. Седак. Як вынік гэтага, адзначаў ён, многія прамысловыя аб'екты аказаліся ўключанымі ў структуру жылых раёнаў, іх акружыла шчыльнае каліццо жылой забудовы.

Узнікненне прынцыпова новай сітуацыі не магло не ўздзейнічаць на змяненне ролі іх у прасторавай структуры горада.

Маючы вялікія аб'ёмы, вытворчыя аб'екты сталі ў шэраг збудаванняў, якія вызначаюць аблічча шырокіх гарадскіх прастораў, што і патрабуе адпаведнасці архітэктуры іх тым крытэрыям; якія прад'яўляюцца да адказных горадабудаўнічых элементаў.

Прамоўца выказаў трывогу ў сувязі з тым, што за кошт выдзялення ўчасткаў пад будаўніцтва, страты зямельнага фонду толькі на Украіне складаюць штогод каля дваццаці тысяч гектараў. Рост гарадскіх тэрыторый адбываецца за кошт прылеглых сельскагаспадарчых зямель, зон адпачынку і г. д., тады, калі ў межах гарадской забудовы ёсць значныя рэзервы — свабодныя землі. Асваенне гэтых зямель, на думку І. Н. Седака, становіцца ўсё больш актуальным пытаннем горадабудаўніцтва.

Аб актуальнасці пытанняў, узятых пленумам, для буйных гарадоў, дзе праблема адзінства складання і шматграннасці гаварыў і член праўлення СА Беларусі, галоўны архітэктар Мінска Ю. П. Грыгор'еў. У Мінску, дзе цяпер пражывае 1 млн. 300 тыс. чалавек, паведаміў ён, акрамя сканцэнтраваных буйных прамысловых прадпрыемстваў трактара- і аўтамабілебудаўніцтва навукова-тэхнічны прагрэс выклікаў развіццё ў горадзе новых перспектывных галін прамысловасці: радыёэлектронікі і дакладнага прыборабудавання, чыстых у санітарных адносінах.

Працяка паказвае, што там, дзе былі недахопы ў генеральным плане, звязаныя з адсутнасцю стабільных доўгатэрміновых эканамічных прагнозаў, там мелі месца памылкі ў вызначэнні перспектывы развіцця вытворчасці і зніжэнні колькасці насельніцтва горада, узніклі непрадугледжаныя генпланам прамысловыя прадпрыемствы і затрымалася будаўніцтва на пляцоўках шэрагу прадпрыемстваў, узнікне неадкладна тэмпаў росту асноўнай вытворчасці і развіцця гарадской гаспадаркі транспарту і энергетыкі, спажывання вады, асновы навакольнага асяроддзя.

Таму трэба гаварыць, адзначаў Ю. П. Грыгор'еў, пра павышэнне адказнасці ўсіх архітэктурных служб. У свой час адбылося аб'яднанне дробных практычных арганізацый прамысловага профілю ў магутны практычны інстытут Белпрамаект, што дало якасныя вынікі. Але кожнае міністэрства і ведамства ўсё ж жадаюць мець у сваёй «натуральнай гаспадарцы» няхай слабая, безкваліфікаваных кадраў, але абавязкова «свае» практычныя арганізацыі. А гэта якраз і недапушчальна, і тое, што ні адзін праект прадпрыемстваў не разглядаецца без папярэдняга ўзгаднення з Мінскпраектам, галоўнай практычнай арганізацыі па забудове Мінска, якраз і папярэджае магчымыя памылкі, на думку прамоўцы.

Ён уносіць прапанову накіроўваць намаганні архітэктурнай грамадскай Саюза архітэктараў на выпрацоўку стылявых прыкмет савецкай прамысловай архітэктуры, вобраз-

насці збудавання, якая б адказвала яго прызначэнню.

Усё больш вострай становіцца праблема новых тэрыторый пад прамысловае будаўніцтва, адзначаў у сваім выступленні і член праўлення СА СССР т. Варанкоў. Многія прадпрыемствы праектуюцца будынкамі гарызантальнай тэхналогіі, хаця можна рашыць іх і па вертыкальнай, і тлумачыцца гэта, на яго думку, тым, што часцей кіруюць усімі работамі па праектаванню тэхнолагі, а не архітэктары.

Прамоўца падтрымаў прапанову дакладчыка аб распаўсюджванні праверак з боку органаў Архбудкантролю на будаўніцтва прамысловых аб'ектаў.

Я. Г. Пісарскі, архітэктар з Кіргізіі, пазнаёміў прысутных з прамысловым праектаваннем у сваёй рэспубліцы, адзначыўшы, што апошняе дзесяцігоддзе стала важным перыядам у фарміраванні сучаснай прамысловай архітэктуры яе гарадоў, калі ўвага звяртаецца не толькі на тэхналагічную апраўданасць, але і на эстэтыку збудаванняў, на рашэнне іх інтэр'ераў.

Аб тым, што сучасная сельскагаспадарчая вытворчасць адпавядае маштабам прамысловых прадпрыемстваў, гаварыў у сваім выступленні член камісіі СА СССР па архітэктуру вёскі т. Бутусаў, падкрэсліваючы яе ролю ў павышэнні якаснага ўзроўню планіроўкі і забудовы сельскіх пасёлкаў. Асобныя сельскагаспадарчыя комплексы ў Беларусі, Малдавіі, Украіне і РСФСР, пабудаваныя за апошнія гады, на высокім узроўні вырашаюць і тэхнічныя задачы, і эксплуатацыйныя якасці, і могуць расцэньвацца, як крок наперад у савецкім дойлідстве.

Ён выказаў шкадаванне з прычыны таго, што не ўсё яшчэ вырашана ў фарміраванні вытворчых зон сельскіх населеных пунктаў, што часам не ўлічваецца сацыяльнае значэнне мастацкай ролі архітэктуры сельскіх вытворчых збудаванняў, а тыповое праектаванне іх вядзецца без удзелу архітэктараў, і прапановаў разгарнуць навукова-даследчую работу па архітэктурна-мастацкіх і эканамічных праблемах, якія узніклі ў сувязі з гэтым.

Вопытам работы секцыі Маскоўскай арганізацыі Саюза архітэктараў падзяліўся старшыня секцыі А. С. Таруцін. Дэманструючы з дапамогай слайдаў тое, што зроблена ў галіне прамысловай архітэктуры, ён адзначыў, што архітэктару любога будынка ці комплексу павінна не толькі адпавядаць яго камунікацыі, але і быць выразнікам характара і творчай думкі.

Прамоўца падтрымаў прапанову аб'яднаць кіраўніцтва архітэктуры грамадзянскай і прамысловай у адзін орган, арганізаваць пры Грамадзянбудзе ўпраўленне, якое б займалася архітэктурнай калі і не ўсёй, то хоць бы прамысловай, якая ўваходзіць у гарадскія тэрыторыі і якраз фарміруе гарадскую магістраль і гарадскі ансамбль, з'яўляючыся дамінантай.

Прадстаўніца СА Літвы т. Марцінявічэня гаварыла аб той вялікай адказнасці архітэктара, якая робіць яго барацьбітом з коснасцю, з раўнадушшам, прымушае набываць усё новыя веды ў розных галінах, каб спраектаваць будынак, каб састарэлі раней, чым пройдуць зацягнутыя тэрміны іх будоўлі.

Прамоўца адзначыла, што літоўскія архітэктары хваляюць тыя ж праблемы, пра якія ўжо многа гаварылася на пленуме, а гэта значае, што яны патрабуюць сапраўды дзяржаўнага падыходу і вырашэння іх

у разрэзе ўсяго Саюза, што гэта не цяжкасці мясцовага значэння.

Даводзіцца толькі шкадаваць, што роля архітэктара часта зводзіцца да таго, што ён надзявае карабок на гатовую тэхналагічную лінію і не застаецца часу і сродкаў распрацаваць зоны адпачынку, інтэр'еры і інш.

Член праўлення Саюза архітэктараў СССР галоўны архітэктар Ленінграда т. Булдакоў выказаў трывогу з прычыны таго, што падпарадкоўваючыся задачы стрымлівання росту буйных гарадоў, для развіцця іх узнікаюць усё новыя і новыя цяжкасці. Увесь час даводзіцца карэктываваць схемы прамысловага абсталявання інжынерных збудаванняў, каб судзілі іх з усё ўзрастаючай колькасцю насельніцтва. Ці не лепш было б праектаванне буйных гарадоў рабіць на базе комплексных планаў сацыяльнага развіцця, каб такія планы эканамічнага і сацыяльнага развіцця гарадоў папярэднічалі распрацоўцы генеральных планаў.

Паведаміўшы ўдзельнікам пленума аб поспехах і нявырашаных праблемах у прамысловай архітэктуры Ленінграда, т. Булдакоў запэўніў, што ленінградцы здолеець памножыць поспехі, таму што ўжо сёння праводзіцца ў жыццё пэўныя арганізацыйныя меры, якія дазваляць на высокім узроўні, з высокімі эканамічнымі паказчыкамі забудоўваць нежылыя зоны.

Аб неабходнасці вызначэння мер адказнасці на самым пачатковым этапе праектавання новых гарадоў гаварыў у сваім выступленні галоўны архітэктар Валгадонска А. Я. Фралоў. У горадзе, дзе ёсць магутныя прадпрыемствы, пры недастаткова прадуманай планіроўцы ўзнікаюць цяжкасці, якія не так проста пераадолець. Памылка, зробленая на самым пачатку праектавання, перарасла ў праблему і ўжо зараз неабходна пераглядаць структуру генплана горада.

Сакратар праўлення, старшыня Маскоўскай арганізацыі В. У. Сцяпанавіч заўважыў, што тэма, вынесеная на пленум, неабдымная, таму што немагчыма спалучыць архітэктурную станкабудаўнічую, архітэктурную цяжкай індустрыі і сельскагаспадарчыя комплексы. Неабходна звужаць тэматыку, каб зладзець разабрацца ў тых працэсах, якія адбываюцца, каб сканцэнтравана ўвагу на рашэнні чыста творчых пытанняў.

Трэба шукаць шляхі далейшага ўдасканалвання прамысловай архітэктуры і горадабудаўніцтва з тым, каб зберагчы землі, прыгодныя для сельскай гаспадаркі, а гэта значыць — паліпаць жыццё людзей, знаходзіць новыя прыкметы ў планіроўцы, у будаўніцтве, гаварыў старшыня секцыі прамысловай архітэктуры Саюза архітэктараў Таджыкістана т. Юраў.

Статыстыка паказвае, што заўважнае насельніцтва зямлёй толькі за апошнія два дзесяцігоддзі скарацілася на 20 працэнтаў, а ў асобных рэспубліках — яшчэ больш. І адна з прычын гэтага — нарматыўныя дакументы на прапраектаванне складаюцца так, што ў праектаванні можна абысціся без архітэктара. На думку Юрава, архітэктар павінен абавязкова ўдзельнічаць і ў складанні задання на праектаванне, і ў выбары ўчастка, і ў падрыхтоўцы эскізаў, і ў пошуках аптымальных рашэнняў.

Трывогу тым, што нельга часта знайсці гаспадара забудовы, адказнага за архітэктурныя рашэнні, выказаў старшыня цэнтральнай рэвізійнай камісіі Саюза архітэктараў С. У. Дзя-

мідаў. Роля архітэктара — самая галоўная, і трэба вярнуцца да абароны прэстыжу архітэктара ў стварэнні прамысловых прадпрыемстваў ці комплексаў. Архітэктар — гэта арганізацыя прасторы. Усё задумаць павінен архітэктар, і не толькі задумаць, а і змагацца за ўвасабленне сваёй задумы. І тады прамысловая архітэктар, на думку С. У. Дзямідава, будзе паспяхова і плённа развівацца.

Пра вопыт работы харкаўскіх архітэктараў, пра неабходнасць садружнасці архітэктараў і тэхнолагаў гаварыў галоўны архітэктар Харкава т. Якавенка.

Загадчык кафедры архітэктуры прамысловых збудаванняў Беларускага політэхнічнага інстытута В. І. Анікін спыніўся на праблеме падрыхтоўкі кадраў, якая існуе ў сувязі з тым, што ўсё яшчэ няма вывучаных, адзіных для ўсіх спецыяльных ВНУ праграм. Ён падтрымаў тыя прапановы, у якіх прагучала трывога за агульную

Пра аб'ёмы, пластыку сцен і іх якасць, пра рашаючае значэнне іх для прамысловай архітэктуры гаварыў т. Вольрайх (Ленінград). Ён паказаў слайды, дэманструючы комплекс будынкаў з прымяненнем сталёвых лістоў, будаўніцтва такіх пабудов пачало разгортвацца даволі высокімі тэмпамі. Новы матэрыял, актыўнае колеравае рашэнне дапамагаюць стварыць прыгожае аблічча вытворчага збудавання, адкрываюць новыя гарызонты для творчасці.

Аб сістэматычнай недапушчальнай неарганізаванасці, калі даводзіцца архітэктару змагацца з ведамственымі перашкодамі, інструкцыямі, нормамі, з абурэннем гаварыў доктар архітэктуры Ю. П. Бачароў. Ён прапанаваў вярнуцца да перагляду стандартаў, да выпрацоўкі такіх рэкамендацый, якія б дапамагалі вырашаць існуючыя праблемы ў прамысловай архітэктуры.

Член праўлення Саюза архітэктараў СССР, старшыня

Гэтага вертыкаль, што ўзнялася над горадам, — Мінскі завод халадзільнікаў. Мал. У. ТАВУШАВА.

фундаментальную падрыхтоўку архітэктараў, якая павінна папярэднічаць падрыхтоўцы па спецыяльнасці.

Член камісіі архітэктуры прамысловых збудаванняў Ленінградскага аддзялення Саюза архітэктараў С. А. Штэйрын выступіў з прапановай больш прапагандаваць дасягненні прамысловай архітэктуры, змагаючыся са склаўшымся меркаваннем, што толькі палачы трэба будаваць прыгожыя, эстэтычна выразныя. Прадпрыемствы — гэта палачы працы, і трэба, на думку прамоўцы, часцей запрашаць на свае з'езды, канферэнцыі, пленумы тых, ад каго ў пэўнай меры залежыць якасць прамысловай архітэктуры — будаўнікоў, гаспадарнікаў, планавікоў, фінансістаў, інжынераў.

На неабходнасці павышаць ролю архітэктара ў садружнасці з тэхналагічнымі службамі спыніўся і кандыдат архітэктуры т. Канчэлі.

Галоўны архітэктар Данецкага Прамбудпраекта В. Д. Працэнка заўважыў, што некаторыя інструкцыі, якія выходзяць, змяняючы адна адну, бываюць недасканалыя, часам нават перашкаджаюць прыняць тое альбо іншае рашэнне. Ён прапанаваў звярнуць на гэта самую пільную ўвагу Саюза архітэктараў краіны.

секцыі эфектыўных будаўнічых і аддзелачных матэрыялаў А. Д. Кокін спыніўся на праблеме развіцця і ўкаранення ў вытворчасць новых эфектыўных жалезабетонных канструкцый з высокатрывалых і лёгкіх бетонаў, зборных драўляных, клееных і асбацэментных канструкцый вырабаў і матэрыялаў, праблема, якая вырашаецца марудна. І гэта не можа не выклікаць заклапочанасці Саюза архітэктараў, таму што дасягненні прамысловай архітэктуры на сённяшні дзень залежаць ад яе вырашэння.

На думку А. Д. Кокіна, трэба больш поўна выкарыстоўваць магчымыя мясцовыя прамысловасці, прасіць Дзяржбуд перагледзець сувязі рэспублік па абмену будаўнічымі матэрыяламі, што значна палепшыла б архітэктурную горадоў.

Пленум прыняў адпаведную пастанову і зацвердзіў рэкамендацыі па абмеркаваных пытаннях.

У рабоце пленума прымалі ўдзел намеснік старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР М. В. Кавалёў, загадчык аддзела будаўніцтва ЦК КПБ Ю. Г. Кусонскі, сакратар гаркома партыі А. М. Брылёў, першы намеснік старшыні гарвыканкома А. А. Якімчук.

ПОДЫХ НАВАЛЬНИЦЫ

«Подых навальніцы» І. Мележа (інсцэніроўка І. Папова) на сцэне Гомельскага абласнога драматычнага тэатра

Гомель зноў глядзіць «Подых навальніцы» на сцэне. Стары спектакль, аб якім ужо гаварылі і пісалі крытыка? Не, гэта новы, адметны варыянт. І адметнасць яго даволі істотная, пра яе нельга не сказаць. Калі не лічыць асобных дробязных пралікаў, якія ў далейшым творчым працэсе, безумоўна, будуць ухілены, думаецца, тэатр дасягнуў у новым сцэнічным працытанні рамана І. Мележа значнага поспеху.

Галоўны рэжысёр і пастаноўшчык спектакля В. Кручкоў дапрацаваў інсцэніроўку, маючы на ўвазе сцэнічны эквівалент хвалюючых і маляўнічых старонак вялікай прозы. Спектакль будзеца як бы на асобных сцэнах, што ўзнікаюць эпізодамі той барацьбы, якая разгарнулася ў палескай глыбінцы на пераломе вякоў, на тых крутых жыццёвых скрываваннях, дзе ламаліся не толькі адвечныя ўстоі сьля, узгадавання на магічным «маё», — ламаліся людскія душы.

Перад намі партрэтная галерэя аднавяскоўцаў, хаця ў сёньняшнім разуменні назваць іх аднавяскоўцамі немагчыма, — такія яны розныя, нават чужыя адзін аднаму. Праходзяць сядзі, а паміж імі мяжа, звычайная мяжа «маёй зямелькі», і яна — як бездаць. Нават родныя браты братамі лічыцца не хочучы, бо іх падзяляе «маё». І нікне прыгажосць чалавечай душы пад гнётам звычных «маё», «не аддама». Гэтаму ўласніцкаму свету і супрацьстаіць тое новае, што разам з калектывізацыяй несла ў палескую вёску Савецкая ўлада. Удала знойдзена цяпер тэатрам форма падачы тлумачальнага тэксту «ад аўтара»: ён раскідаў у дыялогі персанажаў, у жывыя сцэнічныя малюнкi, працінае ўсю тканіну відовішча.

Спектакль паўстаў перад глядачом і ў новым дэкарацыйным убранні. Было яно раней даволі грувастым, што не давала магчымасці паказаць «Подых навальніцы» на выездах. Ды і «жыццёвая-пложчая» акцэраў, месца, дзе павінны былі дзейнічаць персанажы, асабліва ў масавых сцэнах, не вызначалася зручнасцю. Новыя дэкарацыі, распрацаваныя ў эскізах і макеце заслужаным дзесятам мастацтваў Казахскай ССР А. Кляўзерам і ўвасобленыя мастаком А. Валасевічам, лёгкія, зручныя, па-палеску маляўнічыя. Такія сцэнаграфія ўпівваецца ў спектакль вельмі арганічна. Тэатр плануе паказаць «Подых навальніцы» ў Рэчыцы, Светлагорску і іншых раённых цэнтрах вобласці. Магчымасць такая ёсць. Добрую настраўваецца стварае светлавое афармленне. Яно сугучна ўсяму спектаклю і трапіна падкрэслівае тую трывожную падзею, якая адбываецца на сцэне. Паўната і каларыт шматлікіх эпізодаў лаканічна давяршаюцца па-мастацку даражчым высвятленнем сцэны і асобных персанажаў.

Што датычыць афармлення музычнага, то скажам без перабольшання: яно арыгінальнае ў найлепшым разуменні гэтага слова. Назваць яго можна толькі знаходкай — цяперашні спектакль суправаджаецца глінішчанскай мелодыяй, неспарэдна выкананай самімі глінішчанцамі, самімі нашчадкамі герояў — персанажаў палескай трылогіі І. Мележа. Гучыць народная песня, самабытна выкананая землякамі народнага пісьменніка Беларусі.

Гэта, так сказаць, вонкавы бок спектакля. А ўнутраны? Пра змест і творчы напал спектакля шмат пісалася год назад, калі абмяркоўваўся першапачатковы сцэнічны варыянт «Подыху навальніцы». Цяпер некаторыя ролі ўжо ў новых руках, і трэба сказаць, што «навічкі» П. Рабаў (Апейка), Г. Анчышкіна (Дамеціха), А. Лаўрыновіч (Яўхім) і С. Каменскі (Дубадзел) змагі пранікнёна зазірнуць у душы сваіх герояў.

Кажуць, сярод самацвэтаў вочы разбягаюцца. З нечым накіталт гэтага мы сутыкаемся і тут: мележаўскія жаночыя вобразы паўсталі на сцэне такімі ж, якімі ўяўляліся яны нам са старонак кнігі. Гэта багатыя чалавечыя натуры, блізкія нам і зразумелыя. Маня і Ганна (артысткі Г. Шыракіна і І. Чальцова), Дзятліха і Куліна (Н. Карнеева і Т. Скарута), Параска і Халімоніха (Л. Сіманюўская і М. Карабчанская)... Не роўныя ролі адведзены выканаўцам — як і ў раманах, так і ў спектаклі, — тым не менш усе яны — характары, непаўторныя сваёй існасцю, жыццёвай пераканаўчасцю. Унутраны лад і постаці гераінь адпавядаюць нашым уяўленням аб іх паводле кнігі.

Цікавыя вобразы стварылі Ю. Шэфер (Гайліс), У. Карака (Міканор), В. Смірноў (Васіль), Б. Іваноў (Сцяпан), У. Драбышэўскі (Чарнушка), а таксама Я. Дашкоў, Ф. Іваноў, М. Маліноўскі (Башлыкоў, Зайчык, Рудой). І ўсё ж, здаецца, сярод стваральнікаў мужчынскіх вобразаў найбольшы акцёрскі поспех выпаў на долю Уладзіміра Ткачэвікі. Вобраз Халімона кожным рухам, кожным словам сваім на дзіва тонка, трапіна і ярка адпавядае ўсім тым рысам і рысачкам, якімі надзляў аўтар гэтага непажэрнага прыватніка са звычным нутром. Такому, як кажучы, «маё» ўжо цераз горла папрэ, а яму ўсё будзе мала, і яго сквапныя рукі ніколі не перастануць грэбці да сябе, цягнуцца да нажывы. Нават тады, калі ў полі памірае яго ўнучка, ён раз'юшана крычыць: «Ніводнага зернятка не дам! Няхай усё згіне, няхай прападае!» І не дасць. Гэта пацвярджае нават не столькі яго крык, як вочы, фанатычна запаленыя на мяжы шаленства. Вобраз Халімона — значная ўдача несумненна таленавітага акцёра...

А пралікі? Вось тут недакладны рэжысёр, сям-там зніжаецца сцэнічная актыўнасць акцёраў, ёсць хібы ў мове, хоць тагачасная гаворка палескай вёскі ў асноўным адпавядае данесенай да нас І. Мележам. Трэба спадзявацца, што недапрацоўкі будуць ухілены. Бо спектаклю наканавана вялікае жыццё. Яго новае нараджэнне — падзея не ардынарная, не будзённая як для горада, так і для самога тэатра...

Да ўсіх гэтых заўваг хацелася б дадаць яшчэ штрышок. Неўзабаве пасля прэм'еры адзін мой знаёмы, чалавек, шчыра ўлюбены ў тэатр, заўважыў:

— Спектакль, канечне, цікавы. А вось застаецца ўражанне, нібы ён не завершаны, нібы абарваны на паўслове...

Я гутарыў з галоўным рэжысёрам тэатра В. Кручковым, і ён расказвае, што чытае і перачытвае «Завесі, снежань», што ёсць намер даць сцэнічнае жыццё і гэтаму рамана І. Мележа. Жаданне, шчыра скажам, высакароднае.

Іван КІРЭЙЧЫК.

УЖО ТРЭЦІ тэатральны сезон я сустракаю ў новай ролі — як педагог і загадчык кафедры спеваў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Куды прасцей было мне сустракаць іх як артысты, салісты тэатра — а менавіта такіх сезонаў у мяне было каля 30! Самая пільная ўвага кіраўніцтва, вялікая адказнасць перад нашым народам, маса праблем вялікіх і малых, — гэта робіць нашу работу па выхаванню будучых артыстаў-спевакоў цяжкай і цікавай.

Педагог па спецыяльнасці — гэта выхавацель, цалкам адклены за свайго студэнта. Да нас прыходзіць абітурыент з добрым голасам, сцэнічнымі да-

Вялікую дапамогу ў гэтым аказваюць выпускнікі нашай кансерваторыі, якія выкладаюць зараз у музычных вучылішчах рэспублікі. Дзякуючы ўсяму комплексу па выяўленню найбольш здольнай моладзі за апошнія 3 гады ў кансерваторыі склаўся вялікі конкурс на аддзяленне спеваў, а вынік — добрыя па колькасці і якасці галасоў наборы. Прафесар Маскоўскай кансерваторыі, які ў 1977 годзе прыязджаў да нас з метадычнай дапамогай, адзначыў, што незвычайна змянілася якасць галасоў. Гэта дае надзею ў будучым мець добрыя выпускі.

Расце аўтарытэт нашай кансерваторыі ў краіне. Штогод да нас прыязджаюць паступаць вы-

ліва ў апошні час, кіраўніцтва нашага опернага тэатра запрашае спевакоў з іншых рэспублік, адмаўляючы нашым выпускнікам! Сёлета вымушаны былі паехаць у Свядлоўск А. Баскін, які атрымаў выдатныя ацэнкі на выпускных экзаменах па спецыяльнасці і опернай студыі.

У штат філармоніі таксама трапіць вельмі цяжка. Тэатр музычнай камедыі? Стажыраваліся тут 4 чалавекі. У мінулым годзе тэатр іх выкарыстаў і для «чарнавой» работы, і для выступлення ў спектаклях; іх хвалілі. У нашай студыі яны добра паказаліся ў «Лятучай мышы». Але прадстаўнікоў тэатра

музыкамедыі не было на спектаклі. У аперэтанай трупе шмат вакансій, а працаваць запрашалі са стажораў толькі дваіх — Л. Крывёнак і І. Стасевіч. Такія пазіцыя — незразумелая...

Такім чынам, у оперным тэатры месцаў няма, у філармоніі няма, у музыкамедыю бяруць неахвотна. У чым жа справа? Можна, маладыя салісты слаба падрыхтаваны, можна, мы іх дрэнна вучым? Чому ж тады, працуючы ў іншых тэатрах краіны, нашы выхаванцы займаюць вядучае становішча?

Старшыня Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі, прафесар Маскоўскай кансерваторыі Г. Ціц, пастаянны ўдзельнік журы ўсеагульных і міжнародных конкурсаў, старшыня дзяржаўна-камісій іншых кансерваторый — чалавек, які мае і магчымасць, і права параўноўваць узровень вакальнай падрыхтоўкі спевакоў у маштабах нашай краіны. У справаздачы аб мінулых дзяржэкзаменах у Мінску ён пісаў: «3 выпускнікоў гэтага года асабліва яркае ўражанне зрабілі Крывёнак (сапрана), Баскін (бас), Харык (барытон). На мой погляд, Баскін і Крывёнак маглі б паспяхова пачаць сваё творчае жыццё ў Беларускай оперным тэатры, а Харык у Мінскім тэатры музычнай камедыі. Пералічаныя спевакі па сваіх галасавых дадзеных і тэхнічнай падрыхтоўцы цалкам адпавядаюць патрабаванням гэтых тэатраў. Выклікае вялікае засмучэнне, што мастацкае кіраўніцтва мінскіх музычных тэатраў вельмі мала цікавіцца лёсам маладых спевакоў, якія заканчваюць сваю адукацыю ў Беларускай кансерваторыі».

Відаць, трэба прыслухацца да слоў масцітага педагога і музыканта.

Як я ўжо гаварыла, нашы справы шматгранныя. Сярод іх зазначу яшчэ і метадычныя працы, якімі займаюцца ўсе выкладчыкі кафедры. Цяпер мы рыхтуем у падарунак 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі хрэстаматый, дзе будуць сабраны цікавыя і рэдка выконваемыя беларускія народныя песні. Рыхтуецца серыя справаздачных канцэртаў кансерваторыі. А яшчэ — штодзённая выканаўчая работа, якой займаюцца з вялікім задавальненнем і я, і малодшыя мае калегі, удзел нашых студэнтаў у шэфскіх канцэртах па абслугоўванню воінаў, працаўнікоў сьля, рабочых; удзел у конкурсах... Уся гэтая наша паўсядзённая работа накіравана на выхаванне маладога будаўніка камуністычнага грамадства і — высокапрафесійнага артыста.

Т. НИЖНИКАВА,
народная артыстка СССР.

Выводы для студэнта!

дзенымі, музычнасцю. Але талент трэба рэалізаваць, а гэта значыць трэба навучыцца працаваць з поўнай аддачай. Трэба стаць не толькі спеваком, а і артыстам і праз мастацтва несці радасць людзям, служыць сумленна свайму народу.

У адным артыкуле немагчыма закрануць усе пытанні і праблемы, і я паспрабую сказаць пра галоўнае.

Вельмі важная і самая цяжкая праблема — падбор педагогічных кадраў. Звычайна педагогамі становяцца спевакі, якія завяршаюць сваю артыстычную кар'еру і якія маюць схільнасць да педагогікі. На жаль, такіх людзей вельмі няма, дый не ва ўсіх атрымліваюцца добрыя вынікі. Пра гэта і гісторыя сведчыць: выдатны спявак Э. Каруза не здолеў выкладаць, не працаваў педагогамі С. Лемешаў, В. Барсава... На нашай кафедры цяпер працуюць некалькі спевакоў, якія спынілі або завяршаюць артыстычную дзейнасць: прафесар С. Асколкаў, які 25 гадоў праспяваў у Свядлоўску, народныя артысты БССР Л. Галушкіна, А. Генералаў, Л. Бражнік, старшы выкладчык К. Драздова, якая была 20 гадоў любіміцай куйбышэўскіх глядачоў. Драздова — добры педагог і метадыст: яна закончыла аспірантуру пры Ленінградскай кансерваторыі. Дарэчы, асістэнт-стажыроўка — гэта прагрэсіўная форма падрыхтоўкі маладых, перспектывных выпускнікоў кансерваторыі да педагогічнай дзейнасці. Вось такую падрыхтоўку прайшлі Л. Сакалова, Л. Каспorskая, Л. Івашкоў. Цяпер у асістэнтур-стажыроўцы праходзяць падрыхтоўку яшчэ дзве выпускніцы: Л. Раговіч, М. Лапаціна. Пэўныя надзеі мы ўскладаем на заслужанага артыста БССР А. Дзедзіка, які сёлета прыйшоў у кансерваторыю. На наш погляд, праблема камплектавання кафедры, нягледзячы на ​​заснаваныя цяжкасці, вырашана здавальняюча. Усе педагогі шмат спяваюць: рыхтуюць сольныя канцэрты, удзельнічаюць ва ўніверсітэце для настаўнікаў Цэнтральнага раёна, выязджаюць на заводы, у калгасы, да шэфіў у Старыя Дарогі і Валожын.

АД АБИТУРИЕНТА...

Ад таго, каго мы вучым, у многім залежаць вынікі нашай работы. Усе педагогі кафедры праводзяць вялікую работу па пошуку перспектывных абітурыентаў. Для гэтага выкарыстоўваюцца розныя формы: удзел у журы конкурсаў самадзейных спевакоў, праслухоўванне ў сектары практыкі, удзел у дзяржаўных экзаменацыйных камісіях, кансультацыі, выезды для падбору абітурыентаў з музычных вучылішчаў.

Выпускнікі музычных вучылішчаў Кіева, Данецка, Ленінграда, Масквы, Варонежа, Куйбышава і г. д. Нашым студэнтам было даверана выступаць на сцэне ЦДРІ са справаздачным канцэртамі, прысвечаным 60-годдзю Кастрычніцкай рэвалюцыі. Народная артыстка РСФСР Н. Каранцава прыслала водгук рэктару: «Студэнты, якія выступілі з канцэртнай праграмай, зрабілі самае добрае ўражанне. Перш за ўсё звяртае на сябе ўвагу свежасць галасоў, гучнасць і прыгажосць тэмбраў, чысціня інтанацый, музычнасць і сціпласць паводзін на сцэне. Усе гэтыя якасці з'яўляюцца безумоўнай зарукай сапраўднага фарміравання вакаліста-прафесіянала, адчуваецца і адзінства ў сістэме выкладання».

Мы рыхтуем салістаў оперных, канцэртна-камерных і педагогаў. Выпускнікоў, якія маюць добрыя выканаўчыя і акцёрскія дадзеныя, неметазгодна накіроўваюць на педагогічную работу, але і педагог без практычнай работы часам бездапаможны, таму ў нас на кафедры амаль усе педагогі спяваюць. Сама я столькі гадоў праспявала ў тэатры: якое гэта шчасце! І я вельмі хачу, каб нашы выпускнікі спявалі ў тэатрах краіны.

Мінае час, і вось ужо «спеты» дыплом, атрыманы выдатныя, добрыя ацэнкі. А далей — работа, а оперны тэатр у Беларусі — адзін... Так, нашы выпускнікі спяваюць у оперных тэатрах краіны: Харужэнка (Алма-Ата), Нікольскі (Архангельск), Дзмітрыенка (Фрунзе), Баскін (Свядлоўск). Але шкада, калі яны ад'язджаюць. Мне здаецца, што трэба больш уважліва і беражліва адносіцца менавіта да сваіх выпускнікоў.

...ДА ВЫПУСКНИКА

Паводле неафіцыйных дадзеных у нашым оперным тэатры 50 працэнтаў салістаў — выпускнікі БДК, а такія салісты, як А. Рудкоўскі, А. Дзедзік, В. Стральчэня, М. Жылюк, Л. Колас пачыналі тут сваю адукацыю. Імёны Т. Шымко, В. Глушакова, І. Шыкуновай, В. Гур'ева, П. Дружыны, Л. Ганэставай, Р. Асіпенка неадрыўныя ад творчых поспехаў беларускага опернага мастацтва. І мне думаецца, такіх імён магло быць больш, калі б адносіны да нашых выхаванцаў былі б крыху цяплейшыя, больш клапацілівыя і ўважлівыя.

Некаторыя ж перспектывныя студэнты пераводзяцца на старэйшых курсах у іншыя кансерваторыі — толькі таму, што недзе там, у іншым месцы, можна будзе ўладкавацца ў тэатр. Ці не залішне часта, асаб-

Часопісці Календар?

Тэлевізійны часопіс (альбо альманах) — самая распаўсюджаная форма перадач рэспубліканскага тэлебачання: амаль кожная рэдакцыя выпускае свой часопіс, а то і некалькі, як, напрыклад, музычныя. Глядач прывык да таго, што праз пэўны час ён абавязкова зноў паглядзіць «сваю» перадачу. Такія пастаянныя цыклы адрасуюцца пэўнаму колу людзей, фарміруюць «свайго» глядача. І хоць звычайна форма часопіса — асобныя сюжэты, якія звязваюцца тэкстам вядучага — не мяняецца з гадамі, глядач быццам і не заўважае гэтага, бо найперш яго цікавіць змест, які, як правіла, нясе інфармацыйна-асветніцкую функцыю.

Адна з цэнтральных і значных перадач літаратурна-драматычнай рэдакцыі — альманах «Літаратурная Беларусь», які з'явіўся на нашых экранах гадоў пятнаццаць назад. Ужо выйшаў у эфір яго соты нумар. Тэлеальманах здаўна расказваў пра найбольш важныя з'явы літаратурнага жыцця рэспублікі, знаёміў з самымі значнымі творами, што выходзіць у выдавецтвах і нараджаюцца за сталом пісьменніка.

Спачатку асобныя старонкі альманаха злучаліся музычнай застаўкай, потым іх звязваў словам дыктар, альбо акцёр.

Пазней вонят падказуў яго першым арганізатарам (А. Александровічу і В. Нікіфаровічу), што найбольш цікава і прафесійна можа весці такую перадачу пісьменнік, які сваім пісьменніцкім

словам нібы перакідае мосцік ад адной тэмы да другой...

Пісьменнік у кадры — асоба са сваім адметным стаўленнем да літаратурнай з'явы, са сваёй пазіцыяй — арганічна «жыве» ў матэрыяле, надае перадачы важкасць і аўтарытэт. Пісьменніцкае слова і само па сабе нясе інфармацыю, і дапамагае асэнсаваць факты, пра якія ідзе гаворка ў асобных сюжэтах.

Апошнім часам у якасці вядучага альманаха выступае паэт У. Някляеў. Някляеў-вядучы імпаўне сваёй знешнасцю, ці як гавораць пра акцёраў, сваёй фактурай. Але ж і вядучы — трохі акцёр, і добра, калі знешнія даныя «працуюць» на вядучага. Але, галоўнае, Някляеў умеє натуральна весці размову, валодае беларускім словам, што на Беларускім тэлебачанні бывае не так часта, умеє і гаварыць, і слухаць субяседніка. Ды, зрэшты, ёсць яшчэ нейкія няўлоўныя рысы вядучага, якія інакш не назавеш, як тэлеабаяльнасць. Можна, тэлебачанне парадзіла іх, можа, толькі выявіла сродкамі сваёй тэхнікі. Так альбо інакш, а вядучы павінен іх мець, для таго, каб атрымаць права быць вядучым, бо ад яго ў многім залежыць, ці адбудзецца кантакт з глядачом, ці ўзнікне тая зваротная сувязь, якая нараджае водгук у душы глядача. Хоць, зразумела, перш за ўсё важна, што ты гаворыш, што нясеш людзям. І тут, калі гаворка ідзе пра змест перадачы, на першы план выступае роля рэдактара-арганізатара.

Мы ўжо гаварылі, што цыклавая перадача выходзіць у эфір раз у месяц, а значыцца, і рыхтуецца яна не адзін дзень. І, відаць, у ёй павінны быць пэўныя абавязкі, на экран павінна выносіцца самае галоўнае, самае значнае, што адбылося за гэты час у той сферы жыцця, якой прысвечаны тэлечасопіс.

Пра што ж, пра якія значныя літаратурныя падзеі расказаў альманах «Літаратурная Беларусь» за апошні час? Перагартаем нумары за чэрвень, ліпень, жнівень і кастрычнік. (У верасні часопіс не выйшаў). Што запомнілася, што звярнула на сябе ўвагу?

Ну вось, напрыклад, календарная старонка. Гэта — цікава. Амаль у кожным нумары альманаха ёсць сюжэт, прысвечаны юбілею таго ці іншага пісьменніка. Ухваляваў успамін акадэміка Ф. Фёдарова пра свайго бацьку — вядомага і любімага дзятвой пісьменніка Янку Маўра; трапнымі дэталямі, эмацыянальнымі расказам вызначаўся сюжэт пра Ізі Харыка, які вёў пісьменнік Юрка Гаўрук. Змястоўны, абаяльны партрэт Хвядоса Шынклера намалюваў Мікола Лобан, які расказаў пра свае сустрэчы з пісьменнікам.

Гэтыя старонкі альманаха — даніна ўдзячнай памяці тым, каго ўжо няма з намі, але хто зрабіў свой уклад у літаратуру. Добра, што рэдакцыя знаходзіць цікавых людзей, якія могуць ярка

расказаць пра дарагія імёны... І ўсё ж календарная старонка, на нашу думку, не галоўная ў часопісе, які закляканы знаёміць глядача са здабыткамі сучаснай літаратуры.

Як рашае ён гэтую задачу? У цэлым, думаецца, нездавальняюча. За выключэннем сюжэта, прысвечанага літаратурнаму Р. Бярозкіну (расказ пра яго прагучаў шчыра і пераканаўча), у сюжэтах пра Івана Новікава, Аркадзя Марціновіча, Фёдара Янкоўскага не было ні цікавых «паваротаў», ні арыгінальнай думкі. Скажам, «повадам» для расказа пра І. Новікава стала канферэнцыя чытачоў па яго кнізе «Руіны страляюць ва ўпор», якая адбылася ў БДУ імя Леніна. Увесь ілюстрацыйны матэрыял да гэтай перадачы складаўся з фотаздымкаў, зробленых на той канферэнцыі.

Амаль той жа сюжэтны ход і ў перадачы пра творчасць А. Марціновіча. Зноў канферэнцыя чытачоў, на гэты раз у Даме настаўніка, і здымкі «прамоўцаў». Праўда, становіцца трохі выправіў Аляксей Адамовіч, які расказаў з тэлеэкрана пра пакаленне пісьменнікаў 50—60-ых гадоў, да якіх належыць і А. Марціновіч.

Вось, бадай, усе творчыя партрэты, якія «прайшлі» за паўгода ў літаратурным альманаху. Мала. Нам падаецца, што так і гэта ў той час, як на старонках нашых тоўстых часопісаў з'явілася шмат новых твораў. Гэта — проза В. Карамазова, Я. Сіпакова, А. Карпюка, паэзія М. Танка, М. Лужаніна, Р. Барадзіна, С. Грахоўскага, Н. Гілевіча, М. Стральцова... Столькі выдатных імёнаў, міма творчасці якіх прайшоў альманах. Праўда, пра адну кніжку тут раптам успомнілі, хаця выбар падаўся нам трохі дзіўным — маецца на ўвазе кніжка А. Фомчанкі «Іду за сінняй птушкай». Новая кніжка? Але ж пра выхад новых кніг інфармуе глядачоў перадача «Тэлебібліятэка». Дзе ж логіка?..

Праўда, у тэлеальманаху гучыць шмат вершаў, але, як правіла, — гэта пераклады з літоўскай, рускай, польскай, украінскай. Шырока былі прадстаўлены польскія паэты з выпадку Дня Адраджэння ПНР. Характарызуючы беларускія літаратурныя сувязі з Расіяй і Украінай, арганізатары часопіса падмацоўвалі думку шматлікімі вершамі. У жнівеньскім нумары тэлеальманаха прагучалі вершы І. Драча і В. Бокава, якія прынялі ўдзел у свяце паэзіі.

Шмат месца было адведзена расказу пра літоўскага паэзію. Запомніўся сюжэт, прысвечаны анталогіі літоўскай паэзіі на беларускай мове. Вёў яго Аляксей Разанаў, і трэба сказаць, даў адчуць смак слова літоўскай паэзіі, яго пах, яго прыгажосць. Паэт чытаў гэтыя вершы і нібы дыхаў імі, жыў!

Але мала пакуль гучыць у тэлеальманаху арыгінальных беларускіх вершаў. Бадай, за гэты час «пашчасціла» аднаму толькі А. Пысіну, пра новую кніжку якога «Ёсць на свеце мой алень» было расказана ў апошнім, кастрычніцкім нумары. І зноў выбар паэта быў падказаны тым выпадкам, што ў дзень выха-

ду альманаха ў эфір праходзіла чарговая паэтычная пятніца, «гаспадаром» на якой быў Аляксей Пысін.

Ну, а сама рэдакцыя творчасць якога паэта прапанавала глядачу?

Ці ёсць наогул у рэдакцыі альманаха свой, адметны кірунак, свая пазіцыя ў падборы твораў і аўтараў? Мяркуючы па апошніх нумарах — няма.

І яшчэ некалькі заўваг — пра падачу матэрыялаў, пра рэжысуру перадачы.

Пакуль што форма большасці сюжэтаў робіцца па тыпу радыёперадач — мала яшчэ кінасюжэтаў, рэдка запісваецца жывы рэпартаж. Толькі ад беднасці можна паказваць на тэлебачанні чытацкую канферэнцыю з дапамогай фотаздымкаў і магнітафонных запісаў. Губляецца «эфект прысутнасці», пра які і напамінаць ужо няёмка.

Глядач у праве чакаць тэлевізійных прыёмаў матэрыялу, нават падачы таго ж вядучага, ці таго, хто выступае ў студыі, яго партрэтных, псіхалагічных характарыстык. На жаль, апошнія нумары альманаха не вызначаюцца ні рэжысёрскім пошукам, ні аўтарскай падачай матэрыялу.

Што яшчэ не спрыяе мастацкай альманаха? Як ні дзіўна — вялікая колькасць вершаў. Аўтары перадачы дзейнічаюць па прынцыпу: чым болей, тым лепей. Ці не для таго, каб заняць у перадачы як мага больш акцёраў — быццам мноства чытальнікаў узбагаціць уражанне. Атрымліваецца ж наадварот. Кожны новы верш чытае іншы акцёр. У выніку разбураецца ўражанне і ад паэта, якога чытаюць, і ад маладога акцёра. Бо адзін верш не дае акцёру магчымасці раскрыцца, выявіць сваё разуменне аўтара. Часам малады акцёр нервуецца, настройваецца на камеру, перажывае. А гэта перадаецца глядачу — дзе ўжо слухаць вершы!

Большасць сюжэтаў аднастайныя і па аўтарскай падачы матэрыялу. З экрана чытаецца звычайны газетны артыкул, які не «выратаўвае» нават вядомы акцёр... Відаць, у якасці аўтараў патрэбна больш прыцягваць пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў, здольных журналістаў. Размовы наконт таго, што аўтары не ведаюць спецыфікі тэлебачання — беспаспартна. Думаецца, справа не ў спецыфіцы. Няма аўтараў тэлевізійных і не-тэлевізійных. Ёсць аўтары добрыя і кепскія. І хочацца пажадаць, каб на тэлебачанні было больш добрых аўтараў. Каб побач з добрым вядучым, глядачы адчувалі цікавага рэжысёра, таленавітага аўтара, вынаходлівага апэратара. Каб не выпадковы акцёр трапляў у кадр, а такі, які вынасіў слова, зразумеў сэнс паэтычнага радка. Бо альманах «Літаратурная Беларусь» — адна з важных і патрэбных перадач.

Р. БАКУНОВІЧ.

ЧАС ТРывожных ПАДЗЕЙ

«У эфіры прэ'ера»... Гэтыя словы заўсёды ўспрымаеш з хваляваннем і надзеяй. І добра, калі твае надзеі спраўдзіліся. Беларускае радыё пазнаёміла сваіх слухачоў з новай работай — радыёспектаклем «Мы яшчэ пажывём!» па п'есе Рычарда Смольскага і Юрыя Сохара.

У аснову радыёп'есы пакладзены факт з гісторыі камсамола Беларусі. Само жыццё было насычана такімі падзеямі, канфліктамі, драматычнымі сітуацыямі, якія склалі аснову сюжэта п'есы. Жыццёвы факт у драматычнай, рэжысёрскай, акцёрскай інтэрпрэтацыі стаў фактам мастацтва. І калі ў эфіры гучаць скупыя звесткі пра камсамольцаў 20-ых гадоў, якія аддалі сваё жыццё за Савецкую ўладу, то мы, людзі 70-ых, не проста разам з вядучым перагортваем пажоўклыя газетныя старонкі, але становімся са-

удзельнікамі падзей таго трывожнага, гераічнага і рамантычнага часу. Эмацыянальная танальнасць экспазіцыі радыёпастаўнаўкі адразу ж настройвае нас на пэўны лад, уключае ў дзеянне.

Спецыфіка радыётэатра вымагае пэўнай адаптацыі драматычнага тэксту. Рэжысёр радыё, як вядома, не мае тых зрокавых сродкаў выражэння, якімі карыстаюцца рэжысёры тэатра, кіно, тэлебачання. Галоўны кампанент на радыё — слова, гун. Праз іх перадаюцца дзеянне і атмасфера часу, раскрываецца характар герояў. Ад таго, як рэжысёрам кампазіцыйна «арганізаваны» драматычны матэрыял, як акцёры «існуюць» у ім, як выкарыстоўваюць усю ўнутраную шматзначнасць слова, залежыць, ці стане дзеянне «зронавым». Рэжысёр радыёспектакля С. Гурыч, якая даўно і па-

спяхова працуе ў гэтым жанры, эфэнтна трансфармавала п'есу, улічваючы патрабаванні сённяшняга слухача. Усе сродкі радыёвыразнасці — слова, музыка, шумавое афармленне (яно ўвогуле «ўпісваецца» ў стылістыку радыёмовы, але часам хацелася, каб гукавы рад быў больш чыстым) — «працуюць» менавіта ў той неабходнай танальнасці, якая трымае ўвагу слухача на ўнутраным змесце дыялогаў і маналогаў, прымушае яго хвалявацца адразу з дзейнымі асобамі. Стварэнню неабходнай танальнасці дапамагае і музыка. Яна не толькі служыць фонам, але і стварае відавочны мізансцэнічны малюнак, арганізуючы ў адзінае цэлае шматэпізадычнае дзеянне.

Асноўныя эмацыянальныя рысы радыёспектакля — стрыманая суржывасць і лірычнасць. Справанасць дзеяння выма-

гае ад усіх удзельнікаў напружанасці сваіх пачуццяў. Глыбіня і ўнутраная самааддача павінны быць выключнымі. Асабліва гэта відавочна ў сцэне, калі камсамольскі ваяк Рыгор пасля вяртання з Масквы чытае Маніфест, прыняты дэлегатамі VI з'езда камсамола, аб тым, што камсамол будзе насіць імя вялікага правадыра У. І. Леніна.

Падзеі адбываюцца ў 1924 годзе ў невялікай беларускай вёсцы. Кулак і ўсімі сродкамі імкнецца падаваць аўтарытэт Савецкай улады, унесці смуту і трымаць пад страхам аднавіваюцца. І, можа, сёння, калі ў многіх кутках нашай планеты кожны дзень ідзе смяротная бойка, выкарыстоўваецца навішная зброя, падпал хаты-чыталыні, якім пагражаюць кулак, здаецца ў нечым найўсім, не вартым таго, каб людзі ахвяравалі сваім жыццём. Але не сам факт прыцягвае нашу ўвагу, а той высокі лад душы вясковага актывістаў, для якіх першыя хаты-чыталыні былі тымі перастанамі новага грамадства, дзеля якога яны не шкадавалі свайго жыцця. Адлюстравач, выявіць гэты душэўны стан камсамольцаў 20-ых гадоў імкнуліся і рэжысёр, і акцёры. У першую чаргу вы-

наючы галоўных роляў — артысты А. Мазлоўскі, М. Кірычэнка, Л. Рахленка, Г. Гарбук, З. Зубкова. Моўная характарыстыка вобразаў дакладная, псіхалагічна-шырокая. Рыгор у выкананні А. Мазлоўскага — чалавек, адданы справе. Яго апантанасць не вонкавая, а «замешаная» на глыбокай ўнутранай перакананасці. І гэта ў сваю чаргу абумоўлівае і асноўную танальнасць яго «радыёіснавання» — прастату. Менавіта ў прастаце тая сіла, упэўненасць, якія прымушаюць верыць яму, яго справе, ісці за ім. Работа А. Мазлоўскага яшчэ раз пераканала, што яго акцёрскай індыўідуальнасці ўласцівы не толькі фарбы сатырычна-заостраныя, але і драматычна-узвышаныя. Тут выявілася цяга акцёра да ўнутранай канцэнтрацыі пачуццяў, якія нібы толькі ў сабе выбухваюць сілу.

Ціхан Луціч у інтэрпрэтацыі Л. Рахленкі — характар неардынарны. Зацяты ў сваёй нянавісці, ён гатовы сваімі рукамі задушыць усіх камуністаў, камсамольцаў, усю неанавісную «галоту». Але неадзін у душы жыве прадчуванне расплаты за зробленае. І таму ён імкнецца не далучыцца, каб сыны заплямілі сябе крывёю. Аб'ёмнасць і шматзначнасць уласцівы воб-

разу, створанаму Л. Рахленкам.

Цікавыя рысы для характарыстыкі свайго гераіні знайшла З. Зубкова. Яе Люба і ўпартая, і лірычная, і іранічная, і крынальная — безабаронная. Асабліва гэта выявілася ў сцэне, дзе Люба прызнаецца ў нахання Рыгору.

Пераканаўчы Аляксей у выкананні М. Кірычэнка. Не вельмі шмат радыёчасу адведзена Бягуну. Але Г. Гарбук здолеў некалькімі дакладнымі штыхамі «высветліць» душу аднаасобніка, які люта ненавідзіць Савецкую ўладу.

У шматнаселенасці радыёп'есы — само жыццё, яго рух. Але адначасова адчуваецца некаторы паспешліваецца ў абмалёўцы характараў. Часам проста не паспяваеш запамінаць герояў. Так біяграфія Настуся, Мачей, Трахіма засталіся нібы па-за эфірам, а лінія паводзін Васіля псіхалагічна неапрацаваная.

Увогуле ж, радыёпастаўна з зроблена з мастацкім густам і эмацыянальна насычаная. Яна створана нібы на адным дыханні. (Гукааржысёр А. Гіль, гукааператар Т. Сідарава, рэдактар У. Мехай.) І гэта мастацкая самааддача не магла пакінуць безважымі слухачоў.
Клара КУЗНЯЦОВА.

ПРА ГЭТАГА мастака пісць цяжка і лёгка. Цяжка, таму што яго творчасць — вялікі і складаны шлях майстра ў мастацтве, лёгка — таму, што шлях гэты заўсёды быў скіраваны да людзей, да іх сэрцаў.

Яўген Яўстаф'евіч Красоўскі — вядомы беларускі жывапісец і графік, заслужаны работнік культуры БССР. Гаворка пойдзе пра яго, пра яго творы, якія экспануюцца ў залах мінскага Палаца мастацтваў на выстаўцы, прысвечанай 70-годдзю з дня нараджэння і 50-годдзю творчай дзейнасці мастака.

ПАЭЗІЯ ТВОРЧАСЦІ

Сухія радкі з біяграфіі. Нарадзіўся Красоўскі ў 1908 годзе ў Баку, а свой творчы шлях пачынаў у БДТ-1, дзе ў 1924 годзе 16-гадовым юнаком працаваў дэкаратарам. Чараўніцтва тэатра захапіла маладога майстра, далучыла яго да таго дзіўнага і чудаўнага свету, які называецца мастацтвам.

Таму з захапленнем наведвае ён мастацкую студию на рабфаку, якой кіраваў вядомы мастак К. Ціханаў, майстэрню Я. Кругера, таму дарогі прывялі яго ў 1927 годзе ў Віцебскі мастацкі тэхнікум.

Займаючыся ў вопытных педагогаў Ф. Фогта, М. Эндэ, В. Хрусталёва, Д. Камарова спасцігаў ён тайны творчасці, вучыўся пакутлівай і радаснай прафесіі мастака.

Сухія радкі біяграфіі. Гэта і першыя створаныя творы, першыя выстаўкі. З іх пачынаецца незвычайная творчая актыўнасць Красоўскага. Не было, бадай, ніводнай колькі-небудзь буйной выстаўкі за ўсё гэтае паўстагоддзе, у якой не ўдзельнічаў бы мастак. У гэтым — прайма адной з рысаў яго характару — праца, старанная, штодзённая, з дня ў дзень, з году ў год.

Але галоўнае ўсё ж, не ў колькасці створаных майстрам твораў. У Красоўскага важна другое. Красоўскі — мастак шматгранны. Тэматычная карціна і пейзаж, партрэт і нацюрморт у жывапісе, шматлікія графічныя работы — ад афортаў, лінагравюр, манатыпіі, да экслібрысаў, акварэлей, малюнкаў фламасцерам даюць уяўленне аб яго мастацкіх інтарэсах і магчымасцях.

Жыццё краіны, рэспублікі, працоўная энергія 30-х гадоў, трагедыя Вялікай Айчыннай вайны, гераізм савецкіх воінаў, романтика мірнай працы, — усё хвалывала мастака. Ішлі гады, развіваўся яго талент, становілася іншай мастацкая мова яго твораў, але агульным для іх заставалася адна неадкладная якасць — паэтычны настрой. Своеасаблівае паэзіі многіх работ Красоўскага заключаецца ва ўнутранай стрыманасці, прысутнасці ў іх унутранага эмацыянальнага патэнцыялу. Многія карціны напісаны ў цёмнай колеравай гаме, якая, на першы погляд, здаецца манахромнай. Але ў

тым і дзіўнасць палітры мастака, што яна па сутнасці свайі шматкаляровая, але праяўляецца гэта не ў жаданні здзівіць гледача ўсім наборам колераў, які маецца ў яго распараджэнні, а ў багатай танальнай распрацоўцы нешматлікіх фарбаў: зялёнай, охры, цёмна-чырвонай, сіняй. Праблематыка і пошкі сучаснага станковага жывапісу дастаткова бачна праяўляюцца ў творчасці Красоўскага.

Ужо ў першых яго палотнах адчуваецца імкненне адлюстраваць складаную тэму працы. Красоўскі — мастак-рэаліст, і

крытую шэрым туманам Англію, марскія парты Грэцыі, вулачкі Парыжа.

Свежасць успрымання, уменне ўвесці гледача ў свет сваіх вобразаў, сакавітасць палітры, трапнасць і назіральнасць у выяўленчых матывах вызначае гэтыя своеасаблівыя паэтычныя мініяцюры.

Даўно і плённа працуе Красоўскі ў жанры партрэта, імкнучыся тварыць выразныя вобразы сваіх сучаснікаў. Часам мастак імкнецца падкрэсліць нейкую адну, але вельмі важную рысу характару чалавека, яго псіхалогіі. Так успрымаецца цудоўны партрэт кампазітара М. Аладава, напісаны ў далёкім 1943 годзе і здзіўляючы сваім драматызмам, высокім напалам эмоцый.

Партрэт мастака Лебедзева носіць зусім іншы характар. Галоўнае тут — інтэлектуальнасць мадэлі, стрыманасць пачуццяў, унутраная адухоўленасць яго. У партрэце мастака Л. Шчамялёва падкрэслена жанравая прастата (мастак паказаны ў халаце ў звычайнай абстаноўцы), а ў партрэце жанчыны, названым «За пралкай», мастак паспрабаваў праз стрыманыя рытмы фарбаў, адлюстраваць своеасаблівы музычны, фальклорны пачатак, тонкую паэзію чалавечай душы.

Толькі чатыры партрэты, але ўсе яны напісаны зусім парознаму, аб'ядноўваючыся індывідуальным бачаннем аўтара.

Нават сціплы жанр нацюрморта рабіўся ў Красоўскага спосабам прамой перадачы светаадчування мастака, адкрыцця адчувальнага свету і, у той жа час жанрам, дзе вырашаюцца складаныя чыста выяўленчыя задачы.

Умоўнасць, абагульненасць мастацкай мовы ў серыі «Маскі» робяць іх своеасаблівымі практыкаваннямі ў колеры, цікавымі эксперыментамі ў галіне формы і танальных распрацовак, што можна бачыць на выстаўках мастакоў надзвычай рэдка.

Своеасабліва вядзе творчы пошук Красоўскі ў акварэлі. Непаўторны почырк вызначае яго пейзажы і нацюрморты: выразнасць задумы, лаканізм у адборы дэталей, мяккасць, прыглушанасць колеравай палітры, паэтычнае адлюстраванне простых, звычайных матываў.

Імкненне да ўзбагачэння творчых магчымасцей даўно і сур'ёзна прывяло Красоўскага ў графіку. Незлічоныя экслібрысы, тонкія афорты, цікавыя партрэты і колеравыя эксперыментальныя кампазіцыі, выкананыя ў тэхніцы манатыпіі, кніжныя ілюстрацыі да твораў Ф. Дастаўскага, нечаканыя па задуме і мастацкім ўвасабленні, ствараюць унушальную карціну творчасці Красоўскага.

Яго персанальная выстаўка дае нам яркае ўяўленне аб творчым шляху, пройдзеным мастаком, шляху, часам цяжкім, але заўсёды звернутым да людзей.

А. ОЯСТРАХ.

ПЯТЫ, ТРАДЫЦЫЙНЫ

Спявае Ала Акерман.

Ленінградзец Аляксей Бруноў.

Выступае ансамбль «Гелекціт».

На працягу двух дзён у Мінску праходзіў V традыцыйны гарадскі фестываль самадзейнай песні, які быў арганізаваны Мінскім гаркюмам камсамола пры ўдзеле гарадскога клуба самадзейнай песні «Купалінка». Журы, якое ўзначальваў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР кампазітар Ігар Лучанок, праслухала больш за 70 песень. І вось падведзены вынікі, якія былі абвешчаны на заключным канцэрце лаўрэатаў у Палацы культуры Мінскага аўтазавода.

Сярод пераможцаў фестывалю — прадстаўнікі сталіцы Беларусі: фізік Уладзімір Варзоў, які заняў у аўтарскім конкурсе трэцяе месца за песню «Я сабе пабудавалі дом», Ала Акерман (трэцяе месца ў конкурсе выканаўцаў) і ансамбль «Гелекціт» (трэцяе месца ў конкурсе ансамбляў).

Трэба адзначыць, што на гэтым фестывалі значна пашырылася геаграфія ўдзельнікаў. Гледачы пазнаёмліліся з цікавымі ансамблямі з Баку (1-ае месца) і Рыгі (2-ае месца), з пераможцамі ў аўтарскім конкурсе лаўрэатам Маскоўскага, Кіеўскага, Куйбышаўскага фестывалю масквіччай Веранікай Долнай. Упершыню на фестывалі прагучалі песні аўтараў і выканаўцаў з Горкага, Ваку, Ташкента. Наогул, у гэтым годзе мінчане пазнаёмліліся з творчасцю аматараў вясемнаццаці гарадоў краіны.

Але ж фестываль — гэта не толькі новыя знаёмствы, а і сустрэчы са старымі сябрамі. Напрыклад, неаднаразова лаўрэат мінскага фестывалю рабочы з Ленінграда Аляксей Бруноў у гэтым годзе заняў 1-ае месца ў конкурсе выканаўцаў.

А. ДЗМІТРЫЕУ.
Фота аўтара.

БЫЛА ГЛЫБОКАЯ цёмная ноч, калі аўтобус, хваравіта пачыхаўшы матаром, спыніўся сярод лясной глухамані.

Неўзабаве, пакорпаўшыся ў матары, шафёр безапеляцыйна заявіў:

— Машына далей не пойдзе. Безумоўна, такая вестка нікога з пасажыраў не ўзрадавала. Настылы аўтобус. Ноч, навокал бязлюддзе. Краўся холад. Дубелі рукі і ногі.

Аднак выпадак злітаваўся над пасажырамі. Спідарожная машына адвезла ўсіх да лепельскай гасцініцы. Але, як нярэдка здараецца, месцаў там не было.

На дапамогу пахмурым знерваваным людзям прыйшоў стары вартанік.

— Знойдзем месца, — абнадзеіў ён. — Чалавек пяць зможа ў мяне пераначаваць. Астатніх, думаю, размесцім па суседзях.

Увешны стары неўзабаве стукаўся ў вокны суседзяў, будзіў іх, уладкоўваў незнаёмых яму людзей на начлег.

Чалавек праявіў чуласць. Гэта — правіла нашага жыцця.

Чуласць? Пра гэта шмат напісана, гаворана, расказана. І ўсё ж я зноў прыцягну ўвагу да гэтага пытання, бо там-сям з'яўляецца дэфіцыт на яе, калі можна так сказаць, адпускаяцца сваеасаблівыя ліміты чуласці.

Кропля камень дзяўбе. Гэта казаў і адзін мой таварыш, непрымірымы вораг бяздушнасці і неахайнасці. Ён пастаянна «ваюе», кідае, як ён кажа, пэўныя «кроплі» на сцяну раўнадушша. Спачатку «вёў бой» з работнікамі суседняга кафэ, якія стараліся павялічыць свой абедзенны перапынак на дваццаць хвілін, кармілі не тым, што было пазначана ў меню. Заўважце, дабіваўся таго, чаго патрабуюць ад кожнага службовыя абавязкі. Ведаеце, дабіўся. Пасля гэтага павёў «атаку» на работнікаў адной майстэрні па рамонт аўтубу. І зноў патрабаваў элементарнага: выконвайце сумленна свае службовыя абавязкі. А тыя, калі прад'яўляў прэтэнзіі, стараліся, як кажуць, «рабіць назло». Толькі пасля некалькіх «атак», з-за якіх аўтубнікі пазбавіліся прэмій, у майстэрні нешта змянілася. Не ведаю, як іншым, але яму аўтак рамантуюць зараз якасна.

Гэтыя выпадкі прымушаюць задумацца. Калі кожны без выключэння не будзе раўнадушным да патрэб грамадства, да патрэб другога чалавека, як яшчэ больш пасвятлее наш дзень, больш з'явіцца ў душах людзей сонца?

Ды, на жаль...

На хутары Валерык Астравецкага раёна жыве дзевяностгадовае Юзэфа Іосіфаўна Аланасовіч. Маці воіна, які ў суровыя гады вайны аддаў жыццё за нашу свабоду. Партызанская маці, як называлі яе ў навакольных атрадах. Яе дом быў і сховай, і прытулкам для народных месціўцаў. Толькі па шчаслівай выпадковасці ўдалося ёй выратавацца з фашыскай турмы, куды яна была кінута за сувязь з партызанамі.

Даўно мінулі тыя гады. Даўно ссяліліся людзі з суседніх хутароў у перспектывныя вёскі. Юзэфа Іосіфаўна, безумоўна, магла б пераехаць і да дачкі ў суседнюю вёску, і калгас, як мне казалі, не пашкадаваў бы фінскі домік. Але тут было тое, да чаго прырасло сэрца, чаго нельга забраць з сабою.

Засталася жыць старая ў сваёй крыху маладзейшай за сябе хаце. Гады ж робяць сваё. Трэба мяняць дах, ашалеўваць сцены, перасыпаць падлогу і столь, перарабляць печы, правесці электрычнасць, нарыхтоўваць паліва. А хто дапаможа ў гэтым? Безумоўна, мясцовыя кіраўнікі. Але ў мясцовых кіраўнікоў — «ліміт на чуласць». Яго хапіла толькі на тое, каб пакласці на дах хаты шыфер. А на астатняе?

А чым, як не адсутнасцю чуласці,

сведкі траўмы, не сталі ўнікаць у сутнасць справы, адмовіліся дапамагчы жанчыне, правялі сваю абыякавасць і раўнадушша. Маўляў, навошта дапамагаць. Калі ёй трэба, хай ходзіць па інстанцыях, дабіваецца, і па стану здароўя звольнілі з работы. Толькі праз паўгода дзякуючы ўмяшанню органаў пракуратуры яна была ўзноўлена на работу.

А колькі часу даводзіцца іншы раз нам траціць, каб атрымаць патрэбную даведку ў пэўных установах?! То патрэбны чалавек на нарадзе, хаця ў яго прыёмныя гадзіны, то цябе адашлюць яшчэ ў якое-небудзь месца, хаця пытанне можна рашыць і тут. А якімі грубымі і нетактоўнымі часам бываюць работнікі сферы быту і паслугі, прадаўцы магазінаў, ды і самі знерваваныя ў чарзе людзі.

Амаль кожнаму з нас даводзілася ста-

апраўдвалі. Маўляў, «абчэшацца», паразумнее. Але, сказаўшы па шчырасці, кі-ба няма слярод нас бюракратату, сябе-любцаў і эгаістаў з інстытуцкімі дыпламамі, шыкоўна апранутых, з «культурнымі манерамі»? Значыцца, справа не ў адукацыі, а ў адукаванасці, у выхаванні і выхаванасці.

Быў, што называецца, чалавек як чалавек, хадзіў на работу, удзельнічаў у самадзейнасці, рэдагаваў насценную газету. Ад яго пільнага вока не маглі схавацца многія недахопы. Заўважаў іх, выступавіў з крытыкай у абарону пакрыўджаных. У супрацоўнікаў лічыўся «сваім» хлопцам. Яму, як актывісту і добраму работніку, і кватэру далі ў першую чаргу. Неўзабаве і загадчыкам аддзела зрабілі. Потым даверылі ўсё канструктарскае бюро... і стала не пазнаць чалавека. Куды дзелася і здаровае прынычывасць, і чуласць да людзей? Адкуль узяліся зазнайства і самалюбанне?

Такія людзі, як правіла, доўга не затрымліваюцца на сваіх месцах. Што называецца, іх хутка «раскусваюць». Але ўсё ж колькі шкоды яны прыносяць? Што ні кажыце, а часам па такіх мяркуюць і аб іншых.

Ці можна навучыць чалавека дабраце, чуласці? У многіх выпадках і рабіць гэтага не трэба. Выконвай з душой тое, чаго патрабуе ад цябе грамадзянскае сумленне, і наша жыццё стане яшчэ больш светлым і прыгожым. Дакладнае і сумленнае выкананне сваіх абавязкаў — ці гэта не крытэрыі этыкі нашага грамадства!

Аднак этыку паводзін трэба прывіваць з дзяцінства. Трэба выхоўваць у чалавеку непрымірымасць да негатывных з'яў нашага жыцця, да амаральных учынкаў і любоў да ўсяго прыгожага, узвышанага, да справядлівасці, усюды: у школе, навучальных установах, на заводзе, фабрыцы, калгасе. Чаму б, скажам, урокі этыкі не весці ў школах і навучальных установах? Выхаваць не толькі добрага работніка, а і выдатнага, чулага, сумленнага чалавека — гэта задача кожнага з нас, кожнага кіраўніка, настаўніка моладзі.

Выхоўваць лепшыя рысы свайго характару. Ці не ставіць такую мэту кожны?

Бо кожны з нас адчувае больш сонца і радасці ў жыцці, калі сустракаецца з чуласцю, усмешкай, бо іншы раз будзённыя факты чалавечай спагады хваляюць з такой жа сілай, як і вялікія, жыццёва важныя справы.

Максім Горкі гаварыў: «Мы павінны навучыцца адносіцца адзін да аднаго ўважліва, павінны зразумець, што самае цудоўнае, самае высокае стварэнне ў свеце — гэта чалавек».

Памятаеце, як некалькі гадоў назад наша тэлебачанне перадало, што на навагодняй школьнай ёлцы абгарэла дзяўчынка і для яе выратавання неабходна кроў донараў? Праз паўгадзіны ў калідоры паліклінікі сабралася больш за 30 чалавек. Людзі спяшаліся на дапамогу.

Такі — наш савецкі чалавек.

А. АСТРЭЙКА.

ЛІМІТ ЧУЛАСЦІ

увагі да чалавека растлумачыць дзеянні былога дырэктара Дзяржаўнага ансамбля танца Беларускай ССР Уладзіміра Пятровіча Гуртаўскага, які за восем месяцаў сёлетняга года аб'явіў кожнаму пятому свайму падначаленаму вымову і толькі адну падзяку. Чым вытлумачыць яго дзеянні ў час гастролей у рэспубліках Сярэдняй Азіі і гарадах Сібіры да артыстыкі балета Людмілы Калахатырскай, калі адпраўляў яе дадому за два тыдні да заканчэння гастролей, адну, хворую, цяжарную? Адпраўляў толькі таму, што, маўляў, пачаў падазраваць яе ў сімуляцыі хваробы.

Што ні гаварыце, а там-сям канвер нашай даброты, узаемасувязі і ўзаемавыручкі дае невялікія перабоі.

Дырэктар установы, што называецца, быў не ў гуморы і за невялікую недаробку «распёк», пакінуў у слязах работніцу. Супрацоўнікі магазіна самаабслугоўвання праявілі звышпільнасць і пачалі лазіць па кішэнях «западозранага ў пакрыжы» чалавека.

Фельчар Асіповіцкай паліклінікі Джэма Гулік, едучы на вызіў да хворага, з-за моцнага сутрасення машыны хуткай дапамогі пашкодзіла пазваночнік. Здарэнне адбылося напярэдадні свят і гэтае пашкоджанне было выяўлена не адрэзу. Кіраўніцтва паліклінікі запратэставала: у нас такога не можа здарыцца. Пэўна, пашкодзіла, калі ехала на ўласнай машыне. Хоць і ёсць

яць у чарзе за апельсінамі, бананамі, іншымі заморскімі пачастункамі. І, Безумоўна, знаёмы і такі малюнак, калі хто-небудзь, маючы на гэта заслужанае права, паказваўшы пасведчанне інваліда, паспрабуе атрымаць тавар без чаргі. Што тады іншы раз робіцца? Быццам у чалавека адбіраюць апошняе, без чаго ён не пражыве. Каршуном той-сёй накідваецца на інваліда, ледзь не ў мікраскоп даследуе яго пасведчанне. Безумоўна, такіх адзінкі. Але яны чыняць сваю ганебную нетактоўную справу на вачах у дзесятка ці больш раўнадушных.

Чэрствасць і бяздушша балюча раняць людзей. Зняважаны чалавек, што называецца, выбіты з каліяны, у яго ўжо не тая будзе працоўная аддача. Нанесены маральныя і матэрыяльныя страты грамадству. Хто за іх адкажа? Як правіла, ніхто. Пакрыўджаны ў рэдкіх выпадках выклікае міліцыю, даведваецца пра адрас таго ці іншага маральнага вылюдка. Ды справа, нарэшце, і не ў тым, каб каго-сьці пакараць, прымусіць прасіць прабачэння, дабіцца літаральнага выканання сваіх службовых абавязкаў, хаця, безумоўна, і гэта мае не другараднае значэнне. Галоўнае — прафілактыка эгаізму і бяздушнасці, чэрствасці і раўнадушша, ліквідацыя іх прычын. Урачы гавораць, калі правільна пастаўлены дыягназ хваробы, лячэнне стане паспяховым.

Раней такія прычыны ў асноўным вынікі калі з недастатковай адукацыі людзей, нізкага іх культурнага ўзроўню. Такого чалавека мы нейкім чынам крыху і

СТВОРАНАЕ — ЗАСТАЕЦЦА

4 снежня 1978 г. сьёўнілася б пяцьдзесят гадоў з дня нараджэння мастака Лявона Варазны. Ён пакінуў у спадчыну жыванісныя палотны і эцюды, графічныя лісты, акварэлі, малюнк, вітражы і габелены. Усё гэта знаходзіцца зараз у музее і ў калекцыі Мастацкага фонду Саюза мастакоў ВССР. Ужо даўно стала бібліяграфічнай рэдасцю манаграфія-альбом Лявона Варазны «Граўоры Францыска Скарыны», выдадзеная ў 1972 годзе.

дасціпны даследчык Беларускай народнай вопраткі. Захапленне народным ткацтвам, арнамантам, вышыўкай падказала мастаку шлях, які вызначыў далейшы сэнс яго творчасці як мастацкага служэння народу. У канцы 50-ых гг. Лявон Варазна пачынае вывучаць народную творчасць, робіць працяглыя вандровкі па Беларусі. Вынікам гэтага, знешне рамантычнага, але па сутнасці сталага і перананага вывучэння народнай творчасці, былі стосы этнаграфічных замалёвак народных тыпаў, нацыянаў адзінства, ткацтва, арнаманту. Усё гэта паслужыла асновай для

стварэння трох альбомаў малюнкаў: «Беларускі народны арнамент Палесся», «Арнамент Гродзеншчыны» і «Беларуская народная вопратка». Малюнк з гэтых альбомаў экспанаваліся на пасмя-

ротнай выстаўцы мастака ў 1975 годзе.

Лявон Варазна лічыў народнае мастацтва асновай і коранем усялякай здаровай прафесійнай творчасці. І таму надзвычай паэтызаваў і шанаваў народныя мастацкія скарбы, сцвярджаў гэта паўсюдна як творчую эстэтычную праграму. З 1963 па 1972 год, выкарыстаўшы свае глыбокія веды народнага вышыванага адзінства, Лявон Варазна стварыў касцюмы і, вобразна кажучы, «апану» больш чым пятнаццаць самадзейных і народных ансамбляў, калектываў і хораў.

У галіне сцэнічнага касцюма мастак валодаў выключным пачуццём, густам і талентам. Такія створаны ім сцэнічныя строі, як, напрыклад, гродзенскага ансамбля «Неман», смаргонскага ансамбля імя Агінскага,

навагрудскага ансамбля «Свіцязь» і іншых, з'яўляюцца і на сённяшні дзень лепшымі дасягненнямі ў мастацтве беларускага народнага сцэнічнага адзінства.

Сваёй творчасцю Лявон Варазна акрэсліў сферы і ў нечым прадвызначыў далейшыя тэндэнцыі развіцця беларускага народнага сцэнічнага касцюма. Ён зрабіў сапраўдны мастацкі пераварот у гэтай галіне, увёў у сцэнічнае адзінства народнае ткацтва, вышыўку, натуральныя народныя матэрыялы, а разам з тым, перасцярог ад кепскага густу і пошласці, рэзка адмежаваўшы мастацкую творчасць ад дылетанцкай эклектыкі.

Лявон Варазна свядома імкнуўся зблізіць самадзейнае мастацтва з на-

роднымі традыцыямі. Ён лічыў, што самадзейнае мастацтва павінна быць своеасаблівым родам сучаснай народнай творчасці, а не горшым перайманнем прафесійнага мастацтва. Таму ён сцвярджаў, што самадзейнае мастацтва павінна перш за ўсё грунтавацца на народных прынцыпах, а не на прафесійных узорах, павінна выяўляць народны аўтэнтны і будаваць сваю творчасць на яго грунце, а не на аснове тэм, вобразаў, прыёмаў і эстэтыкі прафесійнага мастацтва.

Мастацкая спадчына Лявона Варазны, асабліва яго альбомы малюнкаў, эскізы, арыгіналы і распрацоўкі народных сцэнічных строёў, мае вялікае значэнне для нашай культуры.

Лявон ПАЗНЯК.

Анатолий РАС

ЗАЯВА

дырэктару тэатра оперы і балета
ад драматычнага тэнара
КРАСІЛЬНІКАВА

Як мне стала вядома з некаторых крыніц, на мяне паступіў пісьмовы сігнал ад групы служачых-меламанаў, што я няўдала выканаў у мінулую суботу партыю Атэлы ў аднайменнай оперы Дж. Вердзі (слаба раўнавага, дэтанаван, непрыгожа памёр у фінале).

У сувязі з гэтым лічу сваім абавязкам давесці да вашага ведама: партыя Атэлы з'яўляецца да гэтага часу адной з самых складаных вяршынь у скарбніцы сусветнай вакальнай культуры. Дастаткова нагадаць, што Атэла заняты ва ўсіх чатырох актах оперы, прычым у кожным з іх ён практычна не закрывае рот. Дзве самыя цяжкія арыі, крыклівыя рэчытывы, страшэнныя ансамблі... усяго адроздзі і не пералічыш. А якой крыві патрабуе адна сцэна з Яга! Гэта трэба, тав. дырэктар, адчуць на сабе.

Такім чынам, зразумела, што партыя Атэлы патрабуе поўнай аддачы. Не толькі ад выканаўцы, але і ад дырэктарыі. Цяпер тэнара паразумелі. Не паспеюць стаць у тэатры як след на ногі, як ужо стараюцца перакінуцца з Атэлы на Ленскага, дзе вышэй «ля» нічога няма. І заняты ў трох карцінах з сямі. Не паспееш азірнуцца — цябе ўжо няма, забілі. У дзесяць вечара можа спаконна піць дома чай і глядзець тэлевізар. А я тым часам павінен надрывацца, як апошні бэльканта, за тых ж апладысменты

да паловы дванаццатай. Некаторыя пайшлі яшчэ далей — перайшлі ў лірычныя барытоны. І што цікава, «соль» у іх стала вяршыняй, а ў ведамасці з'явілася лішняя дваццатка.

Цяпер канкрэтна, па значэнні ў сігнале спектаклю. Тан, сапраўды, у той вечар у мяне мелі месца некаторыя недапрацоўкі: забыўся пацалаваць Дзэдэману ў першым акце і праспяваць рэпліку «Бачыш, ззяе Венера...» на належнай вышыні. А усё гэта адбылося па незалежных ад мяне прычынах:

1. Я прыехаў на спектакль у прыгнечаным стане. Ашаламіў мяне даішнік на рагу Гліннай вуліцы. Зрабіў пракол за левы паварот з другога раду. Я спрабаваў растлумачыць яму, што мне цяпер нельга хвалявацца, запрашаў на спектакль на першы рад, абяцаў, што буду спяваць толькі для яго, але ахоўнік парадку застаўся раўнадушным да лёсу Атэлы і запрасіў мяне ў сваю чаргу на лекцыю па бяспецы руху. Размаўляючы з ім на павышаных тонах пад адкрытым небам, я азяб і надыхаўся гары. У выніку чаго мая сліззістая прыйшла ў стан раздражнення.

2. Гэты стан рэзка ўзмацніўся па прыездзе ў тэатр, дзе я даведаўся, будучы ўжо ў грэме, што Дзэдэману будзе выконваць не Разухіна, пазначаная на афішы, а Крутаўзорава, з якой у мяне, вы ведаеце, якія адносіны вось ужо пяты сезон. Падумаўце, як я мог пацалаваць гэтую жанчыну ў першай дзеі, калі мне хацелася задушыць яе яшчэ да пачатку спектакля!

3. Прыгнечаны, разлаваны, я раптам адчуў зварыны голад (на нервовай глебе) і ў першым жа антракце пайшоў у рабочы буфет, дзе нічога не было, апрача піва. Гэтае піва адняло ў мяне апошнія творчыя сілы.

У сувязі з вышэйвыкладзеным прашу разгледзець пытанне аб пераводзе мяне на пасаду барытона з павышэннем акладу згодна штатнага раскладу.

КРАСІЛЬНІКАУ,
(драм. тэнар).

Пераклад з рускай.

Андрэй ЛЕШЧАНКА

3 НАРОДНЫХ УСМЕШАК

ЖОНКА РЫБАКА

АДКАЗ

— Чаго табе яшчэ не хапае? —
Спытаў рыбак у жонкі Маі.
— Чаго-чаго? Яшчэ пытаеш?
Дзе твая рыбка залатая?

Урач у хворага пытае.
Ці той гарэлку ужывае.
— Ой, доктар, дайце, калі ёсць, —
Не вытрывай стары Савось.

М. ЗАСТОЛЬСКИ

Віктар БАРОДЗІЧ

МІНІАЦЮРЫ

ПАДВЁУ

КРОТ

Паэт гарэў.
Пасля пагас.
— Прычына?
— П'яныя Пегас.

Крот рабіў пад ісціну падкоп.
І ва ўсім ён бачыў недакоп.
Калі ж ён за паклёп папаўся —
На слепату сваю спаслаўся.

3 ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

Адна данучлівая дама запытала ў Шоў, як лепш пісаць, каб стаць вядомым пісьменнікам.

— Злева направа, — адказаў Шоў.

— Ты ведаеш, мілы, — сказала жонка мужу, — я мару пабачыць Рым. Як ты думаеш, колькі гэта будзе каштаваць?
— Нічога, — адказаў муж.
— Як гэта нічога?
— А вельмі проста. Мары нічога не каштуюць.

— Калі экан не возьме сваіх слоў назад, я пакіну каледж.
— А што ён сказаў табе?
— Каб я пакінуў каледж.

Сабраў і пераклаў В. БАВЕН.

ДУМКІ ЎГОЛАС

Прырода не церпіць пустаты, а чалавек — пустых фраз.

Калі глядзіш са сваёй званіцы, можаш бачыць толькі чужыя недахопы.

Наханне можа ўзнікнуць з першага позірку, але для другога ў некаторых чамусьці не хапае часу.

Вузельчык на памяць, а аназаўся гордзівым вузлом.

Мысліў вузка, а жыць хацеў на шырокую нагу.

У літаратуры спрабаваў заявіць аб сабе на ўвесь голас, а атрымаўся толькі шэпт.

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

ТЛУМАЧАЛЬНЫ СЛОУНІК

Апалон — аматар цыгарэт
«Апал»
Балет — аматар балаў.
Гладыш — прас.
Зацірка — гумка.
Каваць — піць каву.

Лупцаваць — глядзець праз лупу.
Меркаваць — прыняць меры.
Парнас — лазня.

Я. КАШКАН.

Ганс РОСЛЕР

ЧАРАЎНІК

Мужчына ветліва крануў яе за плячо:

— Прабачце, вас завуць Брыгіта?

Тая збянтэжана залыпала сецімі штучнымі вейкамі і мацней сціснула сваю чырвоную сумачку.

— Так, але я... я вас зусім не ведаю!

Але ён дапытліва глядзеў ёй у вочы і працягваў:

— Я вас тансама не ведаю і вы мяне бачыце першы раз у жыцці. Але я ведаю, што вас завуць Брыгіта.

— Адкуль вам вядома маё імя?

— А я ведаю не толькі ваша імя, — наступаў незнаёмы. — Я ведаю, што вы замужам, што мужа вашага завуць Бруна.

Ведаю нават, што ў вас няма дзяцей. Ці не так?

— Так, усё правільна.

— Учора вы мылі бялізну і развесілі яе ў двары сушыцца.

— А-а, дык вы, відаць, жывяце недзе побач?

— Не, я першы раз у гэтым горадзе. Раніцаю сёння прыехаў.

— Дык калі ж вы паспелі пра ўсё даведацца?

— О, гэта мой вялікі сакрэт.

— Загадкава адказаў мужчына.

— Мне вядома не толькі гэта.

Ваш муж працуе разам з панам Флемінгам у адным упраўленні. Пан Флемінг жанаты. Яго жонка — бландынка. Яна купіла сабе нядаўна капляюш, які ёй зусім не пасуе.

— Вы, пэўна, знаёмы з фрау Флемінг?

— Не, што вы. Я яе ніколі не бачыў. Але ж слухайце далей. Вы ўжо 18 гадоў як замужам. У вас ёсць сястра, якая збіраецца выйсці замуж, але яе жаніх яшчэ не даў згоды. Ваша маці тры дні назад прыслала пісьмо і абяцае прыехаць у госці. Так?

— Ну, ведаеце... Тут нейкае чараўніцтва!

— А я! ёсць чараўнік, — на твары мужчыны з'явілася лагоднае ўсмішка.

— Я шчодры чалавек і не хацеў бы адзім валодаць чарамі. Калі вы жадаеце, я магу і вас навучыць.

— Тады я буду ведаць усё пра іншых людзей! — Жанчына заззяла ад радасці.

— Вядома, даранізняя.

— А як гэта, цікава, робіцца?

Мужчына зрабіў сур'ёзны выгляд твару і сказаў:

— Вельмі проста. У трамваі. Я стаяў побач з вамі ў трамваі і добра чуў, што вы расказвалі сваёй сяброўцы.

Пераклаў з нямецкай
М. ЛЯШЧУН.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

«Ой, хацела мяне маць...»
Мал. У. БАРАНОЎСКАГА.

Мал. Л. ШУКАЛЮКОВА.

Мал. П. КАЗІЧА

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

12345678910
12345678910

АТ 07474

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЁД, Нічпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.